وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُم مِّن شَيْءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِن كُنتُمْ آمَنتُم بِاللَّهِ وَمَا أَنزَلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا

(४१) तथा जानिराख कि तिमी जुन प्रकार को जे पनि युद्धको धन[1] तथा (परिहार) प्राप्त गर्दछौ त्यसमध्ये पाँचौ भाग त अल्लाह एवं ईशदूत तथा समीपवर्ती एवं अनाथ तथा निर्धन एवं यात्रीहरूको लागि हो,[2] यदि तिमीले अल्लाहप्रति ईमान राखेका छौ र उसप्रति जुन

[1]ग़नीमत (परिहार) सित तात्पर्य त्यो धन हो जुन संग्राममा काफ़िरहरूलाई पराजित गरी प्राप्त गरिन्छ । पूर्व समुदायमा यो रीति थियो कि लडाईंको समाप्ति पश्चात परिहारलाई एकत्रित गरिन्थ्यो तथा आकाशबाट अग्नि आएर त्यसलाई जलाएर भष्म गरिदिन्थ्यो किन्तु मुसलमानहरूका लागि परिहार वैधानिक बनाइयो तथा जुन धन बिना लडाईं, सन्धि अथवा करद्वारा प्राप्त हुन्छ, त्यसलाई "फैय" भनिन्छ, कहिलेकाही ग़नीमतलाई पनि "फैय" भनिन्छ। (مِن شَيْءٍ) सित अभिप्राय हो जे-जति छ अर्थात् थोरै अथवा धेरै मूल्यवान अथवा साधारण सबैलाई एकत्रित गरी नियमानुसार वितरण गरिनेछ । कुनै सैनिकलाई वितरणभन्दा पूर्व आफ्नो पासमा राख्ने अनुमति छैन ।

[2]अल्लाह शब्द मात्र शुभको लागि अथवा यसकारण हो कि प्रत्येक वस्तुको वास्तविक मालिक त त्यही नै छ तथा आदेश पनि उसैको चल्छ । तात्पर्य अल्लाह तथा रसूलका भागबाट एउटै नै हो, अर्थात् सम्पूर्ण माललाई पाँच भागमा विभाजित गरी चार भाग ती विजयी सैनिकहरूलाई बाँडिनेछ, जसले युद्धमा भाग लिएका हुन् । त्यसमा पनि पैदललाई एक भाग तथा सवारलाई तीन गुना भाग प्राप्त हुनेछ । पाँचौं भाग जसलाई अरबी भाषामा खुम्स भन्दछन् । त्यसको बारेमा यो भनाईछ कि यसको पुनः पाँच भाग गरिनेछ । एक भाग रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमलाई (तथा उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको पश्चात सार्वजनिक सेवामा व्यय गरिनेछ) जस्तो कि स्वयं उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले पनि यो भाग मुसलमानहरूका लागि नै व्यय गर्नुहुन्थ्यो, बरू उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले पनि भन्नुभयो

(وَالْخُمُسُ مَرْدُودٌ عَلَيْكُمْ)

"अर्थात् मेरो जुन पाँचौ भाग छ, त्यो पनि मुसलमानहरूको समस्या समाधानमा व्यय हुन्छ ।" सुनन नसाई, यस हदीसलाई अलबानीले सहीह नसाईमा प्रमाणित मान्नु भएको छ, अल-निसाई ३८५८, तथा मुसनद अहमद भाग-५, पृष्ठ-३१९)

दोस्रो भाग रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमका निकटतम सम्बन्धिहरूलाई अनि अनाथ, निर्धन तथा यात्रीहरूलाई । भनिन्छ कि यो खुम्स आवश्यकता अनुसार व्यय गरिनेछ ।

يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعٰنِ ۗ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٤١﴾

हामीले आफ्ना भक्तहरूमाथि त्यसदिन अवतरित गरेका छौं, जुन सत्य-असत्यका[1] बीच विभाजनको[2] थियो, जुन दिन दुबै सेनाहरूमा भिडन्त मुटभेड भएको थियो[3] तथा अल्लाह प्रत्येक वस्तुमाथि शर्वशक्तिमान छ।

إِذْ أَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى وَالرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنْكُمْ ۚ وَلَوْ تَوَاعَدْتُّمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيْعٰدِ ۙ وَلٰكِنْ

(४२) जबकि तिमी समीपका किनारमा तथा उनीहरू टाढाका छोरमा थिए,[4] तथा यात्रीगण तिमीबाट (धेरै) तलतिर थिए,[5] यदि तिमी परस्पर वचन दिएको भए त निर्धारित समयमा पुग्नमा विभेद गर्ने थियौ,[6] तर अल्लाहले एउटा काम गर्नु नै थियो

[1]यस अवतरणबाट तात्पर्य फरिश्ताहरूको तथा अल्लाहका आयतहरू (चमत्कारहरू आदि) को अवतरण जुन बद्रको युद्धमा भयो।

[2]बद्रको युद्ध १७ रमज़ानुल मुबारक २ हिज़रीमा भयो। त्यस दिनलाई यौमुल फुरक़ान यसकारण भनिएको छ कि यो काफ़िर तथा मुसलमानहरूका बीच प्रथम युद्ध थियो तथा मुसलमानहरूलाई विजय तथा प्रभाव प्रदान गरेर यो सिद्ध गरिदियो कि इस्लाम सत्य छ तथा कुफ्र एवं शिर्क (बहुदेववाद) असत्य छ।

[3]अर्थात मुसलमान तथा काफ़िरहरूका सेनाहरू।

[4]दुनिया शब्द अरबी भाषाको (دُنُوٌّ) बाट लिएको हो। यो निकट कि अर्थमा लिइएको छ। तात्पर्य छ त्यो किनारा (छोर) जुन मदीना नगरनिर थियो जतातिर मुसलमान थिए। (قُصوى) कुस्वा टाढालाई भन्दछन् काफ़िरहरू त्यस किनारमा थिए जुन मदीना नगरबाट टाढा थियो।

[5]यसबाट तात्पर्य त्यो व्यापारिक काफ़िला (समूह) थियो जुन आदरणीय अबु सुफ़ियानको नेतृत्वमा सीरियाबाट फिर्ता भई मक्कातिर गइराखेको थियो तथा जसलाई प्राप्त गर्नको लागि नै वास्तवमा मुसलमान यतातिर आएका थिए। यो पर्वतबाट धेरै टाढा पश्चिमतिर घाटीमा थियो, जबकि बद्र जहाँ युद्ध भयो त्यो उचाईमा थियो।

[6]अर्थात् यदि युद्धको लागि योजनानुसार दिन-तिथिको एक-अर्कासित वचन वद्धता भए अथवा घोषणा भए, सम्भव थियो कि कुनै पनि पक्ष बिना युद्धको पराजय स्वीकार गरिहाल्थे, परन्तु यो युद्ध हुनु अल्लाहले लेखि निर्धारित गरेको थियो, यसैले यस्ता कारण उत्पन्न गरिए कि बिना कुनै घोषणा गरी दुबै पक्ष आमुन्ने-सामुन्ने एक-अर्काका विरूद्ध पंक्तिबद्ध भए।

لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيَىٰ مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ وَإِنَّ اللَّهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ

जुन निर्धारित भइसकेको थियो ताकि जुन नाश होस् त्यो तर्कमा (अर्थात निश्चय जानेर) नाश होस् एवं जो जीवित रहोस् त्यो पनि तर्कमा (सत्य पहिचान गरी) जीवित रहोस् तथा अल्लाह राम्ररी सुन्दछ, जान्दछ ।[1]

إِذْ يُرِيكَهُمُ اللَّهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلًا وَلَوْ أَرَاكَهُمْ كَثِيرًا لَفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ سَلَّمَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

(४३) जबकि तिमीलाई तिम्रा सपनामा अल्लाहले उनको संख्या कम देखायो, यदि उनको अधिकता देखाएको भए तिमी काँतर बन्न पुग्थ्यौ तथा यस विषयमा परस्पर मतभेद गर्दथ्यौ किन्तु अल्लाहले बचायो, निश्चय त्यो अन्तर्यामी छ ।[2]

وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ الْتَقَيْتُمْ فِي أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا

(४४) तथा जब कि उसले भेट्ने समयमा उनीहरूलाई तिम्रो दृष्टिमा साह्रै कम देखायो तथा तिमीलाई उनीहरूका दृष्टिमा कम देखायो ।[3]

[1]यो कारण हो अल्लाहका त्यस भाग्य लेखको जसको आधारमा बद्रमा दुबै पक्ष एकत्रित भए । ताकि जो ईमानमा जीवित रहन्छ त्यो यस प्रमाणका साथ जीवित रहोस् तथा उसलाई दृढ विश्वास रहोस् कि इस्लाम सत्य छ किनभने सत्यतालाई त्यसले बद्रमा देखिसकेको छ, तथा जो अधर्मको अवस्थामा मर्छ त त्यो पनि यस प्रमाणका साथ मरोस् कि उसको मार्ग विचलित थियो किनभने यो स्पष्ट भइसक्यो ।

[2]अल्लाह तआलाले नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमलाई स्वप्नमा मूर्तिपूजकहरूको संख्या कम देखायो तथा त्यही संख्या उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले सहाबाका सामु वर्णन गरिदिनुभयो, जसबाट उनको साहस झन बढेर आयो । यदि यसको विपरीत काफ़िरहरूको संख्या अधिक देखाएको भए सहाबाका हृदयमा काँतरता उत्पन्न हुन्थ्यो तथा आपसी मतभेद हुने सम्भावना थियो । परन्तु अल्लाहले यी दुबै परिस्थितिहरूबाट मुसलमानहरूलाई बचायो ।

[3]ताकि ती काफ़िर पनि तिमीबाट भयभीत भई पछाडि नहटुन् । प्रथम घटना स्वप्नको थियो तथा यो देखाउनु ठीक युद्ध आरम्भ हुनुभन्दा पूर्व भयो, जस्तो कि कुरआनका शब्दहरूबाट स्पष्ट हुन्छ । तैपनि यो घटना युद्ध प्रारम्भ हुनुभन्दा पूर्वको हो । परन्तु जब युद्ध प्रारम्भ भयो त काफ़िरहरुलाई मुसलमान

كَانَ مَفْعُوْلًا ۚ وَإِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْأُمُوْرُ ﴿٤٤﴾

ताकि अल्लाह (तआ़ला) त्यस कामलाई अन्त्यसम्म पुऱ्याओस्, जुन गर्नु नै थियो ।[1] तथा सबै विषय अल्लाहतिर नै फर्काइन्छन् ।

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا لَقِيْتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوْا وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيْرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿٤٥﴾

(४५) हे मोमिनहरू ! जब तिमी कुनै (विरोधी) सेनासित युद्धरत हुन्छौ, तब अडिग रह तथा अल्लाहलाई अत्याधिक स्मरण गर, ताकि तिमीलाई सफलता प्राप्त होस् ।[2]

وَاَطِيْعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَلَا تَنَازَعُوْا فَتَفْشَلُوْا وَتَذْهَبَ رِيْحُكُمْ وَاصْبِرُوْا ۚ

(४६) तथा अल्लाहको एवं त्यसका रसूलको आज्ञा पालना गरिराख, आपसमा मतभेद नगर । अन्यथा काँतर हुनेछौ तथा तिम्रो हावा शक्ति खुस्केर जान्छ तथा धैर्य र

आफूभन्दा दुईगुना देखिन थालेका थिए । जस्तो कि सूर: आले इमरानको आयत संख्या-१३ बाट ज्ञात हुन्छ कि बद्रमा अधिक देखाउनको तात्पर्य यो थियो कि मुसलमानहरूको अधिक संख्या देखेर काफिरहरूका हृदयमा मुसलमानहरूको भय उत्पन्न होस्, जसका कारण उनमा कायरता उत्पन्न होस् । यसको विपरीत प्रारम्भमा कमसंख्या देखाउनुको उद्देश्य यो थियो कि उनीहरू युद्धबाट विमुख न होऊन् ।

[1]यो सबैको उद्देश्य यही थियो कि अल्लाह तआ़लाले जुन निर्णय गरिदिएको थियो, त्यो पूर्ण होस्, यसकारण त्यसले यसका कारण उत्पन्न गरिदियो ।

[2]अब मुसलमानहरूलाई युद्धका ती नियम भनिंदैछ, जुन शत्रुसित युद्ध गर्दाखेरि ध्यानमा राख्नु आवश्यक छ । सर्वप्रथम कुरो दृढता एवं विश्वास राख्नु हो किनभने यसबिना युद्धको मैदानमा दृढ रहनु सम्भव छैन, तथापि यसबाट पुन: आक्रमण गर्नको लागि अथवा आफ्नो सेनामा मिल्नको लागि पिठ्यूँ देखाउनु बेग्लै कुरा हो किनभने कहिलेकाहीं पुन: आक्रमण गर्नको लागि पनि पछि हट्नु अनिवार्य हुन्छ, जसको वर्णन यसभन्दा पूर्व गरिसकिएको छ । दोस्रो निर्देश यो हो कि अल्लाहलाई अधिकताले स्मरण गर ताकि यदि मुसलमान थोरै छन् तैपनि अधिक स्मरण गर्नाले अल्लाह पनि उनीतिर आकर्षित रहोस् तथा मुसलमान अधिक छन् भने अधिक स्मरण गर्नुको कारण मुसलमानहरूमा गर्व तथा घमण्ड उत्पन्न नहोस् । बरु वास्तविक ध्यान अल्लाहको सहायतामा नै रहोस् ।

إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّٰبِرِينَ ۝٤٦

विश्वास दृढ राख, नि:सन्देह अल्लाह तआला सहनशील, धैर्यवानहरूसित छ ।[1]

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِن دِيَٰرِهِم بَطَرًا وَرِئَآءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ ۚ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ۝٤٧

(४७) तथा उनीहरूजस्तो नहोउ जो गर्व गर्दै, र मानिसहरूमा अभिमान गर्दै आफ्ना घरहरूबाट हिंडे तथा अल्लाहको मार्गबाट रोक्दथे ।[2] जे-जति उनीहरू गरिराखेका छन्, अल्लाह त्यसलाई आफ्नो घेरामा लिएको छ ।

وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَٰنُ أَعْمَٰلَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ لَّكُمْ ۖ فَلَمَّا تَرَآءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ

(४८) तथा (स्मरण गर) जबकि उनका कर्महरूलाई शैतानले उनीहरूलाई सुशोभित देखाइराखेको थियो तथा भनिराखेको थियो कि मानिसहरूमध्ये कोही पनि आज तिमीमाथि प्रभावशाली हुनसक्दैन । म स्वयं तिम्रो समर्थक हूँ, परन्तु जब दुबै समूह प्रकट भए त

[1]तेस्रो निर्देश अल्लाह तथा त्यसको रसूलको आज्ञा पालन हो । स्पष्ट कुरो छ कि यस कठोर स्थितिमा अल्लाह तथा त्यसको रसूलको अवहेलना कति भयानक हुनसक्छ । तसर्थ एक मुसलमानलाई प्रत्येक समय अल्लाह तथा त्यसको रसूलको आज्ञा पालन आवश्यक छ । तैपनि रणक्षेत्रमा यसको विशेषता झन् बढेर जान्छ । तथा यस अवसरमा अलिकति पनि अवज्ञा अल्लाहको सहायताबाट बञ्चित गर्नसक्छ । चौथो कुरो आपसमा मतभेद एवं संघर्ष नगर, यसबाट तिमी कायर बन्नेछौ तथा हावा खुस्केर जान्छ अर्थात् तिम्रो शक्ति क्षीण भएर जान्छ । तथा पाँचौं निर्देश– धैर्य राख । अर्थात् युद्धमा जति कठिन परिस्थिति आएपनि तथा युद्धमा तीव्रता आएपनि धैर्य नछाड । नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले पनि एउटा हदीसमा भन्नुभयो,

"मानिसहरू ! शत्रुसित मुढभेडको (भिडन्त) कामना नगर तथा अल्लाहसित शान्तिको कामना गर । तैपनि यदि शत्रुसित सामना गर्नुको अवसर आउँछ भने धैर्य राख (अर्थात् दृढताले युद्ध गर) तथा जानिहाल कि स्वर्ग तलवारको छायाँमुनि छ ।" (सहीह बुख़ारी किताबुल जिहाद) अध्याय जब ईशदूत अपरान्ह लडाईं आरम्भ गर्नुहुन्थ्यो त सन्ध्यासम्म लडाईंमा विलम्ब गर्नु हुँदैनथ्यो ।

[2]मक्काका मिश्रणवादी जब आफ्ना यात्रीगणको सुरक्षा तथा युद्धको इच्छाले निस्के, त बडो गर्व तथा घमण्डले निस्के, मुसलमानहरूलाई यसप्रकारका काफ़िरहरूका कर्मबाट रोकियो ।

وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنكُمْ إِنِّي أَرَىٰ مَا لَا تَرَوْنَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ ۚ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤٨﴾

पछाडी फर्किहाल्यो तथा भन्यो कि म त तिमीहरूबाट अलग्ग छु । म त्यो देखिराखेको छु जुन तिमी देखिराखेका छैनौं ।[१] म अल्लाहसित तर्सन्छु ।[२] तथा अल्लाह (तआ़ला) कठोर यातना दिनेछ ।[३]

إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ غَرَّ هَٰؤُلَاءِ دِينُهُمْ ۗ وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ

(४९) जबकि मुनाफिक़ (द्वयवादी) तथा उनीहरू जसका हृदयमा रोग थियो[४] भनिराखेका थिए कि उनीहरूलाई त उनको धर्मले धोकामा पारिदिएको छ ।[५] र जो मानिस पनि अल्लाहमा भरोसा गर्दछ, त

---

[१]मूर्तिपूजक जब मक्काबाट निस्के त उनीहरूलाई आफ्ना विरोधी कबीला (समुदाय) बनी क़िनानसित यो भय थियो कि उनीहरूले पछाडीबाट उनीहरूलाई हानि न पुऱ्याउन् । अतः शैतान, सुराका बिन मालिकको रूपमा आयो, जुन बनी बक्र बिन क़िनानका मुख्य मान्छे थिए, तथा उनले न केवल विजयको भविष्यवाणी गरे बरु आफ्नो पूर्ण समर्थनको विश्वास दिलाए । परन्तु जब फरिश्ताहरूलाई उसले देख्यो त उसलाई अल्लाहको सहायता दृष्टिगोचर भयो, अनि पिठ्यूँ फर्काइ भागिहाल्यो ।

[२]अल्लाहको भय त उसका हृदयमा के हुनु थियो ? परन्तु उसलाई पूर्ण विश्वास भइहालेको थियो कि अल्लाहको विशेष सहायता मुसलमानहरूको साथमा छ । मूर्तिपूजकहरू उनका सम्मुख टिक्न सक्ने छैनन् ।

[३]सम्भव छ कि यो शैतानको कथनको भाग होस् तथा यो पनि सम्भव छ कि यो अल्लाह तआ़लाको तर्फबाट वाक्यको पुनरावृत्ति होस् ।

[४]यसबाट तात्पर्य या त ती मुसलमान हुन्, जो भर्खरै मुसलमान भएका थिए तथा मुसलमानहरूको सफलतामा उनीहरूलाई शंका थियो, अथवा यसबाट तात्पर्य मूर्तिपूजक हुन् तथा यो पनि सम्भव छ कि मदीनाका निवासी यहूदी तात्पर्य होस् ।

[५]अर्थात् उनको संख्या त हेर तथा संसाधनको जुन दशा छ, त्यो पनि स्पष्ट छ । परन्तु उनीहरू मुक़ाबिला (भिडन्त) गर्न आएका छन् मक्काका मूर्तिपूजकहरूसित, जो संख्यामा अधिक छन् तथा हरेक प्रकारका अस्त्र-शस्त्र तथा साधनले परिपूर्ण छन् । लाग्दछ कि उनको धर्मले उनलाई धोकामा पारिदिएको छ । तथा यो सामान्य कुरा पनि उनको बुद्धिमा आइराखेको छैन ।

فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ۝

अल्लाह तआ़ला निःसन्देह प्रभावशाली तथा विज्ञाता छ ।[1]

وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا ۙ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ۝

(५०) तथा काश ! तिमीले त्यस बेलाको अवस्था हेर्ने भए जबकि फरिश्ताहरू विश्वासहीनहरूका प्राण निकाल्दछन्, र उनका मुख तथा कम्मरमा हान्दछन् (तथा भन्दछन्) तिमी पोलिने यातनाको स्वाद चाख ।[2]

ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ۝

(५१) यो त ती कर्महरूको कारण हो जुन तिम्रा हातहरूले अघिनै पठाएका छन्,निःसन्देह अल्लाह (तआ़ला) आफ्ना भक्तहरूमाथि अलिकति पनि अत्याचार गर्दैन ।[3]

---

[1]अल्लाह तआ़लाको आदेश छ, “भौतिकवादीहरूलाई ती ईमानवालाहरूको साहस तथा विश्वासको के अनुमान हुनसक्दछ जसको पूर्ण आस्था अल्लाहमा छ, जो प्रभावशाली पनि छ अर्थात् आफ्ना आश्रितहरूलाई अल्लाह असहाय छोड्दैन तथा विज्ञाता छ त्यसको प्रत्येक कर्ममा कूटनीति हुन्छ, जसको बोध मनुष्यको बुद्धिले गर्न सक्दैन ।”

[2]केही व्याख्याकारहरूले यसलाई बद्रको युद्धमा मारिएका मूर्तिपूजकहरूको विषयमा भएको भनेका छन् । आदरणीय इब्ने अब्बास भन्नुहुन्छ कि जब मूर्तिपूजक मुसलमानहरूतिर आउँथे त मुसलमान उनका मुखमा तलवारले हान्थे, जसबाट बच्नको लागि उनीहरू पिठ्यूँ फर्काएर भाग्दथे, तब फरिश्ताहरू उनका पछाडीको भागमा तलवारले हान्दथे । परन्तु यो साधारण आयत हो जसले प्रत्येक काफ़िर तथा मूर्तिपूजकलाई सम्मिलित गरेको छ । तथा अर्थ यो हो कि मृत्युको समय फरिश्ताहरू उनका मुख तथा पिठ्यूँको उर्धव भागमा हान्दछन्, जुनप्रकार सूरः अल-अनआममा पनि आदेश गरिएको छ कि

﴿ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ ﴾

“फरिश्ताहरूले उनीहरूलाई हान्न हात अगाडी बढाउँछन् ।” (सूरः अल-अनआ़म-९३)

तर केही विद्वानहरूका निकट फरिश्ताहरूको यो प्रहार प्रलयका दिन नरकतिर लैजाँदाखेरि हुनेछ तथा नरकको अधिकारीले भन्नेछ कि अब “तिमी डाहको यातनाको स्वाद चाख ।”

[3]यो चोट तथा यातना तिम्रा कर्महरूको परिणाम स्वरूप हो, अन्यथा अल्लाह आफ्ना भक्तहरूमाथि अत्याचार तथा अन्याय गर्नेवाला होइन, बरु त्यो त न्यायकारी हरेक प्रकारको अत्याचार तथा अन्याबाट पवित्र छ ।

كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوْبِهِمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ۝

(५२) फ़िरऔनका अनुयायीको दशाको समान तथा उनका पूर्वजहरूको,[1] कि उनीहरूले अल्लाहका आयतहरूप्रति अविश्वास गरे त अल्लाहले उनका पापहरूका कारण उनीहरूलाई समात्यो। अल्लाह (तआ़ला) निःसन्देह शक्तिशाली तथा गम्भीर यातनावाला छ।

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً اَنْعَمَهَا عَلٰى قَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوْا مَا بِاَنْفُسِهِمْ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ۝

(५३) यो यसकारण कि अल्लाह (तआ़ला) यस्तो छैन कि कुनै समुदायमाथि कुनै कृपा गरेर पुनः त्यसलाई बदलिदेओस्, जबसम्मकि उनीहरू स्वयं आफ्ना त्यस स्थितिलाई परिवर्तित गर्दैनन्, जुनकि उनको आफ्नो थियो।[2] तथा यो कि अल्लाह तआ़ला सर्वश्रोता, सर्वज्ञाता छ।

हदीस कुद्सीमा पनि छ (हदीस कुद्सी त्यो हो जुन प्रकाशनाको भाग नहोस् परन्तु मुसलमानहरूको लागि आवश्यक होस्, त्यसलाई अल्लाह तआ़ला आदरणीय जिब्रीलद्वारा मुहम्मद सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमलाई भनेको हुन्छ)। अल्लाह तआ़ला भन्दछ :

"हे मेरा भक्तहरू! मैले आफूमाथि अत्याचार निषेध गरेको छु तथा मैले त्यसलाई तिम्रा मध्य पनि निषेध गरेको छु। अतः तिमी एक-अर्कामाथि अत्याचार नगर। हे मेरा भक्तहरू! यी तिम्रा नै कर्म हुन् जसको गणना मैले गरेको छु। अतः जसले आफ्ना कर्महरूमा भलाई पाउँछ त अल्लाहको महिमाको वर्णन गरोस् तथा जसले यसको विपरीत पाउँछ, त्यसले स्वयं आफूलाई नै नराम्रो भनोस्।" (सहीह मुस्लिम किताबुल बिर्र बाब तहरीमुज़ जुल्म)

[1] (دَأْب) दाबको अर्थ हो आदत (व्यवहार) अक्षर क़ाफ उपमाको लागि हो। अर्थात् ती मूर्तिपूजकहरूको आदत अथवा अवस्था अथवा व्यवहार नै यस्तो थियो कि अल्लाहका पैग़म्बरहरूलाई झुठ्लाउँथे, त्यसैप्रकार फ़िरऔन तथा त्यसका पूर्व झूट बोल्नेहरूको बानी अथवा दशा थियो।

[2] यसको अर्थ यो हो कि जबसम्म कुनै समुदाय कृतघ्नताको मार्ग अपनाएर तथा अल्लाह तआ़लाद्वारा निर्देशित निषेधहरूबाट विमुख भई आफ्ना दशा एवं व्यवहारहरूलाई परिवर्तित गर्दैन, अल्लाह तआ़ला त्यसमाथि आफ्ना सुख-सुविधाहरू एवं कृपाको द्वार बन्द गर्दैन। अन्य शब्दहरूमा अल्लाह तआ़ला पापहरूका कारण आफ्ना कृपाहरू समाप्त गरिदिन्छ। तथा अल्लाह तआ़लाका कृपाको

كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَذَّبُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُم بِذُنُوبِهِمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ ۚ وَكُلٌّ كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٥٤﴾

(५४) फ़िरऔनका वर्ग तथा उनीभन्दा पूर्वका मानिसहरुका समतुल्य जब कि उनीहरुले आफ्ना पोषकका कुराहरूलाई झुठ्लाए तब हामीले उनका पापहरूका कारण उनीहरूलाई ध्वस्त गरिदियौं र फ़िरऔनका अनुयायीहरूलाई डुबाइदियौं तथा यी सबै अत्याचारी थिए ।[1]

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِندَ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٥﴾

(५५) निश्चय नै सबै जीवहरूभन्दा नराम्रा अल्लाहका निकट ती हुन् जसले कुफ्र गरे अनि उनीहरूले ईमान कायम गरेनन् ।[2]

الَّذِينَ عَاهَدتَّ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ ﴿٥٦﴾

(५६) जसबाट तपाईंले वचन लिनुभयो, तैपनि उनीहरू आफ्ना वचन हरेक पटक भङ्ग गरिदन्छन् तथा कदापि संयम गर्दैनन् ।[3]

पात्र हुनका लागि आवश्यक छ कि पापहरूबाट पन्छियोस् । अर्थात् परिवर्तनबाट तात्पर्य यो हो कि समुदाय पापहरूलाई त्याग गरी अल्लाहको आज्ञापालन गर्न थालोस् ।

[1]यहाँ यसै कुरामा पुनः जोड दिइएको छ, जुन अघि चर्चित भइसकेको छ । परन्तु यसमा विनाशको अवस्थाको वर्णन अधिक छ कि उनीहरूलाई डुबाइयो । यसका अतिरिक्त यो स्पष्ट गरियो कि अल्लाहले उनलाई डुबाएर अत्याचार गरेन, बरु यिनी स्वयं आफ्ना प्राणमाथि अत्याचार गरिराखेका थिए । अल्लाह त कसैमाथि अत्याचार गर्दैन । ﴿وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ﴾ (सूर: हाम.मीम.सजद: ४६)

[2](شرُّ النّاس) (मानिसहरूमा सबैभन्दा नराम्रा) भन्नुको सट्टा (شرُّ الدَّواب) भनिएको छ, जुन भाषाको आधारमा मनुष्य तथा चौपाया जीवहरू आदि सबैको लागि प्रयोग हुन्छ । तर सामान्यरूपले चौपायाहरूको लागि प्रयोग हुन्छ । अर्थात् काफ़िरहरूका सम्बन्ध मनुष्यहरूभन्दा होइन, कृतघ्नता गरेर पशु बरु पशुहरूभन्दा पनि नराम्रा बनिहाले ।

[3]यो काफ़िहरूको नै एउटा व्यवहारको वर्णन हो कि प्रत्येक पटक वचन भङ्ग गर्ने काम गर्दछन् तथा त्यसको परिणामसित अलिकति पनि भयभीत हुँदैनन् । केही मानिसहरूले यसबाट यहूदीहरूको वंश बनू कुरैजाको भावार्थ लिएका छन्, जोसित रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको यो सन्धि थियो कि उनीहरूले मूर्तिपूजकहरूको सहायता गर्ने छैन, परन्तु उनीहरूले यसको निर्वाह गरेनन् ।

فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِم مَّنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٥٧﴾

(५७) अत: जहिले पनि तिमी उनीहरूमाथि युद्धमा प्रभावी हुन्छौ त उनीहरूलाई यस्तो प्रहार गर कि पछाडि भएकाहरू पनि भागून् ।[1] संम्भवत: उनीहरूले शिक्षा प्राप्त गरिहालून् ।

وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِن قَوْمٍ خِيَانَةً فَانبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَىٰ سَوَاءٍ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ ﴿٥٨﴾

(५८) तथा यदि तिमीलाई कुनै समुदायबाट विश्वासघातको भय छ भने समानताको अवस्थामा उनको सन्धि भङ्ग गरिदेउ ।[2] अल्लाहलाई विश्वासघातीहरू प्रिय छैनन् ।[3]

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا ۚ إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ ﴿٥٩﴾

(५९) तथा काफिरहरू यो नठानुन् कि उनीहरू उम्किहाले, नि:सन्देह उनीहरू विवश गर्न सक्दैनन् ।

---

[1] (شَرِّدْ بِهِمْ) को अर्थ हो कि उनलाई यस्तो किसिमले प्रहार गर कि जसबाट उनका समर्थक तथा साथीहरूमा भागा-भागको अवस्था उत्पन्न होस्, यहाँसम्मकि उनीहरू तपाईंतिर यस सम्भावनाले मुख नफर्काउन कि कहीं उनको पनि त्यही परिणाम नहोस्, जुन उनका अग्रगामीहरूको भयो ।

[2] विश्वासघातसित तात्पर्य छ कि जुन समुदायसँग सन्धि भयो त्यसबाट यो भय छ कि त्यसले सन्धि भङ्ग गरिदिन्छ । तथा (على سواء) (समानताको अवस्थामा) को अर्थ हो कि उनीहरूलाई उचित रूपले सूचित गरिदेउ कि भविष्यमा हाम्रा बीच कुनै सन्धि छैन । ताकि दुबै पक्ष आ-आफ्नो सुरक्षाको स्वयं उत्तरदायी रहून्, कुनै एक पक्ष अज्ञान वश तथा धोकामा नमारियोस् ।

[3] अर्थात् यो सन्धि भङ्ग यदि मुसलमानहरूको तर्फबाट पनि हुन्छ भने तैपनि यो विश्वासघात हो, अर्थात् जसलाई अल्लाह तआला प्रेम गर्दैन । आदरणीय मुआविया (رضى الله عنه) तथा रूमिहरूका बीच सन्धि थियो । जब सन्धिको अवधि समाप्त हुन निकट आयो त आदरणीय मुआविया (رضى الله عنه) ले रूमको धर्तीको निकट आफ्ना सेनाहरू एकत्रित गर्न प्रारम्भ गर्नुभयो । उद्देश्य यो थियो कि सन्धिको अवधि समाप्त हुने बित्तिकै रूमिहरूमाथि आक्रमण गरियोस् । एउटा सहाबी अम्र बिन अबस:को ज्ञानमा आदरणीय मुआवियाका यी तयारीहरू आएपछि यसलाई विश्वासघात भन्नुभयो तथा ईशदूत (उनीमाथि परमेश्वरको दया एवं शान्ति होस्) को एक कथन प्रस्तुत गरी त्यसलाई सन्धि भङ्ग भन्नुभयो, जसपश्चात आदरणीय मुआविया (رضى الله عنه) ले आफ्ना सेनाहरूलाई फिर्ता बोलाउनु भयो । (मुसनद अहमद भाग-५ पृष्ठ १११ र अबू दाऊद किताबुल जिहाद)

وَأَعِدُّوا لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِن دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنفِقُوا مِن شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٦٠﴾

(६०) तथा उनीसित (लड्नका) लागि आफ्नो सामर्थ्य अनुसार शक्ति तयार गर तथा घोडाहरू पनि तयार राख,[1] ताकि त्यसबाट तिमी अल्लाहका शत्रुहरूलाई भयभीत गर्न सक तथा उनका अतिरिक्त अरुहरूलाई पनि, जसलाई तिमी जान्दैनौ, अल्लाह उनीहरूलाई राम्ररी जान्दछ, तथा जे-जति पनि अल्लाहको मार्गमा खर्च गर्नेछौ, त्यो तिमीलाई पूरा-पूरा दिइनेछ तथा तिम्रा अधिकारहरूको हनन गरिने छैन ।

وَإِن جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦١﴾

(६१) तथा यदि उनीहरू सन्धितिर प्रवृत्त हुन्छन् भने तिमी पनि सन्धितिर लाग तथा अल्लाहमा भरोसा राख ।[2] निःसन्देह त्यो सर्वश्रोता, सर्वज्ञाता छ ।

(قوّة) को व्याख्या नबी करीमको कथनानुसार बाण चलाउनु हो, (सहीह मुस्लिम किताबुल इमारः तथा अन्य हदीसका पुस्तकहरू) किनभने त्यसबेला यो निकै ठूलो युद्धको हथियार थियो तथा अत्यन्त महत्वपूर्ण शिक्षा पनि, जुन प्रकार घोडाहरू युद्धका लागि अति आवश्यक थिए, जस्तो कि यस आयतबाट पनि स्पष्ट हुन्छ तर अब तीर चलाउन तथा घोडाहरूको युद्धमा यति आवश्यकता तथा महत्व रहेन । यसकारण ﴿وَأَعِدُّوا لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم﴾ का अधीन आजकलका आधुनिक हथियार आउँछन् । (जस्तै मिज़ाईल, ट्याङ्क, बम तथा युद्धका विमान तथा पोत तथा युद्धका लागि पन्डुब्बी आदि) जसको तयारी आवश्यक छ ।

[2]अर्थात् यदि परिस्थितिहरू युद्धको अपेक्षा शान्तिका पक्षमा छन् तथा शत्रु पनि सन्धि गर्न चाहन्छ भने सन्धि गरिहाल्नु कुनै अनुचित होइन । यदि सन्धिबाट शत्रुको उद्देश्य छल तथा धोका दिनु हो भने पनि चिन्ताको आवश्यकता छैन, अल्लाहमा भरोसा राख, निःसन्देह अल्लाह शत्रुको छल तथा षड्यन्त्रबाट पनि सुरक्षित राख्नेछ, तथा त्यो तपाईंको लागि पर्याप्त छ । परन्तु सन्धिको यो आज्ञा त्यस परिस्थितिमा छ जब मुसलमानहरूको शक्ति क्षीण हुन्छ तथा सन्धिमा इस्लाम तथा मुसलमानहरूलाई लाभ हुन्छ परन्तु जब परिस्थिति यसको विपरीत हुन्छ, मुसलमान शक्ति तथा साधनमा श्रेष्ठ हुन्छन् तथा काफ़िरहरूको शक्ति क्षीण हुन्छ तथा अपमानित हुन्छ भने यस परिस्थितिमा सन्धिको साटो काफ़िरहरूको शान्ति तथा गर्वलाई तोड्नु आवश्यक छ । (सूरः मुहम्मद-३५ ﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ﴾ (सूरः अल-अंफाल-३९)

وَإِن يُرِيدُوٓا۟ أَن يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ ٱللَّهُ ۚ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِۦ وَبِٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾

(६२) तथा यदि उनीहरू तिमीसित विश्वासघात गर्न चाहने छन् भने अल्लाह तिमीलाई पर्याप्त छ, त्यसैले आफ्नो सहायताले तथा निष्ठावानहरूबाट तिम्रो समर्थन गराएको छ ।

وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ ۚ لَوْ أَنفَقْتَ مَا فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا مَّآ أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَـٰكِنَّ ٱللَّهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ ۚ إِنَّهُۥ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٣﴾

(६३) तथा उनका हृदयमा परस्पर प्रेम पनि उसैले उत्पन्न गरेको छ। यदि तपाईंले धर्तीका सम्पूर्ण कुराहरू व्यय गरिदिएको भए पनि उनका हृदयमा प्रेमको भावना उत्पन्न गर्नसक्नु हुन्नथ्यो[1] परन्तु अल्लाहले नै उनका हृदयमा

[1]यी आयतहरूमा अल्लाह तआलाले नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम तथा ईमानवालाहरूमाथि जुन उपकार गऱ्यो, उनीहरूमध्ये एउटा ठूलो उपकारको वर्णन गरेको छ । त्यो यो हो कि नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको ईमानवालाहरूद्वारा सहायता गरियो, उनीहरू उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमका दाहिने हात तथा रक्षक एवं सहायक बने । ईमानवालाहरूमाथि यो उपकार गऱ्यो कि यसभन्दा पूर्व जुन उनीहरूमा शत्रुता थियो, त्यसलाई प्रेममा परिवर्तित गरिदियो । पहिला उनीहरू एक-अर्काको रगतका पिपासु थिए, परन्तु अब परस्पर मोहित भए । अघि उनीहरूमा हार्दिक शत्रुता थियो, परन्तु अब आपसमा प्रेमी तथा मित्र बनिहाले, शताब्दी पुराना बने यसप्रकार समाप्त गरी आपसी प्रेमभाव उत्पन्न गरिदिनु, यो अल्लाह तआलाको विशेष कृपा थियो, तथा उसको सामर्थ्य तथा इच्छाको प्रभाव थियो अन्यथा यो यस्तो कार्य थियो कि संसारभरिका कोष व्यय गर्नाले पनि यो अमूल्य रत्न प्राप्त हुन सक्दैनथ्यो । अल्लाह तआलाले आफ्नो यस उपकारलाई सूरः आले इमरानको आयत संख्या १०३ मा भनेको छ । ﴿إِذْ كُنتُمْ أَعْدَآءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ﴾ तथा नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले पनि हुनैनको परिहारको विभाजित हुने अवसरमा अन्सारलाई सम्बोधित गर्दै भन्नुभयो, “हे अन्सारका गुट ! के यो सत्य होइन कि तिमी मार्ग-विचलित भएका थियौ, अल्लाहले मेरो माध्यमबाट तिमीलाई मार्गदर्शन प्रदान गऱ्यो, तिमी निर्धन थियौ अल्लाहले तिमीलाई मेरो माध्यमबाट खुशीयाली प्रदान गऱ्यो तथा तिमी एक-अर्काकाबाट अलग-अलग थियौ, अल्लाहले मेरो माध्यमबाट तिमीलाई आपसमा जोडिदियो ।” नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम जुनकुरा पनि भन्दाखेरि अन्सार त्यसको उत्तरमा यही भन्दथे (اللهُ وَرَسُولُهُ أَمَنُّ) (“अल्लाह तथा त्यसका रसूलका उपकार यसभन्दा धेरै अधिक छन् ।” (सहीह बुख़ारी किताबुल मग़ाज़ी बाब गज़वातुत तायेफ़ र सहीह मुस्लिम किताबुल ज़कात बाब ऐताऊल मूअल्लिफते कुलूबुहुम अलल इस्लाम)

प्रेम उत्पन्न गरिदियो नि:सन्देह त्यो प्रभावी विज्ञाता छ ।

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ حَسْبُكَ ٱللَّهُ وَمَنِ ٱتَّبَعَكَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٤﴾

(६४) हे नबी ! (ईशदूत) तपाईं तथा तपाईंका अनुयायी मुसलमानहरूलाई अल्लाह पर्याप्त छ ।

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ حَرِّضِ ٱلْمُؤْمِنِينَ عَلَى ٱلْقِتَالِ ۚ إِن يَكُن مِّنكُمْ عِشْرُونَ صَٰبِرُونَ يَغْلِبُوا۟ مِا۟ئَتَيْنِ ۚ وَإِن يَكُن مِّنكُم مِّا۟ئَةٌ يَغْلِبُوٓا۟ أَلْفًا مِّنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾

(६५) हे ईशदूत ! मुसलमानहरूलाई जिहाद (धर्मयुद्ध) को प्रलोभन देउ ।[1] यदि तिमीमध्ये बीस धैर्यवान पनि हुनेछन् भने, तैपनि दुईसयमाथि प्रभावी रहनेछन् । तथा यदि तिमीमध्ये एकसय हुनेछन् भने एक हजार काफिरहरूमाथि प्रभावी रहनेछन् ।[2] यसकारण कि उनीहरू अज्ञानी छन् ।

ٱلْـَٰٔنَ خَفَّفَ ٱللَّهُ عَنكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا ۚ فَإِن يَكُن مِّنكُم مِّا۟ئَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا۟ مِا۟ئَتَيْنِ ۚ

(६६) अब अल्लाह तिम्रो बोझलाई हल्का पार्दछ, त्यो राम्ररी जान्दछ कि तिमीमा निर्बलता छ, त यदि तिम्रा एकसय धैर्यवान हुनेछन् भने उनीहरू दुईसयमाथि प्रभावी रहनेछन् ।

[1](تَحْرِيض) तहरीजको अर्थ प्रलोभन दिनुमा अति गर्नु अर्थात् उत्तेजित गर्नु एवं भड्काउनु हो अत: तदअनुसार ईशदूत युद्धभन्दा पूर्व सहाबालाई जिहाद (धर्मयुद्ध) को प्रलोभन दिनुहुन्थ्यो तथा त्यसको महत्वको चर्चा गर्नुहुन्थ्यो जस्तो कि 'बद्र' को अवसरमा जब मूर्तिपूजक आफ्ना ठूला संख्या तथा परिपूर्ण साधनहरूका साथ रणक्षेत्रमा उपस्थित भए त उहाँले भन्नुभयो "यस्तो स्वर्गमा प्रवेशका लागि तयार होऊ जसको विस्तार आकाशहरू एवं धर्तीको समतुल्य छ ।" एक सहाबी उमैर पुत्र हमामले भन्नुभयो आकाशहरू एवं धर्तीको चौडाइको बराबर ? उहाँले भन्नुभयो "हो" । यसमाथि उनले बख़-बख़ भन्नुभयो अर्थात् प्रसन्नता व्यक्त गर्नुभयो तथा यो आशा व्यक्त गर्नुभयो कि म पनि स्वर्गवासीहरूमा रहनेछु, उहाँले भन्नुभयो, तिमी स्वर्गवासीमा हुनेछौ । अनि आफ्नो तलवारको खोल तोडिदिनु भयो र केही ख़जूरहरू निकालेर खान थाल्नु भयो । त्यसपछि शेष फालिदिनु भयो तथा भन्नुभयो यिनलाई खानुसम्म जीवित रहें भने यो लामो आयु हुनेछ अनि अगाडी बढे एवं साहस देखाउन थाले यहाँसम्मकि शहीद (बलिदान) भइहाले । (सहीह मुस्लिम किताबुल इमार अध्याय स्वर्गको प्रमाण शहीद हेतु)

[2]यो मुसलमानहरूको लागि शुभ-सूचना हो कि तिम्रा दृढताले लड्ने बीस सैनिक दुई सय माथि तथा सय एक हजारमाथि प्रभावशाली रहनेछन् ।

وَاِنْ يَّكُنْ مِّنْكُمْ اَلْفٌ يَّغْلِبُوْٓا اَلْفَيْنِ بِاِذْنِ اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿۶۶﴾

तथा यदि तिम्रा एक हजार हुनेछन् भने, उनीहरू अल्लाहका आदेशले दुई हजारमाथि प्रभावी रहनेछन्।[1] तथा अल्लाह (तआ़ला) धैर्यवानहरूको साथमा छ।[2]

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَّكُوْنَ لَهٗٓ اَسْرٰى حَتّٰى يُثْخِنَ فِى الْاَرْضِ ؕ تُرِيْدُوْنَ عَرَضَ الدُّنْيَا ۖ وَاللّٰهُ يُرِيْدُ الْاٰخِرَةَ ؕ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿۶۷﴾

(६७) नबीको हातमा कैदी हुनुहुँदैन, जबसम्मकि देशमा हिंसक युद्ध हुँदैन। तिमी त संसारको धन चाहन्छौ तथा अल्लाहको विचार परलोकको छ।[3] तथा अल्लाह तआ़ला प्रभावशाली विज्ञाता छ।

---

[1]पछिल्लो आदेश सहाबामाथि गह्रुँगो भयो, किनभने यसको अर्थ थियो एक मुसलमान दस काफिरहरूका लागि, बीस दुईसयका लागि तथा एकसय एक हजारका लागि पर्याप्त छ। तथा काफ़िरहरूका सापेक्ष मुसलमानहरूको यति संख्या छ भने धर्मयुद्ध अनिवार्य तथा यसबाट बच्नु अनुचित छ। अतः अल्लाह तआ़लाले कमी गरेर एक र त्यसको अनुपातलाई एक र दुईको अनुपात गरिदियो। (सहीह बुख़ारी तफ़सीर सूरः अल-अंफाल) अब यस अनुपातमा धर्मयुद्ध आवश्यक तथा यसभन्दा कममा अनावश्यक छ।

[2]यो भनेर धैर्य एवं साहसले लड्नुको महत्वमाथि जोड दियो कि अल्लाहको सहायताको लागि यसको तत्वाधान आवश्यक छ।

[3]बद्रको रणमा सत्तरी मूर्तिपूजक मरे एवं यतिकै संख्यामा बन्दी बनाइए। यो इस्लाम एवं अधर्मका बीचको प्रथम रण थियो, अतः बन्दीहरूको विषयमा के नीति हुनुपर्छ यस सन्दर्भमा आदेश पूर्णरूपले थिएन अतः ईशदूतले यस विषयमा परामर्श लिनुभयो कि उनीहरूलाई वध गरियोस् अथवा प्रतिशोधमा धन लिएर मुक्त गरियोस्। उचितको परिधिमा दुबैको अवकाश थियो। अतः दुबै विचाराधीन आयो किन्तु कुनै अवसरमा उचितोचितबाट अलग्ग स्थितिहरू तथा समयानुसार अधिक उत्तम नीति अपनाउनुको आवश्यकता हुन्छ, यहाँपनि आवश्यकता अति उत्तम नीति अपनाउनु थियो किन्तु उचितलाई दृष्टिगत गर्दा न्यूनतम् नीति अपनाइयो जसमाथि अल्लाहको क्रोध उत्र्यो। परामर्शमा आदरणीय उमर आदिको विचार थियो कि अधर्मको प्रभावलाई तथा गर्वलाई तोड्नको निम्ति आवश्यक छ कि यी कैदीहरूलाई वध गरिदिइयोस् किनभने यिनीहरू अधर्म एवं अधर्मीहरूका प्रमुख हुन्। यिनी स्वतन्त्र रूपले मुसलमानहरूका विरूद्ध अधिक षड्यन्त्र रच्नेछन् जबकि आदरणीय अबु-बक्र आदिको विचार यसको विपरीत यो थियो कि प्रतिशोधमा धन लिएर उनीहरूलाई मुक्त गरिदिइयोस् तथा त्यस धनबाट आगामी युद्धको तयारी गरियोस्।

(६८) यदि पहिलादेखि नै अल्लाहको तर्फबाट कुरा नलेखिएको भए[1] त जे-जति तिमीले लिएका छौ, त्यसको विषयमा तिमीलाई कुनै घोर यातना हुने थियो।

لَوْلَا كِتٰبٌ مِّنَ اللّٰهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيْمَآ اَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿٦٨﴾

(६९) अतः जुन वैध एवं पवित्र धन लडाईंबाट प्राप्त गर्दछौ त्यसलाई खाउ।[2] तथा अल्लाहसित तर्सने गर, निःसन्देह अल्लाह तआ़ला अत्याधिक करूणामयी तथा कृपालु छ।

فَكُلُوْا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلٰلًا طَيِّبًا ۖ وَّاتَّقُوا اللّٰهَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٦٩﴾

(७०) हे नबी ! आफ्नो कब्जामा भएका कैदीहरूसित भनिदेउ कि यदि अल्लाह तआ़ला तिम्रा

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّمَنْ فِيْٓ اَيْدِيْكُمْ مِّنَ الْاَسْرٰٓى ۙ اِنْ يَّعْلَمِ اللّٰهُ

ईशदूतले यसै विचारलाई उचित भन्नुभयो जसपश्चात यो आयत अवतरित भयो जसको तात्पर्य यो हो कि यदि देशमा अधर्मको प्रभाव छ (जस्तो कि त्यस समय अरब देशमा थियो) त अधर्मीहरूको रक्तपात गरेर अधर्मको शक्तिलाई तोड्नु आवश्यक छ। यस विन्दुलाई त्यागेर तिमीले धन लिएका छौ त तिमीले उत्तमको ठाउँ न्यूनतमको नीति अपनायौ जो तिम्रो भूल हो। अन्त्यमा जब अधर्मको बल टुट्यो त मुसलमानहरूका राज्य प्रमुखहरूलाई अधिकार दिइयो कि बन्दीहरूलाई चाहन्छन् भने वध गरिदेऊन् अथवा धन लिएर मुक्त गरिदेऊन् वा मुसलमान बन्दीहरूबाट साटून् तथा परिस्थिति अनुसार दास बनाऊन्, यी सबैको अनुमति छ।

[1]यसमा व्याख्याकारहरूको मतभेद छ कि यो लेखिएको कुरो के थियो ? केहीले भनें कि यसबाट तात्पर्य युद्धमा प्राप्त धन-सामग्रीलाई अवर्जित गर्नुको आदेश छ अर्थात् यो भाग्य लेख लेखिएको थियो कि मुसलमानहरूलाई युद्धमा प्राप्त धन सामग्री अवर्जित हुनेछ। यसकारण तिमीले फिदिया लिएर उचित कार्य गऱ्यो यदि यस्तो नभएको भए फिदिया तिर्नुको कारण तिमीलाई अत्याधिक प्रकोप सहन गर्नु पर्दथ्यो। केहीले बद्रमा शहीद हुनेहरूको क्षमा-याचना, यसबाट तात्पर्य लिएका छन्। केहीले रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको उपस्थितिलाई प्रकोप नआउनुको कारण तात्पर्य लिएका छन् आदि (विस्तारपूर्वक जानकारीका लागि हेर्नुस् फ़तहुल कदीर)

[2]यसमा युद्धमा प्राप्त माल सामग्रीलाई उचित तथा पवित्र ठहराई फिदियालाई उचित हुनु भनिएको छ जसबाट यो कुरोको समर्थन हुन्छ कि "लेखिएको कुरा" शायद यसबाट तात्पर्य युद्धमा प्राप्त धन सामग्री हुन्।

فِيْ قُلُوْبِكُمْ خَيْرًا يُّؤْتِكُمْ خَيْرًا مِّمَّآ اُخِذَ مِنْكُمْ وَ يَغْفِرْ لَكُمْ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝

हृदयमा पुण्य विचार देख्छ,[1] भने जे-जति तिमीबाट लिइएको छ, त्यसभन्दा उत्तम तिमीलाई प्रदान गर्नेछ ।[2] तथा त्यसपछि पाप पनि क्षमा गरिदिनेछ तथा अल्लाह क्षमाशील कृपालु छ ।

وَاِنْ يُّرِيْدُوْا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ فَاَمْكَنَ مِنْهُمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ۝

(७१) तथा यदि उनीहरू तिमीसित विश्वासघातका विचार गर्नेछन् भने यिनीहरू त यसभन्दा पूर्व स्वयं अल्लाहसँग विश्वासघात गरिसकेका छन् । अन्ततः उसले तिमीलाई उनीहरूमाथि अधिकार दिहाल्यो ।[3] तथा अल्लाह तआ़ला सर्वज्ञाता बडो तत्वदर्शी छ ।

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَهَاجَرُوْا وَجٰهَدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَالَّذِيْنَ اٰوَوْا وَّ نَصَرُوْٓا

(७२) जसले (इस्लाम) धर्मप्रति ईमान स्थापित गरे एवं हिज़रत (प्रस्थान) गरे तथा आफ्नो धन, प्राणले अल्लाहको मार्गमा जिहाद (धर्मयुद्ध) गरे ।[4] एवं जसले उनीहरूलाई शरण तथा सहायता दिए,[5] यी सबै

[1]अर्थात् ईमान तथा इस्लाम स्वीकार गरिहाल्नुको विचार तथा त्यसलाई स्वीकार गर्नुको भावना हो ।

[2]अर्थात् जुन फिदिया तिमीबाट लिइएको छ यसभन्दा उत्तम अल्लाह तआ़लाले तिमीलाई इस्लाम स्वीकार गरे पश्चात प्रदान गर्नेछ । अतः यस्तै भयो । आदरणीय अब्बास (رضی اللہ عنہ) आदि जो उनका कैदीहरू मध्येका थिए, मुसलमान भए, त त्यस पश्चात अल्लाहले उनीहरूलाई सांसारिक धन वैभव पनि अधिक प्रदान गर्‍यो ।

[3]अर्थात् मुखले इस्लाम स्वीकार गर्छन् परन्तु उद्देश्य धाका दिनुहुन्छ भने यसभन्दा पूर्व उनीहरूले अविश्वास तथा मिश्रण (शिर्क) गरी के पो प्राप्त गरे ? यही कि उनीहरू मुसलमानहरूका बन्दी बने, यसकारण यदि भविष्यमा पनि अनेकेश्वरवादको मार्गमा स्थिर रहे भने यसभन्दा अत्याधिक अपमान बाहेक अरु केही प्राप्त हुनेछैन ।

[4]यी "सहाबा" मुहाजेरीन (जो मक्का नगरी त्याग गरी मदीना आए) कहलाइन्छन्, जो महानतामा सहाबामा सर्वश्रेष्ठ छन् ।

[5]यिनी अन्सार कहलाइन्छन् (यी मदीनाका मूल निवासी हुन्) यिनी श्रेष्ठताको दोस्रो स्थानमा छन् ।

أُولَٰٓئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۚ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَلَمْ يُهَاجِرُوا۟ مَا لَكُم مِّن وَلَٰيَتِهِم مِّن شَىْءٍ حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا۟ ۚ وَإِنِ ٱسْتَنصَرُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ فَعَلَيْكُمُ ٱلنَّصْرُ إِلَّا عَلَىٰ قَوْمٍۭ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَٰقٌ ۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٧٢﴾

एक-अर्काका मित्र हुन् ।[१] तथा जो ईमान कायम गरे तर हिज़रत (प्रवास) गरेनन् तिमीसित उनको अलिकति पनि मित्रता छैन जबसम्मकि उनी हिज़रत (देश त्याग) गर्दैनन्।[२] हो यदि उनीहरू धर्मको विषयमा तिमीसित सहायता माँगदछन् भने तिम्रो लागि सहायता दिनु आवश्यक छ।[३] यस अवस्था बाहेक कि जब यो सहायता कुनै यस्ता कौमका लागि होस् जससित तिम्रो कुनै संधि छ ।[४] तथा जे-जति पनि तिमी गरिराखेका छौ अल्लाह र म्रिरी देखिराखेको छ ।

وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۚ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُن فِتْنَةٌ فِى ٱلْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ ﴿٧٣﴾

(७३) तथा विश्वासहीन परस्पर एक-अर्काका मित्र हुन्। यदि तिमीले यस्तो गरेनौं भने देशमा आतङ्क तथा घोर उत्पात हुनेछ ।[५]

---

[१]अर्थात् एक-अर्काका सहायक तथा पक्षधर हुन् । तथा केही जानकारले भने कि परस्परका उत्तराधिकारी हुन् जस्तो कि हिज़रत पश्चात नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले एक-एक मुहाज़िर तथा एक-एक अन्सार बीच भाइचारा सौहार्द गराइदिनु भएको थियो। यहाँसम्मकि उनीहरू एक-अर्काका उत्तराधिकारी पनि बन्दथे । (पछि उत्तराधिकारीको आदेश निरस्त गरियो ।

[२]यो सहाबाको तेस्रो श्रेणी हो, जुन मुहाज़िर तथा अन्सारका अतिरिक्त हुन् । यी मुसलमान भए पश्चात आफ्नै क्षेत्र तथा जातिमा रहन्थे । यसकारण आदेश भयो कि तिम्रा पक्ष अथवा उत्तराधिकारका उनीहरू अधिकारी छैनन् ।

[३]मूर्तिपूजकहरूका विरूद्ध सहायता माँगदछन् भने उनको सहायता गर्नु आवश्यक छ।

[४]हो यदि उनी तिमीसित यस्ता समुदायका विरूद्ध सहायता माँग्छन् जसका तथा तिम्रो बीच सन्धि एवं युद्ध नगर्नुको संप्रतिज्ञा छ त मुसलमान सहायताको अपेक्षा संविदाको पालन आवश्यक छ ।

[५]अर्थात् जुनप्रकार अधर्मी परस्पर मित्र एवं पक्षधर छन्, त्यसैप्रकार यदि तिमी पनि ईमानको आधारमा परस्पर पक्षपात तथा कृतघ्नहरूसित सम्बन्ध विच्छेद राखेनौं भने त ठूलो उपद्र हुनेछ। र त्यो यो हो कि ईमान भएका तथा काफ़िरहरूमा आपसी मेलमिलापबाट ।

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوا وَّنَصَرُوا أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا ۚ لَّهُم مَّغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٤﴾

(७४) जसले ईमान स्थापित गरे तथा प्रवास गरे एवं अल्लाहको मार्गमा धर्मयुद्ध गरे तथा जसले आश्रय दिए तथा सहायता पुऱ्याए । ती नै सच्चा ईमान भएका हुन्, उनीहरूका लागि क्षमा तथा सम्मान पूर्ण जीविका छ ।[1]

وَالَّذِينَ آمَنُوا مِن بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَٰئِكَ مِنكُمْ ۚ وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧٥﴾

(७५) तथा जो यसका पश्चात ईमान कायम गरे तथा प्रवास गरे र तिम्रो साथमा धर्मयुद्ध गरे तिनीहरू पनि तिमी मध्येका नै हुन् ।[2] तथा जाति सम्बन्धि भएका तिनीहरू परस्पर एक-अर्काका अधिक समीपवर्ती छन् अल्लाहको आदेशमा,[3] नि:सन्देह अल्लाह सर्वज्ञ छ ।

धर्मको सम्बन्धमा शंका तथा आलस्य उत्पन्न हुनेछ । केही विद्वानहरूले ﴿بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ﴾ सित उत्तराधिकारी हुनु भाव निकालेका छन् तथा अर्थ यो हो कि एक मुसलमान काफ़िरको तथा काफ़िर मुसलमानको उत्तराधिकारी हुनसक्दैन । जस्तो कि हदीसमा यसलाई अधिक स्पष्टरूपले बुझाइएको छ । यदि तिमी उत्तराधिकारमा कुफ्र तथा ईमानमा ध्यान नदिई मात्र जाति सम्बन्धलाई समक्ष राख्नेछौ भने यसभन्दा ठूलो उत्पात तथा अशान्ति पैदा हुनेछ ।

[1]यो उपरोक्त मोहाजिरीन तथा अन्सारका दुई गुटहरूको चर्चा हो, जसको वर्णन पहिले भइसकेको छ । यहाँ पुन: वर्णन उनको प्रधानता व्यक्त गर्नको लागि हो । जबकि उनको पूर्व चर्चा परस्पर सहायता एवं पक्षपातको अनिवार्यताको वर्णनको लागि थियो ।

[2]यो एउटा चौथो गुटको चर्चा हो, जो श्रेष्ठतामा पहिला दुई गुटका पश्चात तथा तेस्रो गुट जसले हिज़रत गरेका थिएनन्, भन्दा प्रथम छ ।

[3]भाइचारा तथा शपथको आधारमा उत्तराधिकारमा जो भागीदार बन्दथे । यस आयतमा त्यसलाई निरस्त गरिदिएको छ । अब उत्तराधिकारी त्यही हुनेछ जसको वंशीय अथवा ससुराली सम्बन्ध हुनेछ । अल्लाहको किताब अथवा अल्लाहको आदेशबाट तात्पर्य हो कि 'सुरक्षित पुस्तक' मा मूल आदेश यही थियो । परन्तु भाइचाराको आधारमा अस्थाई रूपले एक-अर्कालाई उत्तराधिकारी बनाइएको थियो, जुन अब आवश्यकता समाप्त भए पश्चात अनावश्यक भयो तथा मूल आदेश लागू गरियो ।

सूरतुत्तौबः-९

سُوْرَةُ التَّوْبَةِ

सूरः तौबः मदीनामा अवतरित भएको तथा यसमा एक सय उनन्तीस आयतहरु एवं सोह्र रुकूअ छन् ।

بَرَآءَةٌ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖٓ اِلَى الَّذِيْنَ عٰهَدْتُّمْ مِّنَ الْمُشْرِكِيْنَ ۝١

(१) (यो) अल्लाह एवं त्यसका रसूल (दूत) को तर्फबाट विमुक्तिको घोषणा हो[1] ती मिश्रणवादीहरुको सम्बन्धमा जोसित तिमीले सन्धि (मुआहदः) गरेका छौ ।

فَسِيْحُوْا فِى الْاَرْضِ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ

(२) अतः (हे मिश्रणवादीहरू !) तिमी देशमा चार महिना यातायात गरिहाल[2] तथा जानिहाल

(*) **नामकरणका कारण :-** यसका व्याख्याकारहरुले कैयन् नामहरुको वर्णन गरेका छन्, तर अधिक प्रसिद्ध दुईवटा नाम छन् प्रथम 'तौबा' स्वीकार हुने कुरोको वर्णन छ। दोस्रो नाम 'बराअत' हो । यसकारण कि यसमा मूर्तिपूजकहरुद्वारा सन्धिबाट मुक्तिको घोषणा गरिएको छ । यो कुर्आन मजीदको एउटा मात्र सूरः हो जसको प्रारम्भमा बिस्मिल्लाह हिर्रहमानिर्रहीम लेखिएको छैन यसका पनि विभिन्न कारण भाष्य पुस्तकहरुमा लेखिएका छन् । परन्तु अधिक उचित कुरो यो लाग्छ कि सूरः अंफाल तथा सूरः तौबा यी दुबैको विषयमा समानता पाईन्छ । अतः यो सूरः अंफालको पूरक अथवा शेष हो । यो सात ठूला सूरःहरुमध्ये सातौं ठूलो सूरः हो, जसलाई सबआ तिवाल भनिन्छ ।

[1]मक्का विजय पश्चात नौ हिजरीमा नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले आदरणीय अबू बक्र, आदरणीय अली (رضى اللّٰه عنهما) तथा अन्य केही सहचरहरुलाई यी आयतहरु तथा आदेश दिएर पठाउनु भयो ताकि उनी मक्कामा तिनलाई जन-सामान्यका समक्ष घोषित गरिदेऊन् । उनीहरुले उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमका आदेशानुसार घोषणा गरे कि कुनै व्यक्ति अब (काअबा) को नाङ्गो अवस्थामा परिक्रमा गर्नसक्ने छैन । बरु आगामी वर्षबाट कुनै मूर्तिपूजकलाई बैतुल्लाह (अल्लाहको घर) को हजको आज्ञा प्रदान गरिने छैन । (सहीह बुखारी संख्या १३६९, मुस्लिम संख्या ९८३)

[2]यो मुक्तिको घोषणा ती मूर्तिपूजकहरुको लागि थियो जससित बिना अवधिका सन्धिहरु थिए अथवा चार महिनाभन्दा कमका थिए अथवा जसबाट चार महीना अथवा त्यसभन्दा अधिकका त थिए, परन्तु उनीहरूका तर्फबाट सन्धिका नियमहरुको पालन भइराखेको थिएन । ती सबैलाई चार महिनाको अवधिसम्म मक्कामा निवासको समय दिइयो । यसको अर्थ यो थियो कि यदि चार महिनाभित्र इस्लाम स्वीकार गर्दछन् भने उनीहरूलाई यहाँ बस्नुको आज्ञा हुनेछ अन्यथा उनको

وَاعْلَمُوْٓا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ مُخْزِي الْكٰفِرِيْنَ ②

कि तिमी अल्लाहलाई विवश गर्न सक्दैनौं तथा अल्लाह विश्वासहीनहरुलाई निरादर गर्नेछ ।[1]

وَاَذَانٌ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖٓ اِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ اَنَّ اللّٰهَ بَرِيْٓءٌ مِّنَ الْمُشْرِكِيْنَ ۙ وَرَسُوْلُهٗ ۭ فَاِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ وَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوْٓا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِ ۭ وَبَشِّرِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ③

(३) अल्लाह एवं त्यसको रसूल (दूत) को तर्फबाट महाहजका दिन[2] स्पष्ट घोषणा छ कि अल्लाह मिश्रणवादीहरुसित असन्तुष्ट छ तथा त्यसका दूत पनि, यदि अहिले पनि तिमी क्षमा-याचना गर्छौ भने तिम्रो लागि उत्तम छ तथा यदि तिमी विमुख हुन्छौ भने जानिहाल कि तिमी अल्लाहलाई विवश गर्न सक्ने छैनौ तथा विश्वासहीनहरू (काफ़िरहरु) लाई घोर यातनाको शुभ समाचार दिदेऊ ।

लागि यो आवश्यक हुनेछ कि अरब महाद्वीपबाट निस्केर जाऊन् । यदि यी दुवै नियमहरुमध्ये उनीहरू कुनै पनि अपनाउँदैनन् भने उनको गणना ती काफ़िरहरुमा हुनेछ जोसित युद्ध गर्नु मुसलमानहरुका लागि आवश्यक हुनेछ, ताकि अरब महाद्वीप अनेकेश्वरवाद तथा मूर्तिपूजाबाट पवित्र होस् ।

[1]अर्थात् यो समय यसकारण दिइराखिएको छैन कि यसबेला तिम्रा विरुद्ध कारवाही सम्भव छैन, बरु यसको उद्देश्य पनि तिम्रो भलो तथा लाभ हो, जो तौबा गरी मुसलमान हुन चाहन्छ, त त्यो मुसलमान बनोस् । अन्यथा याद राख कि तिम्रो लागि अल्लाहले आफ्नो विवेकबाट भाग्यमा लेखेको छ, त्यसलाई तिमी समाप्त गर्न सक्दैनौ तथा अल्लाहको तर्फबाट उतारिएको अपमान तथा अनादरबाट तिमी बच्न सक्दैनौं ।

[2]सहीह बुख़ारी मुस्लिम तथा अन्य सहीह हदीसका किताबहरुबाट सिद्ध छ कि हज़ अक्बरका दिनबाट तात्पर्य यौमुन्नहर (अर्थात् १० ज़िलहिज्जा) को दिन हो । (तिर्मिज़ी संख्या ९५७ बुख़ारी संख्या ४६५५ र मुस्लिम संख्या ९८२) त्यसै दिन मिनाको स्थानमा मुक्तिको घोषणा गरियो । १० ज़िलहिज्जाको हज अकबर यसकारण भनिन्छ कि यस दिन हज़का सबभन्दा धेरै तथा विशेष धार्मिक रीतिहरु सम्पन्न गरिन्छ तथा जनमानस उमराको हज़लाई 'असगर' भन्ने गर्दथे । यसकारण उमराभन्दा श्रेष्ठ गर्नको निम्ति हज़लाई महाहज (अक्बर) भनियो । मानिसहरुमा यो भनाई जुन प्रसिद्ध छ कि शुक्रवारका दिन आउने हज़ अकबर, निराधार छ ।

إِلَّا الَّذِينَ عَٰهَدتُّم مِّنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنقُصُوكُمْ شَيْئًا وَلَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَأَتِمُّوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ④

(४) परन्तु ती मिश्रणवादी जोसित तिमीले संविदा (सन्धि) गरेका छौ तथा उनीहरूले तिमीलाई अलिकति पनि हानि पुऱ्याएनन् तथा तिम्रो विरुद्ध कसैको सहायता गरेनन् भने तिमी पनि सन्धिको अवधि उनीहरूसँग पूरा गर। निःसन्देह अल्लाह संयमीहरूसित प्रेम गर्दछ।[1]

فَإِذَا انسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ

(५) अनि प्रतिष्ठित महिनाहरु[2] व्यतीत हुने बित्तिकै बहुईश्वरवादीहरुलाई जहाँ फेला पाछौं वध गर।[3]

[1]मूर्तिपूजकहरुको यो चौथो श्रेणी हो, यिनीहरुसित जति अवधिको सन्धि थियो उनीहरूलाई त्यति समय रहनुको आज्ञा दिइयो। किनभने उनीहरूले सन्धिको नियमहरुको पालन गरे तथा त्यसको विरुद्ध कुनै काम गरेनन् यसकारण मुसलमानहरूको लागि पनि त्यसको पालना आवश्यक भनियो।

[2]यी प्रतिष्ठित महिनाहरुबाट के तात्पर्य छ? यसमा मतभेद छ। एक विचार त यो छ कि यसबाट तात्पर्य तिनै चार महिना हुन् जुन सम्मानित छन्। अर्थात मोहर्रम, रजब, ज़ीक़ादः तथा ज़िलहिज्जाः। तथा विमुक्तिको घोषणा १० ज़िलहिज़्जामा गरियो। यस आधारमा यो भयो कि जस्तो उनीहरूलाई केवल पचास दिनको समय दिइयो किनभने सम्मानित महिनाहरु व्यतीत भए पश्चात मूर्तिपूजकहरुलाई समाति वध गर्नुको आज्ञा दिइएको थियो। परन्तु इमाम इब्ने क़सीरका अनुसार यहाँ निषेधित महिनाहरु होइनन्। बरु १० ज़िलहिज़्जादेखि १० रबीउस्सानी सम्मका चार महिना तात्पर्य हुन्। तिनीहरूलाई सम्मानित महिना यसकारण भनिएको छ कि विमुक्तिको घोषणाको आधारमा यी चार महिनामा ती मूर्तिपूजकहरुसित लड्न तथा उनका विरुद्ध कुनै पनि कार्यवाहीको आज्ञा थिएन। मुक्तिको घोषणाको आधारमा यो तर्क अधिक उचित प्रतीत हुन्छ।

[3]केही व्याख्याकारहरुले यस आदेशलाई सामान्य मानेका छन् अर्थात् हरमका क्षेत्र अथवा त्यसका बाहिरका क्षेत्रमा जहाँपनि फेला पाछौं, मार। तथा केही व्याख्याकारहरुले सूरः बक़रःको यो आयत वर्णन गरेका छन्।

﴿ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِندَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّىٰ يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ ۖ فَإِن قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ ﴾

"मस्जिदे हरामका निकट उनीसित न लड जबसम्मकि तिनीहरु स्वयं तिमीसँग न लड्नु, यदि उनी लड्छन् भने तिमीलाई पनि उनीसित लड्ने आज्ञा छ।" (सूरः अल-बक़रः-१९१)

यस आयतबाट विशेष निर्धारण गरी केवल हरमको सीमाभन्दा बाहिरका क्षेत्रमा वध गर्नुको आज्ञा प्रदान गरिएको छ। (इब्ने कसीर)

فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ ۚ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ⑤

उनीहरुलाई बन्दी बनाउ ।[1] उनको घेराउ गर तथा उनको ताकमा (घातमा) हरेक ठाउँमा बस ।[2] तर यदि उनीहरु क्षमा-याचना गर्दछन् तथा नमाज़ स्थाई रूपले निरन्तर पढ्छन् तथा ज़कात दिन्छन्, भने तिमी उनको मार्ग छाडिदेउ ।[3] निःसन्देह अल्लाह तआ़ला क्षमाशील कृपालु छ ।

وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّىٰ يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ۚ

(६) यदि मिश्रणवादीहरु मध्येबाट कोही तिमीसित शरण माँग्छ भने उसलाई शरण प्रदान गरिदेउ यहाँसम्मकि त्यो अल्लाहको कथन सुनोस अनि त्यसलाई उसको शान्ति स्थानसम्म पुऱ्याइदेउ ।[4] यो यस

[1]अर्थात् उनीहरूलाई बन्दी बनाइहाल अथवा वध गरिदेऊ ।

[2]अर्थात् यस कुरामा नटुङ्ग्याउ कि उनीहरू जहाँ पाइन्छन् कारवाही गर बरु जहाँ-जहाँ उनका सुरक्षा स्थान, दुर्ग अथवा शरणागार छन्, त्यहाँ-त्यहाँ उनको ताकमा (घातमा) रह । यहाँसम्मकि तिम्रो आज्ञा बिना उनको लागि आवागमन सम्भव नरहोस् ।

[3]अर्थात् उनका विरुद्ध कुनै कारवाही नगरियोस् किनभने उनीहरू मुसलमान भइहालेका छन् । अर्थात् इस्लाम स्वीकार गरे पश्चात नमाज़ निरन्तर पढ्नु तथा ज़कात दिनु अनिवार्य छ, यदि कुनै व्यक्ति यिनीमध्ये कुनै एउटा कर्तव्य छाडिदिन्छ भने, त्यो मुसलमान ठानिने छैन । जुनप्रकार आदरणीय अबू बक्र (رضی اللہ عنہ) ले जका़त नतिर्नेहरुका विरुद्ध यसै आयतबाट अर्थ प्रमाणित पाउनु भयो तथा भन्नुभयो :

(واللهِ لَأُقاتِلَنَّ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الصَّلٰوةِ وَالزَّكَاةِ)

"अल्लाहको सौगन्ध छ म उनीहरूसित अवश्य लड्नेछु जो नमाज़ तथा जका़तका मध्य अन्तर गर्नेछन् अर्थात नमाज़ पढ्छन् परन्तु ज़कात तिर्नबाट टाढा भाग्छन् ।" (बुख़ारी र मुस्लिम बहवाला मिशकात किताबुज़ ज़कात फ़सले सालिस)

[4]यस आयतमा उपरोक्त विरोधी मूर्तिपूजकहरूका सम्बन्धमा एक छूट प्रदान गरिएको छ कि यदि कुनै मूर्तिपूजक शरण माँगदछ भने उसलाई शरण प्रदान गर अर्थात् त्यसलाई आफ्नो सुरक्षामा सुरक्षित राख ताकि कुनै अन्य मुसलमानले त्यसलाई मार्न नसकोस् । ताकि उसलाई अल्लाहका कुरा सुन्न तथा इस्लाम

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمۡ قَوۡمٌ لَّا يَعۡلَمُوۡنَ ۟

कारण कि उनीहरु अज्ञानी छन् ।[1]

كَيۡفَ يَكُوۡنُ لِلۡمُشۡرِكِيۡنَ عَهۡدٌ عِنۡدَ اللّٰهِ وَعِنۡدَ رَسُوۡلِهٖۤ اِلَّا الَّذِيۡنَ عٰهَدۡتُّمۡ عِنۡدَ الۡمَسۡجِدِ الۡحَـرَامِ‌ۚ فَمَا اسۡتَقَامُوۡا لَـكُمۡ فَاسۡتَقِيۡمُوۡا لَهُمۡ‌ؕ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الۡمُتَّقِيۡنَ ۟

(७) मुश्रिकहरूको कुनै सन्धिको कुनै जिम्मेवारी अल्लाह र त्यसका रसूलमा कसरी बाँकी रहन सक्छ ? उनीहरूको कुरा यसबाट अलग्ग छ, जोसित तिमीले मस्जिदे हराम (काबा) को पासमा सन्धि गरेका छौ ।[2] तसर्थ जबसम्म उनीहरू तिमीसित सन्धिको निर्वाह गर्दछन्, तिमीपनि उनीसित वचनको निर्वाह गर । अल्लाह (तआला) संयमीहरूसित प्रेम गर्दछ ।[3]

كَيۡفَ وَاِنۡ يَّظۡهَرُوۡا عَلَيۡكُمۡ لَا يَرۡقُبُوۡا فِيۡكُمۡ اِلًّا وَّلَا ذِمَّةً‌ ؕ

(८) उनीहरूका वचनको के भरोसा, उनीहरूलाई यदि तिमीमाथि प्रभुत्व प्राप्त हुन्छ भने न त सम्बन्धको विचार गर्छन् न सन्धि वचनको ।[4] आफ्ना

धर्म स्वीकार गर्नुको सौभाग्य प्राप्त होस् । परन्तु यदि अल्लाहका कुरा सुने पश्चात पनि त्यो इस्लाम धर्म स्वीकार गर्दैन भने त्यसलाई त्यसको सुरक्षित ठाउँमा पुऱ्याइदेउ । अर्थात् आफ्नो सुरक्षाको कर्तव्य अन्तिम क्षणसम्म निर्वाह गर्नुछ । जबसम्म त्यो आफ्नो सुरक्षित ठाउँमा पुग्दैन, त्यसको सुरक्षाको दायित्व तिमीमाथि छ ।

[1]अर्थात् शरणार्थीहरूको शरणको छुट यसकारण प्रदान गरिएको छ किनभने यिनीहरू अज्ञानी छन् । सम्भव छ अल्लाह तथा त्यसका रसूलका कुरा उनको ज्ञानमा आओस् तथा मुसलमानहरूको आचरण तथा व्यवहार उनीहरूले देख्छन् भने इस्लाम धर्म स्वीकार गरी परलोकको यातनाबाट बचून् । जुनप्रकार हुदैबियाको सन्धि पश्चात धेरैजसो काफ़िर मदीना आवत-जावत गरिरहे, त मुसलमानहरूका व्यवहार तथा आचरण देखेर इस्लाम धर्मलाई बुझ्नमा धेरै सहायता प्राप्त भयो तथा धेरैजसो मानिसहरू मुसलमान भए ।

[2]यो नकारात्मक प्रश्न हो, अर्थात् जुन मूर्तिपूजकहरुसित तिम्रो सन्धि छ, तिनका अतिरिक्त अब कसैसित सन्धि शेष रहेको छैन ।

[3]अर्थात् वचन निर्वाह गर्नु, अल्लाहको समक्ष प्रिय कुरो हो । यसकारण सम्बन्धमा सावधानी आवश्यक छ ।

[4](كَيۡفَ) (कैफ़) को अर्थ हो 'कसरी' यो प्रश्न पनि अस्वीकृतिलाई जोड दिनको निम्ति प्रयोग भएको छ (اِلًّا) (इल्ल) को अर्थ नाता (सम्बन्ध) तथा (ذِمَّة) जिम्मः) को अर्थ वचन हुन् अर्थात् ती मूर्तिपूजकहरूका कुराको के भरोसा जबकि उनको दशा यो छ कि यदि यिनीहरू तिमीमाथि विजयी हुन्छन् भने कुनै सम्बन्ध

يُرْضُونَكُم بِأَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبَىٰ قُلُوبُهُمْ وَأَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ ⑧

मुखले यिनीहरू तिमीलाई ठीक्क (प्रसन्न) पारिराखेका छन् परन्तु यिनका हृदय मान्दैनन् र उनीहरूमा अधिकतर (दुराचारी) फ़ासिक छन्।

اشْتَرَوْا بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا عَن سَبِيلِهِ ۚ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ⑨

(९) उनीहरूले अल्लाहका आयतहरुलाई अति कम मुल्यमा बेचिदिए तथा उसको मार्गबाट रोके। अत्याधिक नराम्रो छ, जुन कुरा यिनीहरूले गरिराखेका छन्।

لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ ⑩

(१०) यिनीहरू त कुनै मुसलमानको पक्षमा कुनै सम्बन्धको अथवा सन्धिको कदापि चिन्ता गर्दैनन्, यी त छन् नै अतिक्रणकारी।[1]

فَإِن تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ ۗ وَنُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ

(११) अब पनि यदि यिनी क्षमा-याचना (पश्चाताप) गर्दछन् तथा नमाज़ निरन्तर पढ्छन् तथा ज़कात दिइराख्छन् भने तिम्रा धर्म भाई हुन्।[2]

अथवा वचनको चिन्ता गर्ने छैनन्। केही व्याख्याकारहरूको मत छ कि प्रथम कैफको अर्थ मूर्तिपूजक तथा द्वितीयको अर्थ यहूदी हुन् किनभने उनको विशेषता वर्णन गरिएको छ कि उनी अल्लाहका आयतलाई तुच्छ मूल्यमा विक्रय गरिदिन्छन्। तथा यो दुर्गुण यहूदीहरुकै रहिआएको छ।

[1]पटक-पटक स्पष्टीकरणको उद्देश्य मूर्तिपूजक तथा यहूदीहरूको इस्लाम धर्मसित शत्रुता तथा उनका हृदयमा बसेका द्वेष भावहरुलाई प्रदर्शित गर्नु हो।

[2]नमाज़, तौहीद (एकेश्वरवाद) तथा रिसालतलाई स्वीकार गरेपश्चात, इस्लामको सबभन्दा श्रेष्ठ तथा विशेष मूल स्तम्भ हो, जुन अल्लाहको अधिकार हो, त्यसमा अल्लाहको उपासनाका विभिन्न रूप छन्। यसमा हात बाँधेर उभिनु हो, दण्डवत् तथा टाउको टेक्नु हो, प्रार्थना तथा अर्चना हो, अल्लाहको श्रेष्ठता तथा प्रतापको तथा आफ्नो निर्बलता तथा विवशताको प्रदर्शन हो। उपासनाका यी सम्पूर्ण विधिहरु तथा रूपमात्र अल्लाहको लागि उचित छन्। नमाज़ पश्चात द्वितीय कर्तव्य ज़कात तिर्नु हो जसमा बन्दनीय पथ हुनुका साथ-साथ अरु मनुष्यहरुप्रति उनका मौलिक अधिकार पनि सम्मिलित छन्। ज़कातबाट समाज तथा त्यसका जातिका निर्धन, अनाथ, अपाङ्ग, असहाय मानिसहरू लाभ प्राप्त गर्दछन्। यसैकारण रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमका कथनहरुमा पनि तौहीदको गवाही (साक्ष्य) दिनु पश्चात तिनै दुईटा कुराहरुलाई अधिक स्पष्ट रूप एवं विशेषताले वर्णित गरिएको छ। नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो, "मलाई आदेश दिइएको छ कि म मानिसहरूसित युद्ध गरुँ, यहाँसम्मकि उनीहरू यस कुराको

يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾

हामी त जानकारहरुका लागि आफ्ना आयतहरूलाई सविस्तार वर्णन गरिराखेका छौं।

وَإِنْ نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ ﴿١٢﴾

(१२) यदि यिनीहरू प्रतिज्ञा तथा वचन दिए पश्चात पनि आफ्नो प्रतिज्ञा भङ्ग गर्दछन् तथा तिम्रो धर्मको निन्दा गर्छन् भने तिमी पनि ती अधर्मीहरूका प्रमुखहरुसित युद्ध गर। उनीहरूको सौगन्ध कुनै वस्तु होइन, सम्भव छ कि यसप्रकार उनी रोकिऊन्।[1]

أَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ بَدَءُوكُمْ أَوَّلَ

(१३) तिमीहरू उनीहरूका टाउका कुल्चिन किन तयार हुँदैनौं[2] जसले आफ्ना प्रतिज्ञालाई तोडिदिए तथा (अन्तिम)

गवाही (साक्ष्य) देऊन् कि अल्लाहको अतिरिक्त कोही पूज्य छैन तथा मुहम्मद (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) अल्लाहका सन्देशवाहक हुन्। तथा नमाज़ स्थापित गर्दछन् तथा ज़कात दिन्छन्।" (सहीह बुख़ारी किताबुल ईमान बाब फइन ताबू व अकामुस्सलात, र मुस्लिम किताबुल ईमान बाबुल अमरे बिकितालिन्नास.......) आदरणीय अब्दुल्लाह बिन मसऊदको कथन छ (وَمَنْ لَمْ يُزَكِّ فَلَا صَلَاةَ لَهُ) 'जसले ज़कात दिएन, उसको नमाज़ पनि हुँदैन।'

[1](أيمان) (ऐमान) (यमीन) को बहुवचन हो, जसको अर्थ 'सौगन्ध हो'। (أئمه) (अइम्मा) (إمام) (इमाम) को बहुवचन हो। भाव मुखिया, नेता हो। अर्थ यो हो कि यदि यिनीहरू वचन तोड्छन्, तथा धर्मलाई कलंकित गर्न प्रयत्न गर्दछन्, त प्रत्यक्ष रूपले यिनीहरू सौगन्ध (कसम) पनि खाऊन त उनको कुनै भरोसा छैन। काफ़िरहरूका यी नेताहरुसित युद्ध गर। सम्भव छ कि उनीहरू यसप्रकार आफ्नो कुफ्रबाट रोकिऊन्। यसबाट केही मानिसहरूले यो अर्थ निकालेका छन् कि यदि इस्लामी राज्यमा निवास बस्ने व्यक्ति मुसलमानहरूका अतिरिक्त अन्य धर्मको अनुयायी यदि वचन अथवा सन्धिलाई तोड्दैन तर केवल इस्लाम धर्मलाई कलंकित गर्दछ भने उसलाई वध गरिने छैन किनभने कुर्आनले उनीहरूसित युद्ध गर्नको लागि दुईकुरा वर्णित गरेको छ,, यसकारण जबसम्म दुबै कुरालाई उनीहरू गर्ने छैनन् उनीहरु वध गरिनुका अधिकारी हुने छैनन् परन्तु इमाम शाफई तथा अन्य इमामहरुको मत छ कि धर्मलाई कलंकित गर्नुको प्रयत्न नै वचन तोड्नु समान हो यसकारण उनीहरूका निकट ती दुबै कुरा आउँछन्, अतः यस शरणार्थीको वध उचित छ। (फ़तहुल क़दीर)

[2](ألا) को प्रयोग उत्तेजित गर्नको लागि गरिन्छ, अल्लाह तआ़ला मुसलमानहरूलाई धर्मयुद्धको लागि प्रलोभन दिइराखेको छ।

مَرَّةٍ ۭ اَتَخْشَوْنَهُمْ ۚ فَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشَوْهُ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ⑬

ईशदूतलाई देशबाट निकालिदिने विचारमा छन् ।[1] तथा स्वयं नै प्रथम पटक उनीहरूले तिमीसित निहु खोज्न पहल गरे ।[2] के तिमी उनीसित तर्सन्छौ ? अल्लाहलाई नै सबभन्दा अधिक अधिकार छ कि तिमी उसित तर्स यदि तिमी ईमान भएका हौ ।

قَاتِلُوْهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ بِاَيْدِيْكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُوْرَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِيْنَ ⑭

(१४) उनीहरूसँग तिमी युद्ध गर, अल्लाह तआला तिम्रा हातद्वारा उनीहरूलाई यातना दिनेछ, उनीहरूलाई अपमानित तथा निरादार गर्नेछ, तिमीलाई उनका विरुद्ध सहायता दिनेछ तथा मुसलमानहरुका हृदयको दुखमोचन गर्नेछ ।

وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوْبِهِمْ ۭ وَيَتُوْبُ اللّٰهُ عَلٰي مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ

(१५) तथा तिनका हृदयका दुख तथा क्रोधलाई समाप्त गर्नेछ ।[3] तथा त्यो जसलाई चाहन्छ

[1]यसबाट तात्पर्य दारुननदवा हो जसमा मक्काका प्रमुखहरुले नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमलाई देश निकाला गर्ने, बन्दी बनाउने अथवा हत्या गर्ने प्रस्तावमाथि विचार गरे ।

[2]यसबाट तात्पर्य बद्रको युद्धमा मक्काका मूर्तिपूजकहरूको व्यवहार हो कि उनीहरू आफ्ना व्यापारिक क़ाफिला (समूह) को सुरक्षाका लागि गए । परन्तु यस पश्चात उनीहरूले देखे कि क़ाफ़िला बचेर निस्किसकेको छ, उनीहरू बद्रको स्थानमा मुसलमानहरुसित लड्नुको तयारी तथा छेडछाड गरिरहे, जसको परिणाम स्वरुप अन्त्यमा युद्ध भएर नै रहयो । अथवा यसबाट तात्पर्य क़बीला बनी बक्रको त्यो सहायता हो जुनकि कुरैशले उनीहरूको लागि गरे, जबकि उनीहरूले रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमसँग सन्धि गरिएको क़बीलामाथि चढाई गरेका थिए, जबकि कुरैशको यो सहायता सन्धिको विरुद्ध थियो ।

[3]अर्थात् जब यी मुसलमान कमजोर थिए, त्यतिखेर यी मूर्तिपूजक उनीमाथि अत्याचार गर्दथे, जसको कारण मुसलमानहरुका हृदय उनीबाट अत्याधिक दुखी तथा उत्पीडित थिए । जब मुसलमानहरुको हातबाट उनीहरू मारिनेछन् तथा अनादर तथा अपमान उनको भाग्यमा आउने छ, त्यसबेला प्राकृतिक कुरो हो कि यसबाट उत्पीडित एवं दुखी मुसलमानहरूका हृदयलाई शीतलता प्राप्त हुनेछ तथा मानसिक क्रोधको निवारण हुनेछ ।

وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ⑮

दयाले आकर्षित हुन्छ, तथा अल्लाह तआ़ला सर्वज्ञाता, तत्वदर्शी छ ।

أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِن دُونِ اللّٰهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً ۚ وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ⑯

(१६) के तिमीले यो ठानेका छौ कि तिमी छाडिदिइने छौ[1] यद्यपि कि अल्लाह (तआ़ला) ले तिमीमध्ये उनीहरूलाई श्रेष्ठ बनाएको छैन जो धर्मयुद्धका सैनिक हुन् ।[2] तथा जसले अल्लाह तथा त्यसका रसूल एवं ईमान भएकाहरूका अतिरिक्त कसैलाई मित्र बनाएनन् ?[3] र अल्लाह (तआ़ला) राम्ररी जान्दछ, जुन तिमी गरिराखेका छौ ।[4]

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَن يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللّٰهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنفُسِهِم بِالْكُفْرِ ۚ أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ

(१७) असम्भव छ कि मूर्तिपूजक अल्लाहको मस्जिदलाई आबाद गरुन्, जबकि दशा यो छ कि यिनीहरू आफ्ना विश्वासका स्वयं साक्षी छन् ।[5]

[1]अर्थात् बिना कुनै परीक्षाको ।

[2]जस्तो कि धर्मयुद्धद्वारा परीक्षा लिइयो ।

[3](وَلِيجَة) (वलीजः) घनिष्ट तथा हार्दिक मित्रलाई भन्दछन् किनकि मुसलमानहरुलाई अल्लाह तथा त्यसका रसूल (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) का शत्रुहरुसित प्रेम गर्नु तथा मित्रतापूर्ण सम्बन्धबाट पनि रोकिएको थियो, अतः यो पनि परीक्षाको एउटा साधन थियो, जसबाट निःस्वार्थी ईमान भएकाहरुलाई अरुहरूबाट अलग्ग गरियो ।

[4]अर्थ यो हो कि अल्लाहलाई त पहिले नै हर वस्तुको ज्ञान छ, परन्तु धर्मयुद्धमा बुद्धिमत्ता यो हो कि यसबाट स्वार्थी तथा निःस्वार्थी आज्ञाकारी तथा अवज्ञाकारी भक्त स्पष्ट हुन्छन्, जसलाई प्रत्येक व्यक्ति देख्न तथा चिन्न सक्तछ ।

[5](مساجد الله) सित तात्पर्य मस्जिदे हराम हो । बहुवचन शब्द यसकारण प्रयोग गरिएको छ कि संसारका सबै मस्जिदहरुको यो केन्द्र (क़िबला) हो । अथवा अरबहरुमा एक-वचनको लागि बहुवचनको प्रयोग पनि उचित भनिन्छ । अर्थ यो हो कि अल्लाहको घर (अर्थात मस्जिदे हराम) को निर्माण गर्नु अथवा बसाउनु मुसलमानहरुको काम हो, न कि उनको जो कुफ्र तथा शिर्क गर्दछन् तथा उसलाई स्वीकार पनि गर्दछन्, जस्तो कि उनका तलबिया (धर्मघोष) मा भन्ने गर्दथे । (لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ، إِلَّا شَرِيكًا هُوَ لَكَ، تَمْلِكُهُ وَمَا مَلَكَ)

أَعۡمَٰلُهُمۡ وَفِي ٱلنَّارِ هُمۡ خَٰلِدُونَ ١٧

उनका कर्महरू नष्ट तथा बेकार छन्, तथा उनीहरू स्थायी रूपले नरकवासी हुन् ।[1]

إِنَّمَا يَعۡمُرُ مَسَٰجِدَ ٱللَّهِ مَنۡ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَأَقَامَ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَى ٱلزَّكَوٰةَ وَلَمۡ يَخۡشَ إِلَّا ٱللَّهَۖ فَعَسَىٰٓ أُوْلَٰٓئِكَ أَن يَكُونُواْ مِنَ ٱلۡمُهۡتَدِينَ ١٨

(१८) अल्लाहका मस्जिदहरुलाई त उनीहरू आबाद गर्दछन्, जो अल्लाह तथा प्रलयका दिनमा ईमान राख्दछन् । नमाज़ निरन्तर पढ्दछन् ज़कात दिन्छन् र अल्लाहका अतिरिक्त कोहीसित तर्सन्नन् । अतः आशा छ तिनीहरू नै मार्गदर्शन प्राप्त हुनेछन् ।[2]

أَجَعَلۡتُمۡ سِقَايَةَ ٱلۡحَآجِّ وَعِمَارَةَ ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِ كَمَنۡ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَجَٰهَدَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۚ لَا يَسۡتَوُۥنَ

(१९) के तिमीले हाजिहरुलाई पानी खुवाउनु तथा मस्जिदे हरामको सेवा गर्नु त्यस कुरा समान गरिदिएका छौ जसले अल्लाहमा तथा प्रलयका दिनमा विश्वास गरे तथा अल्लाहको मार्गमा धर्मयुद्ध गरे? यी अल्लाहका

(सहीह मुस्लिम बाबुत तलबीयः) अथवा यसबाट तात्पर्य त्यो स्वीकार्य हो जुन प्रत्येक धर्मावलम्बी गर्दछ कि म यहूदी, ईसाई, साबई अथवा मूर्तिपूजक हूँ । (फ़तहुल क़दीर)

[1]अर्थात् उनका ती कर्म जुन हेर्नमा पुण्य लाग्दछन्, जस्तो खाना-ए-काअबाको परिक्रमा, उमरा तथा हाजिहरुको सेवा आदि । परन्तु ईमान बिना तिनी यस्ता वृक्ष सरह छन् जुन छायाँ तथा फलविहीन छ अथवा उनीहरू ती फुलहरु समान छन् जसमा सुगन्ध छैन ।

[2]जुनप्रकार हदीसमा पनि छ कि नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो :

إِذَا رَأَيْتُمُ الرَّجُلَ يَعْتَادُ الْمَسْجِدَ، فَاشْهَدُوا لَهُ بِالاِيْمَانِ

"जब तिमी देख्छौ कि कोही मस्जिदमा नियमितरुपले आउँछ, त तिमी उसको ईमानको साक्षी बन ।" (तिर्मिजी तफ़सीर सुरः तौबः)

कुर्आन करीममा यहाँ पनि अल्लाहमा ईमान तथा आख़िरतमा ईमान पश्चात जुन कर्महरुको वर्णन गरिएको छ, त्यो नमाज़, ज़कात तथा अल्लाहसित तर्सनु हो जसबाट नमाज़, ज़कात तथा तक़्वा (अल्लाहसित भय) को महत्व प्रकाशित छ ।

निकट समान छैनन्[1] तथा अल्लाह (तआ़ला) अत्याचारीहरुलाई मार्ग देखाउँदैन।[2]

عِنْدَ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ۝١٩

[1]मूर्तिपूजकहरू हाजिहरूलाई पानी खुवाउने तथा मस्जिदे हरामको हेर चारको जुन कार्य गर्दथे, त्यसमाथि उनीहरूलाई ठूलो गर्व थियो तथा यसको सापेक्ष उनीहरू ईमान तथा धर्मयुद्धको कुनै विशेषता दिदैनथे, जसको विशेषता मुसलमानहरुमा थियो। अल्लाहले आदेश गर्‍यो के तिमी हाजिहरूलाई पानी खुवाउने तथा मस्जिदे हरामको प्रबन्ध गर्ने कुरोलाई अल्लाहमाथि ईमान तथा अल्लाहको मार्गमा धर्मयुद्धको समान ठान्दछौ ? याद राख अल्लाहका निकट यिनी समान छैनन्, बरु मूर्तिपूजकको कुनै पनि कर्म स्वीकार छैन चाहे त्यो पुण्यको रूपमा नै होस् जस्तो कि यसभन्दा पूर्वका आयतको वाक्य (حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ) मा स्पष्ट गरिसकिएको छ। केही कथनहरुमा यसको अवतरणको कारण मुसलमानहरूको आपसको कुराकानी हो कि एकदिन केही मुसलमान मिम्बरे नबवीका निकट एकत्रित थिए, उनीहरूमध्ये एउटाले केही भन्यो कि इस्लाम स्वीकार गरे पश्चात मेरो निकट सबभन्दा श्रेष्ठ कर्म हाजिहरुलाई पानी खुवाउनु हो, दोस्रोले भन्यो मस्जिदे हराम आबाद गर्नु, तेस्रोले भन्यो बरु अल्लाहको मार्गमा धर्मयुद्ध गर्नु यी सबैभन्दा श्रेष्ठ छ, जुन तिमीले वर्णन गरेका छौ। आदरणीय उमर (رضى الله عنه) ले जब उनीहरूको आपसमा यो कुरा गरिराखेको सुन्नुभयो त गाली गर्नुभयो तथा भन्नुभयो कि मिम्बरे रसूल सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको निकट उच्च स्वर पारेर कुरा नगर। यो शुक्रवार को दिन थियो। यो हदीस भन्ने आदरणीय नौमान बिन बशीर (رضى الله عنه) भन्नुहुन्छ कि म शुक्रवारको नमाज़ पश्चात नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको सेवामा उपस्थित भएँ तथा आफ्नो आपसका यस कुराकानीको विषयमा सोधें। त्यसपश्चात यो आयत उत्र्यो। (सहीह मुस्लिम किताबुल ईमारः बाब फ़ज़लिल जिहाद फ़ी सबीलिल्लाह) जसमा जस्तो कि यो स्पष्ट गरिदिइएको छ कि अल्लाहमा ईमान, आख़िरतमा ईमान, तथा अल्लाहको मार्गमा धर्मयुद्ध सर्वश्रेष्ठ तथा विशेषता भएका कर्म हुन्। वार्तालापको माध्यमले वास्तविक विशेषता तथा श्रेष्ठता त धर्मयुद्धको वर्णन गर्नु थियो तर अल्लाहमा ईमान नभईकन कुनै प्रकारका कर्म स्वीकार गरिदैनन्, यसकारण सर्वप्रथम अल्लाहमा ईमानको वर्णन गरियो। अतः यसबाट यो ज्ञात भयो कि यसको अवतरणको कारण केवल मूर्तिपूजकहरुका कुकर्महरुका कारण नै मात्र होइन, बरु यसको अतिरिक्त स्वयं मुसलमानहरूको आ-आफ्नोतिरबाट कुनै कर्मलाई कुनै कर्ममाथि अधिक श्रेष्ठता दिनुको कारण थियो, जबकि यो काम शरीअतवाला अर्थात ईशदूतको हो न कि मुसलमानहरुको। मुसलमानहरूको कार्य त प्रत्येक त्यस कुरा अनुसार कर्म गर्नु हो जुन अल्लाह तथा त्यसका रसूल सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम तिरबाट उनीहरूलाई बताइन्छन्।

[2]अर्थात् यिनीहरू चाहे जस्तो पनि दाबी गरुन् वास्तवमा अत्याचारी हुन् अर्थात् मूर्तिपूजक हुन्, यसकारण कि शिर्क सबभन्दा ठूलो अत्याचार हो। यस अत्याचारका कारण नै उनीहरू अल्लाहको मार्गदर्शनबाट बञ्चित छन्, त्यसकारण उनको

(२०) जसले ईमान स्थापित गरे, हिज़रत गरे, अल्लाहको मार्गमा आफ्नो माल तथा आफ्नो प्राणले धर्मयुद्ध गरे, उनी अल्लाह समक्ष अत्याधिक सम्मानित छन्, तथा यिनै मानिसहरू सफलता प्राप्त गर्ने छन्।

ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَهَاجَرُوا۟ وَجَٰهَدُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِندَ ٱللَّهِ ۚ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَآئِزُونَ ٢٠

(२१) उनका पोषकले उनीहरूलाई आफ्नो कृपा एवं अनुग्रह तथा यस्ता स्वर्गहरुको शुभ-सूचना दिन्छ जसमा उनका लागि स्थायी सुख छ।

يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُم بِرَحْمَةٍ مِّنْهُ وَرِضْوَٰنٍ وَجَنَّٰتٍ لَّهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ ٢١

(२२) त्यहाँ यिनीहरू नित्य रहनेछन्, अल्लाहको पासमा निःसन्देह धेरै ठूला प्रतिफल छन्।[1]

خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عِندَهُۥٓ أَجْرٌ عَظِيمٌ ٢٢

(२३) हे निष्ठावानहरू ! आफ्ना पिताहरू र आफ्ना भाईहरूलाई मित्र न बनाऊ, यदि उनीहरू कुफ्रलाई इस्लामभन्दा अधिक प्रिय ठान्दछन्। तिमीहरुमध्ये जसले पनि उनीसित प्रेम राख्दछ, त्यो पूर्ण पापी अत्याचारी हो।[2]

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَّخِذُوٓا۟ ءَابَآءَكُمْ وَإِخْوَٰنَكُمْ أَوْلِيَآءَ إِنِ ٱسْتَحَبُّوا۟ ٱلْكُفْرَ عَلَى ٱلْإِيمَٰنِ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ٢٣

तथा मुसलमानहरुको जसलाई अल्लाहको मार्गदर्शन प्राप्त छ, आपसमा कुनै तुलना छैन।

[1]यी आयतहरुमा ती ईमान भएकाको प्रधानताको चर्चा गरिएको छ जसले प्रवास गरे तथा आफ्नो तन, मन र धनले धर्मयुद्धमा भाग लिए। तथा भन्नुभयो कि अल्लाहकहाँ उनीहरूकै पद श्रेष्ठ छ तथा यिनै सफल छन्, यिनी अल्लाहको कृपा तथा प्रसन्नता एवं स्थाई पुरस्कारका पात्र हुन्, न कि उनीहरू जो स्वयं आफूलाई श्रेष्ठ ठान्दछन्, आफ्नो मुखले आफूलाई ठूलो भन्दछन् तथा आफ्ना पूर्वजहरुका तथा पूर्वजका रीति रिवाजलाई अल्लाहमा ईमानको तुलनामा प्रिय ठान्दछन्।

[2]यो त्यही विषय हो, जसको पवित्र कुरआनमा विभिन्न स्थानहरुमा चर्चा गरिएको छ। (हेर्नुस् सूर: आले इमरान आयत-२८ देखि ११८ सम्म, सूर: मायद: आयत ५१ तथा सुर: मुजादिल:-२२) यहाँ धर्मयुद्ध तथा देश त्यागको विषयमा यसको विशेषता स्पष्ट छ, यसकारण यसको वर्णन यहाँपनि छ। अर्थात् धर्मयुद्ध तथा हिज़रतमा तिम्रा पिता तथा भाईहरुको प्रेम बीचमा नआओस्, किनभने यदि उनीहरू अहिले पनि काफ़िर छन्,

قُلْ إِن كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُم مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٤﴾

(२४) (तपाईं) भनिदिनुस् कि यदि तिम्रा पिता तथा तिम्रा पुत्र एवं तिम्रा भाई तथा तिम्रा पत्नीहरू तथा तिम्रा वंश तथा अर्जित धन तथा त्यो व्यापार जसको कमीबाट तिमी तर्सन्छौ तथा ती आवास जसलाई तिमी प्रिय ठान्दछौ, (यदि) यी तिमीलाई अल्लाह एवं त्यसको रसूल तथा अल्लाहको मार्गमा धर्मयुद्धभन्दा प्रिय छन्, भने तिमी प्रतिक्षा गर त्यस बेलासम्म जबकि अल्लाह तआला आफ्ना यातनालाई ल्याओस् । अल्लाह तआला भ्रष्टाचारीहरुलाई मार्ग देखाउँदैन ।[1]

त तिम्रा मित्र हुन सक्दैनन्, बरु उनी तिम्रा शत्रु हुन् । यदि तिमी उनीसित प्रेमपूर्ण सम्बन्ध राख्दछौ भने याद राख तिमी पनि अत्याचारी भनिनेछौ ।

[1]यस आयतमा पनि विगत विषयलाई बडो प्रवल रूपले वर्णन गरिएको छ । (عشيرة) बहुवचन संज्ञा हो त्यो निकटतम् सम्बन्धी जोसँग मनुष्य दैनिक जीवन व्यतीत गर्दछ अर्थात् परिवार, वंश । (تجارة) (तेजारत) कमाईको अर्थको लागि आउँछ । (اقتراف) (इकतेराफ़) व्यापारका क्रय-विक्रयलाई भन्दछन् जसको उद्देश्य लाभको प्राप्ति हुन्छ । (كساد) (कसाद) मन्दीलाई भन्दछन् अर्थात् बिक्रीका वस्तुको समय गइसकेको होस्, जसको कारण मानिसहरूलाई त्यसको आवश्यकता नहोस् । दुबै परिस्थितिहरु मन्दीका हुन् । (مساكن) (मसाकिन) मस्कनको बहुवचन हो । यसबाट तात्पर्य ती घर हुन् जसमा निवास गरी मनुष्य ऋतुहरुको तीब्रता तथा घटनाबाट बच्न सम्मानपूर्वक रहन-सहन तथा आफ्नो परिवारको सुरक्षाको लागि निर्माण गर्दछ, यी सबै कुराहरु आ-आफ्ना स्थानमा आवश्यक तथा मनुष्यलाई यी सबै कुराहरुसित हार्दिक प्रेम एउटा प्राकृतिक कुरा हो । (जुन निन्दनीय छैन) तर यदि यो प्रेम अल्लाह तथा त्यसका रसूल सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको प्रेमभन्दा अधिक तथा अल्लाहको मार्गमा धर्मयुद्ध गर्नमा बाधा बन्छ भने यो कुरो अल्लाहलाई अति अप्रिय छ । तथा त्यसको अप्रसन्नताको कारण बन्दछ तथा त्यो त्यस्तो अवज्ञा तथा अवहेलना हो जसको कारण मनुष्य अल्लाहको मार्गदर्शनबाट बञ्चित हुनसक्छ । जुनप्रकार कि अन्तिम शब्दहरुमा चेतावनी स्पष्ट भएर आउँछ । हदीसमा नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले पनि यस विषयलाई बडो स्पष्ट शब्दहरुमा वर्णन गर्नुभएको छ । जस्तो एक अवसरमा आदरणीय

(२५) निःसन्देह अल्लाह तआ़लाले तिमीलाई धेरैजसो रणक्षेत्रहरुमा विजय प्रदान गरेको छ । तथा हुनैनका युद्धका दिन पनि, जबकि तिमीलाई आफ्ना अधिक संख्यामाथि गर्व थियो, परन्तु यसले तिमीलाई कुनै लाभ पुऱ्याएन, बरु धर्ती आफ्नो विस्तारका उपरान्त पनि तिम्रो लागि संकीर्ण भयो, अनि तिमी पिठ्यूँ फर्काइ गइहाल्यौ ।

لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ فِيْ مَوَاطِنَ كَثِيْرَةٍ ۙ وَّيَوْمَ حُنَيْنٍ ۙ اِذْ اَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْـًٔا وَّضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُّدْبِرِيْنَ ۚ﴿٢٥﴾

(२६) त्यसपछि अल्लाहले आफ्नो तर्फबाट शान्ति आफ्नो नबीमाथि तथा निष्ठावानहरुमाथि अवतरित गऱ्यो तथा आफ्नो त्यो सेना पठायो, जसलाई तिमीले देखिराखेका थिएनौं तथा काफ़िरहरुलाई पूरा दण्ड दियो । र यी काफ़िरहरुको यही प्रतिफल थियो ।

ثُمَّ اَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِيْنَتَهٗ عَلٰى رَسُوْلِهٖ وَعَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ وَاَنْزَلَ جُنُوْدًا لَّمْ تَرَوْهَا ۚ وَعَذَّبَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۭ وَذٰلِكَ جَزَاۗءُ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٢٦﴾

उमर (رضی اللہ عنہ) ले भन्नुभयो, "हे रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम ! तपाईं मलाई आफूबाहेक, प्रत्येक वस्तुभन्दा अधिक प्रिय हुनुहुन्छ ।" उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो, "जबसम्म म उसको आफ्नै ज्यानभन्दा अधिक प्रिय हुन्न, त्यसबेलासम्म त्यो ईमानवाला होइन ।" आदरणीय उमर (رضی اللہ عنہ) ले भन्नुभयो, "परन्तु अब अल्लाहको सौगन्ध तपाईं मलाई आफ्नो ज्यानभन्दा पनि अधिक प्रिय हुनुहुन्छ ।" उहाँ सल्लल्लाह अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो, "हे उमर ! अब तिमी मोमिन हौ ।" (सहीह बुख़ारी किताबुल ऐमान वन्नुजुर बाब कैफ़ कान यमिनुन्नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) एक अन्य कथनमा नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो, "सौगन्ध छ त्यस अस्तित्वको जसका हातमा मेरो प्राण छ, तिमीमध्ये कोही व्यक्ति त्यस समयसम्म मुसलमान होइन, जबसम्म म उसको पिताभन्दा, उसको सन्तानभन्दा तथा सबैभन्दा अधिक प्रिय हुन्न ।" (सहीह बुख़ारी किताबुल ईमान बाब हुब्बिर्रसूल सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम मिनल ईमान, तथा मुस्लिम किताबुल ईमान) तथा एउटा अन्य हदीस (ईशदूतको कथन) मा धर्मयुद्धको महत्वको चर्चा गर्दै उहाँले भन्नुभयो कि जब तिमी निश्चित समयको लागि वस्तु उधारो दिएर त्यसलाई कम मुल्यमा क्रय गर्नु आफ्नो व्यवहार बनाउनेछौ तथा गोरुहरूका पुच्छर समाति खेती गर्नुमा प्रसन्न एवं सन्तुष्ट हुनेछौ तथा धर्मयुद्ध छाडिहाल्नेछौ त अल्लाह तिमीमाथि यस्तो अपमान आच्छादित गरिदिनेछ जसबाट तिमी त्यसबेलासम्म निस्कन सक्ने छैनौ जबसम्म आफ्नो धर्मतिर फर्कने छैनौ । (अबू दाऊद, किताबुल बयूअ बाबुन्नह्य अनिल इनः मुसनद अहमद, भाग २, पृष्ठ ४२)

ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ مِنۢ بَعۡدِ ذَٰلِكَ عَلَىٰ مَن يَشَآءُۗ وَاللَّهُ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ۝٢٧

(२७) अनि त्यस पश्चात पनि जसलाई चाहन्छ अल्लाह (तआ़ला) क्षमा गर्दछ ।[1] अल्लाह नै क्षमावान् तथा कृपालु छ ।

[1]हुनैन मक्का तथा तायफ नगरहरुका मध्यमा एउटा घाटी (बेंसी) को नाम हो । यहाँ हवाज़िन तथा सकी़फका दुई क़बीला (समूह) बस्दथे, जो आफ्ना धनुष विद्यामा प्रसिद्ध थिए । यिनी मुसलमानहरुका विरुद्ध लड्न तयारी गरिराखेका थिए, त्यतिखेर यसको सूचना रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमलाई प्राप्त भयो त उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले बाह्र हजार मुसलमानहरुको सेना लिएर यी कबीलाहरुका विरुद्ध युद्ध गर्नको लागि हुनैनको घाटीमा जानुभयो, यो मक्का विजयको १८ अथवा १९ दिनका पश्चात शव्वालको घटना हो । उपरोक्त वर्णित क़बीलाले पूर्ण तयारी गरिसकेको थियो तथा विभिन्न सुरक्षित स्थानहरुमा बाण चलाउनेहरुलाई निर्धारित गरिदिएको थियो । यता मुसलमानहरुमा पनि यो भावना उत्पन्न भइसकेको थियो कि आज जे होस् अति संख्याको कारण हामी पराजित हुनेछैनौ । अर्थात् अल्लाह तआ़लाको सहायता बिना आफ्नो अधिक संख्यामा भरोसा अधिक भयो । अल्लाह तआ़लालाई यो गर्व तथा विचार प्रिय लागेन । परिणाम स्वरूप जब हवाज़िनका धनुषधारीहरुले विभिन्न स्थानहरुबाट मुसलमानहरुका सेनामाथि एक्कासि धनुष चलाउन प्रारम्भ गरिदिए त यो असम्भावित तथा बाँडहरुको प्रहारले मुसलमानहरु हतोत्साहित भई भागिहाले । रणभूमिमा केवल रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम तथा लगभग सय मुसलमान शेष रहे । उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले मुसलमानहरुलाई पुकारीराख्नु भएको थियो, "अल्लाहका भक्तहरु ! मेरो पासमा आउ, म अल्लाहको रसूल हूँ ।" कहिले यो वाक्य पढ्दथे (أنا النبي لا كذب أنا ابن عبدالمطلب) अनि उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले आदरणीय अब्बास (رضی اللہ عنہ) (जसको आवाज अति तीब्र थियो) लाई आदेश दिनुभयो कि मुसलमानहरुलाई एकत्रित गर्नको निम्ति आवाज देउन् । अत: उनको आवाज सुनेर मुसलमानहरु अति लज्जित भए अथवा पुन: मैदानमा आए तथा पुन: यसप्रकार दृढताले युद्ध गरे कि अल्लाहले विजय प्रदान गऱ्यो, अल्लाह तआ़लाको पनि सहायता यसप्रकार प्राप्त भयो कि एक त उनका हृदयलाई शान्ति भयो दोस्रो कुरो फरिश्ताहरु पनि अवतरित भए । यस युद्धमा मुसलमानहरुले ६ हजार काफि़रहरुलाई बन्दी बनाए जसलाई पछि नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको भनाईमा छाडिदियो तथा निकै अधिक सामग्री युद्धमा प्राप्त भयो । युद्ध पश्चात उनका धेरैजसो नायकहरु पनि मुसलमान भए । यहाँ तीन आयतहरुमा अल्लाह तआ़लाले यस घटनालाई संक्षिप्त रूपले वर्णन गर्नुभएको छ ।

يَآيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَا ۚ وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖٓ اِنْ شَآءَ ۚ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٨﴾

(२८) हे मोमिनहरु ! अवश्य नै मूर्तिपूजक अपवित्र छन् ।[1] उनीहरू यस वर्ष पश्चात मस्जिदे हरामका निकट पनि आउन नपाऊन् ।[2] यदि तिमीलाई निर्धनताको भय छ, भने अल्लाहले तिमीलाई आफ्नो कृपाले धनवान् बनाइदिनेछ यदि चाहन्छ ।[3] निःसन्देह अल्लाह ज्ञानी तथा विवेकशील छ ।

قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ

(२९) उनीहरूसित लड जो अल्लाहमा तथा प्रलयमा विश्वास गर्दैनन्, जो अल्लाह

---

[1]मूर्तिपूजकहरुको अपवित्र तथा अशुद्ध हुनुको तात्पर्य आस्था, विश्वास तथा कर्महरुको अपवित्रता हो। केही ज्ञाताहरूको निकट मूर्तिपूजक बाह्य तथा आन्तरिक दुवै रूपमा अपवित्र छन् किनभने उनीहरु शौच (सफाई, स्वच्छता तथा पवित्रता) को यसप्रकार प्रबन्ध गर्दैनन्, जसको आदेश धार्मिक नियमहरुले दिएका छन् ।

[2]यो त्यही आदेश हो जुन ९ हिजरीमा मुक्तिको घोषणाको समय गरिएको थियो जसको विवरण अघि भइसकेको छ। यो निषेध केही विद्वानहरूका निकट मात्र मस्जिदे हरामको लागि हो । अन्यथा आवश्यकता अनुसार मूर्तिपूजक अन्य मस्जिदहरुमा प्रवेश गर्न सक्छन् । जुनप्रकार नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले सुमामा बिन उसाललाई मस्जिदे नबवीको एक स्तम्भसित बाँधेर राख्नुभएको थियो । तथा पछि अल्लाहले उनको हृदयमा इस्लाम तथा नबी सल्लल्लाह अलैहि वसल्लमको प्रेम हालिदियो तथा उनी मुसलमान भए। यसका अतिरिक्त अधिकतर आलिमहरुका निकट यहाँ मस्जिदे हरामसित तात्पर्य सम्पूर्ण हरम हो। अर्थात् हरमको सीमामा मूर्तिपूजकहरुको प्रवेश वर्जित छ। केही तत्वहरुको आधारमा आदेशबाट ती गैर मुस्लिम तथा सेवकहरुलाई जो मुस्लिम राज्यमा निवास गर्दछन् पृथक गरिएको छ। यसैप्रकार आदरणीय उमर बिन अब्दुल अज़ीज़ले यसबाट अर्थ निकाल्दै आफ्नो राज्यकालमा यहूदी तथा ईसाईहरुलाई पनि मस्जिदमा प्रवेशबाट निषेधाज्ञा लागू गर्नुभएको थियो । (इब्ने क़सीर)

[3]मूर्तिपूजकहरुलाई रोक्नुका उपरान्त केही मुसलमानहरुको हृदयमा यो विचार आयो कि हज़को अवसरमा जुन व्यापारद्वारा लाभ हुने गर्दथ्यो, त्यो अब हुने छैन । अल्लाह तआला ले भन्नुभयो कि यस व्यापारमा कमीले तर्सनुको कुनै आवश्यता छैन । अल्लाह तआ़ला आफ्नो कृपाले निकट भविष्यमा तिमीलाई धनवान् गर्नेछ । अतः विजयका कारण धन सामग्री अधिक मात्रामा प्राप्त भयो अनि विस्तारै सारा अरब मुसलमान भयो । यसप्रकार पुनः हज ऋतुमा हाजिहरुको संख्या त्यसैप्रकार भयो, बरु त्यसभन्दा पनि अधिक भयो तथा नित्य यो संख्या बढ्दै गइराखेको छ ।

مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ وَلَا يَدِيْنُوْنَ دِيْنَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ حَتّٰى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَّدٍ وَّهُمْ صٰغِرُوْنَ ﴿٢٩﴾

तथा त्यसका रसूलद्वारा निषेधित कुरालाई वर्जित ठान्दैनन्, न सत्य धर्मलाई स्वीकार गर्दछन्, ती मानिसहरूमध्ये जसलाई किताब प्रदान गरिएको छ यहाँसम्मकि उनीहरू अपमानित भई आफ्नो हातले सुरक्षाकर भुक्तानी गरुन् ।[1]

وَقَالَتِ الْيَهُوْدُ عُزَيْرُ ابْنُ اللّٰهِ وَقَالَتِ النَّصٰرَى الْمَسِيْحُ ابْنُ اللّٰهِ ؕ ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ ۚ يُضَاهِـُٔوْنَ قَوْلَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَبْلُ ؕ قٰتَلَهُمُ اللّٰهُ ۚ اَنّٰى يُؤْفَكُوْنَ ﴿٣٠﴾

(३०) यहूदीहरू भन्दछन् कि उज़ैर अल्लाहको छोरा हो र इसाई भन्दछन् कि मसीह अल्लाहको छोरा हो । यो कथन केवल उनका आफ्ना मुखका कुरा हुन् । पूर्वका विश्वासहीनको कथनको यिनी पनि समानता गर्न थालेका छन् । अल्लाहले यिनको नाश गरोस् । यिनी कहाँ फर्केर गईराखेका छन् ?

اِتَّخَذُوْٓا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ

(३१) उनीहरूले अल्लाहलाई छाडि आफ्ना विद्वान तथा धर्माचारीहरूलाई रब (पोषक) बनाएका छन्,[2] तथा मरियमका पुत्र मसीहलाई

[1]मिश्रणबादीहरुसित लड्नुको आदेशका पश्चात यहूदी तथा ईसाईहरुसित युद्धको आदेश दिइराखेको छ। यदि उनीहरू इस्लाम धर्म स्वीकार गरुन् अथवा सुरक्षाकर दिएर मुसलमानहरुको शरणमा रहन स्वीकार गर्दछन्– सुरक्षाकरलाई "जिज़्य:" भन्दछन् । यो उनीहरूको लागि हो जो गैर मुस्लिम छन्, परन्तु इस्लामी राज्यमा बसोबास गरिरहेका छन् । यो एउटा वार्षिक निर्धारित कर हो । यस करलाई तिरे पश्चात उनका धन, मान-सम्मान, जीवनको सुरक्षाको दायित्व मुस्लिम राज्यलाई आइपर्छ यहूदी तथा इसाई यसको बावजूद कि उनीहरू अल्लाह तथा अन्तिम दिनमा विश्वास गर्दथे, उनको विषयमा भनिएको छ कि उनीहरू अल्लाह तथा अन्तिम दिवसमा ईमान राख्दैनथे । यसबाट यो स्पष्ट हुन्छ कि जबसम्म मनुष्य त्यसप्रकारको ईमान राख्दैन जुनप्रकार अल्लाहले आफ्ना पैग़म्बरहरुद्वारा भनेको छ, त्यसबखतसम्म उसको अल्लाहमा ईमान विश्वसनीय हुने छैन । तथा यो पनि स्पष्ट छ कि उनको अल्लाहमा ईमानको विश्वासलाई अयोग्य यसकारण भनियो कि यहूदी तथा इसाईहरुले आदरणीय उज़ैर तथा आदरणीय मसीहलाई अल्लाहको पुत्र तथा पूज्यको विश्वास रचिहालेका थिए जस्तो कि आउने आयतमा उनको यस विश्वासलाई स्पष्ट गरिएको छ ।

[2]यसको व्याख्या आदणीय अदी पुत्र हातिमद्वारा वर्णित हदीसबाट स्पष्ट छ, उनी भन्दछन् कि मैले नबी सल्लल्लाह अलैहि वसल्लमबाट यो आयत सुनेर सोधे कि

وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ ۚ وَمَآ أُمِرُوٓا۟ إِلَّا لِيَعْبُدُوٓا۟ إِلَٰهًا وَٰحِدًا ۖ لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ سُبْحَٰنَهُۥ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾

यद्यपि कि उनीहरूलाई एउटा एक्लो अल्लाहको उपासनाको आदेश दिइएको थियो, जसबाहेक कोही पूज्य छैन, त्यो उनको मिश्रणको कर्मबाट पवित्र छ ।

يُرِيدُونَ أَن يُطْفِـُٔوا۟ نُورَ ٱللَّهِ بِأَفْوَٰهِهِمْ وَيَأْبَى ٱللَّهُ إِلَّآ أَن يُتِمَّ نُورَهُۥ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٣٢﴾

(३२) उनीहरू अल्लाहको ज्योतिलाई आफ्नै मुखले निभाइदिन चाहन्छन् । किन्तु अल्लाह आफ्नो प्रकाशलाई पूर्ण नगरीकन रहने छैन, चाहे इन्कार गर्नेवालाहरुलाई अप्रिय लागोस् ।[1]

यहूदी तथा इसाईहरूले आफ्ना विद्वानहरुको कहिल्यै पूजा गरेनन्, अनि यो किन भनियो कि, तिनीहरूले उनलाई स्वामी बनाए ? उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो, “यो ठीक छ कि तिनीहरूले उनको पूजा कहिल्यै गरेनन्, तर यो कुरो सत्य छ कि तिनका विद्वान अहिले जुन कुरोलाई उचित भने त्यसलाई उचित तथा जसलाई अनुचित भने त्यसलाई अनुचित ठाने । यही उनको पूजा हो ।” (सहीह तिर्मिजी लिल अलबानी संख्या २४७१) किनभने वर्जित तथा मान्य गर्नुको अधिकार केवल अल्लाहलाई छ । यो अधिकार यदि कोही व्यक्ति कुनै अन्यमा भएको स्वीकार गर्दछ भने त्यो व्यक्ति त्यसको पूजा गर्दछ । यस आयतमा उनीहरूका लागि ठूलो चेतावनी छ, जो आफ्ना नेता तथा विचारकहरुलाई वैध तथा अवैधको मान्यता दिन्छन् । उनका कथनको समक्ष कुर्आनका आयत तथा हदीसहरूलाई पनि स्वीकार गर्न तयार हुँदैनन् ।

[1]अर्थात् अल्लाहले ईशदूत, (उहाँमाथि परमेश्वरको दया एवं शान्ति होस्) लाई जुन प्रकाश तथा सत्य धर्म दिएर पठाएको छ यहूदी तथा ईसाई एवं मूर्तिपूजक चाहन्छन् कि त्यसलाई विवाद तथा लान्छनाले मिटाइदेऊन्, त उनको तुलना त्यस मानिस जस्तो छ जो आफ्नो फूँकले सूर्यका किरण तथा चन्द्रमाको प्रकाशलाई निभाउने प्रयत्न गर्दछ । त जुनप्रकार यो असम्भव छ, त्यसैप्रकार जुन सत्य धर्म अल्लाह तआलाले आफ्ना रसूल सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमलाई दिएर पठाएको छ, त्यसलाई मेटाउन पनि असम्भव छ । त्यो सबै धर्महरुमाथि विजयी भएर नै रहनेछ । जस्तो कि आउने आयतमा अल्लाहले आदेश गर्‍यो । काफ़िरको शाब्दिक अर्थ हो लुकाउने व्यक्ति । यसैकारण रातिलाई पनि काफ़िर भन्छन् किनभने त्यो सबै वस्तुहरुलाई आफ्नो अन्धकारमा लुकाउने गर्दछ । कृषकलाई पनि काफ़िर भन्छन् किनभने त्यो अनाजका दानाहरुलाई धर्तीमा लुकाउँछ । अत: काफ़िर पनि अल्लाहको प्रकाशलाई लुकाउन चाहन्छन् अथवा आफ्ना हृदयमा कुफ्र तथा षड्यन्त्र तथा मुसलमानहरु एवं इस्लामका विरुद्ध द्वेष तथा ईर्ष्यालाई लुकाएका छन् । यसकारण उनीहरूलाई काफ़िर भनिन्छ ।

هُوَ الَّذِيٓ اَرۡسَلَ رَسُوۡلَهٗ بِالۡهُدٰى وَدِيۡنِ الۡحَقِّ لِيُظۡهِرَهٗ عَلَى الدِّيۡنِ كُلِّهٖ ۙ وَلَوۡ كَرِهَ الۡمُشۡرِكُوۡنَ ﴿٣٣﴾

(३३) उसैले आफ्नो दूत (नराशंस) लाई सत्यमार्ग तथा सत्य धर्मका साथ पठायो ताकि त्यसलाई अन्य सबै धर्महरुमाथि प्रभावी गरोस् ।[1] यद्यपि मिश्रणवादीहरुले नराम्रो मानुन् ।

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡۤا اِنَّ كَثِيۡرًا مِّنَ الۡاَحۡبَارِ وَالرُّهۡبَانِ لَيَاۡكُلُوۡنَ اَمۡوَالَ النَّاسِ بِالۡبَاطِلِ وَيَصُدُّوۡنَ عَنۡ سَبِيۡلِ اللّٰهِ‌ؕ وَالَّذِيۡنَ يَكۡنِزُوۡنَ الذَّهَبَ وَالۡفِضَّةَ وَلَا يُنۡفِقُوۡنَهَا فِىۡ سَبِيۡلِ اللّٰهِ ۙ فَبَشِّرۡهُمۡ بِعَذَابٍ اَلِيۡمٍ ۙ ﴿٣٤﴾

(३४) हे निष्ठावानहरू ! अधिकतर पण्डित एवं पूजारी, मानिसहरूका धन अनाहक खाईदिन्छन् तथा अल्लाहको मार्गबाट रोक्दछन् ।[2] एवं जो सुनचाँदीको कोष राख्दछन् तथा अल्लाहको मार्गमा व्यय गर्दैनन्, उनीहरूलाई दुखद यातनाको समाचार सुनाइदेउ ।[3]

[1]तर्क तथा युक्तिको आधारमा यो प्रभुत्व प्रत्येक समय प्राप्त छ । परन्तु जव मुसलमानहरूले धर्मको आदेशानुसार कर्म गरे त उनीहरूलाई सांसारिक प्रभुत्व प्राप्त भयो । तथा अब पनि मुसलमान आफ्नो धर्मानुसार कार्य गर्दछन् भने उनको प्रभाव अवश्य सम्भावी छ । यसकारण कि अल्लाहको वाचा छ कि अल्लाहलाई मान्नेहरु नै प्रभावशाली तथा विजयी हुनेछन् । शर्त यो छ कि मुसलमान अल्लाहलाई मान्ने बनून् ।

[2](أحبار) (अहबार) (حِبْر) (हिबर) को बहुवचन हो । यो यस्तो व्यक्तिलाई भन्दछन्, जो कुरोलाई बडो सुन्दरतापूर्ण ढङ्गले प्रस्तुत गर्ने विधि जान्दछ । सुन्दर तथा आकर्षक वस्त्रलाई (ثوب محبَّر) भन्दछन् । तात्पर्य यहूदीहरूका विद्वान हुन् (رُهبان) (रूहबान) (راهِب) (राहिब) को बहुवचन हो, जसको उत्पत्ति (رُهبة) (रुहब:) सित छ । यसबाट तात्पर्य इसाईहरुका पण्डित हुन् । केही विद्वानहरूका निकट ईसाईका महात्मा हुन्, विद्वानहरुको लागि यिनी कहाँ (قِسِّيسِين) (क़िस्सीसीन) को शब्द हो । यी दुबै नै अल्लाहका कथनहरुमा परिवर्तन गरी मानिसहरुका इच्छा अनुसार नियम बनाउँछन् । यसप्रकार मानिसहरूलाई अल्लाहको मार्गबाट राक्दछन् । दोस्रो यसप्रकार मानिसहरूसित धन ठग्छन्, जो उनको लागि अनुचित तथा अवैध थियो । दुर्भाग्यले मुसलमानहरूका विद्वानहरुमा पनि केहीको यही दशा छ । तथा यसप्रकार नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको भविष्यवाणी सत्य हुन्छ जसमा उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभएको थियो («لَتَتَّبِعُنَّ سُنَنَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ») (सहीह बुख़ारी किताबुल ऐतेसाममा नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको यो आदेश अध्यायको शीर्षक छ) "तिमी पूर्वका समुदायहरुका रीति-रिवाजका अनुयायी अवश्य बन्नेछौ ।"

[3]आदरणीय अब्दुल्लाह बिन उमर भन्नुहुन्छ कि यो ज़कातको आदेशभन्दा पूर्वको आदेश हो । ज़कातको आदेश पश्चात ज़कातद्वारा मानिसहरूको मालको शुद्धताको साधन भन्नुभएको छ । यसकारण विद्वानहरुको भनाई छ कि जुन धनबाट ज़कात तिरिन्छ

يَّوْمَ يُحْمٰى عَلَيْهَا فِيْ نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَ جُنُوْبُهُمْ وَظُهُوْرُهُمْ هٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ فَذُوْقُوْا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُوْنَ ﴿٣٥﴾

(३५) जुन दिन त्यस कोषलाई नरकको आगोमा तताइन्छ अनि त्यसबाट उनका निदार तथा पार्शव तथा पिठ्यूँ दागिने (पोलिने) छ (उनीसित भनिनेछ) यो हो जसलाई तिमीले आफ्नो लागि कोष (खजाना) बनाएर राखेका थियौ, तसर्थ आफ्ना कोषहरुको स्वाद चाख।

اِنَّ عِدَّةَ الشُّهُوْرِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِيْ كِتٰبِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضَ مِنْهَا اَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذٰلِكَ الدِّيْنُ الْقَيِّمُ

(३६) महिनाहरुको गणना अल्लाहका निकट अल्लाहको ग्रन्थमा बारह छ, त्यसै दिनदेखि जब आकाशहरु तथा धर्तीलाई उसले सृष्टि गऱ्यो। उनीहरूमध्ये चार सम्मान तथा आदरका हुन्।[1] यही शुद्ध धर्म हो।[2] तिमी यी महिनाहरुमा

त्यो कोष होइन तथा जसबाट ज़कात दिइन्न त्यो कोष हो, जसमाथि कुर्आनको यो चेतावनी आएको छ। अतः सहीह हदीसमा छ कि जुन मान्छे आफ्नो मालको ज़कात निकाल्दैन प्रलयका दिन त्यसको धनको अग्नि पट्टिकाहरु बनाइने छन्, जसबाट त्यसका दुबै बाजु (कोख) लाई, निधारलाई तथा कम्मरलाई पोलिनेछ। यो दिन पचास हजार वर्षको हुनेछ तथा मानिसहरूको निर्णय हुन्जेलसम्म त्यसको त्यही अवस्था रहनेछ, त्यस पश्चात उसलाई स्वर्ग अथवा नर्कमा लगिनेछ। (सहीह मुस्लिम किताबुज़्ज़कात) यिनी बिग्रिएका विद्वान तथा सूफ़िहरुका पश्चात बिग्रिएका धनवान हुन्, तीनटै पक्ष जनतामा बिगाडका सबभन्दा अधिक जिम्मेवार हुन्। (اللّٰهُمَّ احفظنا منهم)

[1](فِي كِتَابِ اللّٰهِ) सित तात्पर्य 'लौहे महफ़ूज' (सुरक्षित पुस्तक) हो अर्थात् अल्लाह तआलाको आफ्नो पूर्व ज्ञानको आधारमा लेखिएको छ। अर्थात् उत्पत्तिको आरम्भबाट नै अल्लाह तआलाले बारह महिना निर्धारित गरेको छ, जसमा चार निषेधित छन्, जसमा विशेषरूपले युद्ध तथा लडाई निषेध छ। यसै कुरालाई नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले यसप्रकार वर्णन गर्नुभएको छ कि युग घुमिफिरी त्यसै अवस्थामा फर्किसकेको छ, जुन अवस्थामा त्यसबेला थियो, जब अल्लाहले आकाशहरु तथा धर्तीको सृष्टि गरेको थियो। वर्ष बारह महीनाको छ, जसमा चार सम्मानित छन्, तीन निरन्तर ज़िलक़ाअदः, ज़िलहिज्जा, मुहर्रम तथा चौथो रजब जुन जमादिल आख़िर तथा शाबानको मध्यमा छ। (सहीह बुख़ारी संख्या ४४०६ तथा सहीह मुस्लिम संख्या १३०५) युग त्यसै अवस्थामा आएको तात्पर्य यो हो कि अरबका मूर्तिपूजक महिनाहरु अगाडी-पछाडी त्यसैप्रकारले गर्दथे, जसको विस्तृत वर्णन अगाडी आउनेछ, यो त्यसको अन्त्य हो।

[2]अर्थात् ती महिनाहरुको त्यसै क्रममा हुनु, जुन अल्लाहले राखेको छ तथा जसमा चार सम्मानित छन्। तथा यही गणित सही र संख्या पूर्ण छ।

فَلَا تَظْلِمُوْا فِيْهِنَّ اَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِيْنَ كَآفَّةً كَمَا يُقَاتِلُوْنَكُمْ كَآفَّةً ؕ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِيْنَ ﴿٣٦﴾

आफ्ना प्राणहरुमाथि अत्याचार नगर ।[1] तथा तिमी सबै मुर्तिपूजकहरुसित धर्मयुद्ध गर, जस्तो कि उनीहरू तिमी सबैसित लड्छन् ।[2] तथा जानिराख कि अल्लाह तआला परहेज़गारहरुको (संयमीहरूको) साथमा छ ।

اِنَّمَا النَّسِيْٓءُ زِيَادَةٌ فِى الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا يُحِلُّوْنَهٗ عَامًا وَّيُحَرِّمُوْنَهٗ عَامًا لِّيُوَاطِـُٔوْا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ فَيُحِلُّوْا مَا حَرَّمَ اللّٰهُ ؕ زُيِّنَ لَهُمْ سُوْٓءُ اَعْمَالِهِمْ ؕ وَاللّٰهُ

(३७) महिनाहरुलाई अगाडी-पछाडी गरिदिनु कुफ्रको परिवर्धन हो ।[3] त्यसबाट उनीहरू पथ-विचलित गरिन्छन्, जो विश्वासहीन छन् । एक वर्षलाई अवर्जित गर्दछन् तथा एक वर्षलाई आदरणीय बनाउँछन् ताकि अल्लाहले जे निषेध गरेको छ त्यसको गणनामा त समानता गरुन् ।[4] अनि जसलाई निषेध गरेको छ त्यसलाई

---

[1]अर्थात् यी महिनाहरुमा रक्तपात गरी तिनको निरादर तथा अल्लाहका आदेशहरुको अवहेलना गरेर ।

[2]परन्तु सम्मानित महिनाहरु व्यतीत भएर पश्चात । यदि उनीहरू लड्न बाध्य गरिदिन्छन् भने सम्मानित महिनाहरुमा तिम्रो लागि युद्ध गर्नु पनि उचित हुनेछ ।

[3](نَسِيٓ) (नसीउन) को अर्थ 'पछि पर्नु' हो । अरबहरुमा सम्मानित महिनाहरुमा लुटमार, रक्तपात तथा युद्धलाई अप्रिय ठानिन्थ्यो । परन्तु निरन्तर तीन महिनाहरुको आदर गर्नु रक्तपातबाट रोकिनु, उनको लागि कठिन थियो । यसकारण त्यसको समाधान उनीहरूले यो निकालेका थिए कि जुन सम्मानित महिनाहरुमा उनीहरू रक्तपात गर्न चाहन्थे, उनीहरू गरिहाल्थे तथा यो घोषणा गरिदिन्थे कि यस सम्मानित महिनाको साटो अमूक महिना सम्मानित हुनेछ । जस्तो मुहर्रमका महिनाहरुको आदर समाप्त गरी सफरका महिनाहरुलाई सम्मानित घोषित गरिदिन्थे । यसप्रकार आदर भएका महिनाहरुमा परिवर्तन तथा फेरबदलको परिबर्धन लिने गर्दथे । यसलाई 'नसी' भनिन्थ्यो । अल्लाह तआलाले त्यसको विषयमा आदेश गर्नुभयो कि यो अधर्मको परिवर्धन हो किनभने यस फेरबदलबाट उद्देश्य लडाई-झगडा, रक्तपात तथा सांसारिक लाभका अतिरिक्त केही पनि छैन । तथा नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले पनि त्यसको समापनको घोषणा यसप्रकार गर्नुभयो कि युग घुमिफिरी आफ्नो वास्तविक अवस्थामा आयो । अर्थात् अब भविष्यमा यसको क्रम यसैप्रकार रहनेछ, जुनप्रकार उत्पत्तिको प्रारम्भदेखि चलिआइराखेको छ ।

[4]अर्थात एक महिनाको आदर समाप्त गरी त्यसको ठाउँमा अर्को महिनालाई आदरणीय घोषित गरिदिनुबाट उनको उद्देश्य यो हुन्थ्यो कि अल्लाह तआलाले जुन चार आदरका

لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٣٧﴾

वैधानिक बनाऊन्, तिनका कुकर्म तिनीहरूलाई सत्कर्म देखाइएका छन् तथा अल्लाह काफ़िरहरुलाई मार्गदर्शन दिँदैन ।

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَا لَكُمْ اِذَا قِيْلَ لَكُمُ انْفِرُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ اثَّاقَلْتُمْ اِلَى الْاَرْضِ ؕ اَرَضِيْتُمْ بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مِنَ الْاٰخِرَةِ ۚ فَمَا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا قَلِيْلٌ ﴿٣٨﴾

(३८) हे मोमिनहरू ! तिमीलाई के भएको छ कि जब तिमीसित भनिन्छ कि हिंड अल्लाहको मार्गमा प्रस्थान गर त तिमी धर्तीसित टाँसिन्छौ । के तिमी परलोकको साटो संसारको जीवनमा नै रमेका छौ । सुन ! संसारको जीवन परलोकको तुलनामा अति तुच्छ छ ।

اِلَّا تَنْفِرُوْا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ۙ وَّيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوْهُ شَيْـًٔا ؕ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٣٩﴾

(३९) यदि तिमीले प्रस्थान गरेनौ भने अल्लाह (तआ़ला) ले तिमीलाई दुखदायी दण्ड दिनेछ तथा तिम्रो ठाउँमा अन्य समूहलाई ल्याउनेछ अनि तिमी अल्लाह (तआ़ला) लाई कुनै हानि पुर्‍याउन सक्दैनौ ।[1] तथा अल्लाह तआ़ला सर्वशक्तिमान छ ।

महिना निर्धारित गरेको छ, उनको गणना पूरा गरियोस्, अर्थात् गणना पूरा गर्नमा अल्लाह तआ़लाको पक्ष गर्दथे, परन्तु अल्लाह तआ़लाले रक्तपात, युद्ध तथा लडाइ-झगडाबाट जुन मनाही गरेको थियो, त्यसको उनीहरूलाई कुनै चिन्ता थिएन, बरु तिनै अत्याचारी प्रवृत्तिहरुका कारण नै उनका क्रममा परिवर्तन गर्दथे ।

[1]रोमको ईसाई राजा हरक्यूलसको विषयमा यो सूचना प्राप्त भयो कि त्यो मुसलमानहरूका विरुद्ध युद्धको तयारी गरिराखेको छ । अतः नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम पनि यसको लागि तयारीको आदेश दिनुभयो । यो शव्वाल ९ हिजरीको घटना हो । ग्रीष्म ऋतु थियो तथा लामो यात्रा थियो । केही मुसलमान तथा अवसरवादीहरुलाई यो आदेश अप्ठ्यारो लाग्यो जसको वर्णन यस आयतमा गरिएको छ । तथा उनीहरूलाई सचेत तथा सावधान गरिएको छ । यसलाई कठिनाईहरुको युद्ध भनिन्छ । किनभने यस लामो यात्रामा यस सेनालाई अधिक कठिनाईहरुको सामना गर्नुपरेको थियो । (اثَّاقَلْتُمْ) अर्थात् आलस्य गर्न तथा पछि रहन चाहन्छौ । यसको प्रदर्शन केही मानिसहरूको तर्फबाट भयो, परन्तु यसलाई सम्बोधित सबैसित गरियो । (फ़तहुल क़दीर)

إِلَّا تَنصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا ۖ فَأَنزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَّمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَىٰ ۗ وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٠﴾

(४०) यदि तिमी उसको (ईशदूत मुहम्मद) सहायता गर्दैनौ भने पनि अल्लाहले नै उसको सहायता त्यसबेला गरेको हो जब अधर्मीहरुले उसलाई (देशबाट) निकालिदिएका थिए। दुईमध्ये दोस्रो थियो जबकि ती दुबै गुफामा थिए। जबकि त्यसमा आफ्ना साथीहरुसित भन्दै थिए कि चिन्ता नगर अल्लाह हाम्रो साथमा छ।[1] तब अल्लाहले नै आफ्नो तर्फबाट शान्ति अवतरित गरी ती सेनाहरुबाट त्यसको सहायता गर्‍यो जसलाई तिमीले देख्न पनि सकेनौ।[2] उसले काफ़िरहरुको कुरा तल पारिदियो तथा उच्च एवं श्रेष्ठ अल्लाहकै कथन हो।[3] अल्लाह (तआ़ला) प्रभावशाली तथा विवेकी छ।

[1]धर्मयुद्धबाट पछि हट्ने अथवा त्यसबाट प्राण जोगाउनेहरुसित भनिदैछ कि यदि तिमी सहायता गर्दैनौं भने अल्लाहलाई तिम्रो सहायताको आवश्यकता पनि छैन। अल्लाह तआ़लाले आफ्नो सन्देशवाहकको त्यसबेला पनि सहायता गर्‍यो, जब उसले गुफामा शरण लिएको थियो तथा आफ्नो साथी (आदरणीय अबू बक्र सिद्दीक) सित भनेको थियो, "चिन्ता नगर अल्लाह हाम्रो साथमा छ।" यसको विस्तृत वर्णन हदीसमा पाईन्छ। आदरणीय अबू बक्र सिद्दीक (رضی اللہ عنہ) भन्नुहुन्छ, जब हामी गुफामा थियौं, तब मैले नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमसित भने, "यदि यी मूर्तिपूजकहरुले (जो हाम्रा खोजीमा छन्) हाम्रा खुट्टातिर हेरे भने, त हामीलाई देख्नेछन्।" परम आदरणीय नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो,

« يَا أَبَا بَكْرٍ! مَا ظَنُّكَ بِاثْنَيْنِ اللَّهُ ثَالِثُهُمَا »

"हे अबू बक्र! तिम्रो ती दुईको विषयमा के विचार छ जसको तेस्रो अल्लाह छ।" (सहीह बुख़ारी तफ़सीर सूरः तौबः)

[2]यी सहायताका ती दुई परिस्थितिहरु वर्णन गरिएका हुन्, जसबाट अल्लाहका रसूल (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) को सहायता गरियो। एउटा हृदयको शान्ति तथा दोस्रो फरिश्ताहरुको समर्थन।

[3]काफ़िरहरूको कथनबाट शिर्क तथा अल्लाहको कथनबाट तौहिद (एकेश्वरवाद) को तात्पर्य छ। जुनप्रकार एक हदीसमा वर्णन गरिएको छ। रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि

إِنْفِرُوْا خِفَافًا وَّثِقَالًا وَّجَاهِدُوْا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ ۚ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿٤١﴾

(४१) अगाडि बढिहाल हलुङ्गो अथवा गह्रुङ्गो रुपले[1] तथा अल्लाहको मार्गमा आफ्नो तन, मन, धनले धर्मयुद्ध गर, यही तिम्रो लागि उत्तम छ यदि तिमीमा ज्ञान छ भने।

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيْبًا وَّسَفَرًا قَاصِدًا لَّاتَّبَعُوْكَ وَلٰكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ ۚ وَسَيَحْلِفُوْنَ بِاللهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ ۚ يُهْلِكُوْنَ

(४२) यदि शीघ्र प्राप्त हुने धन तथा हलुङ्गो यात्रा भएको भए[2] यिनीहरू अवश्य तपाईंका पछाडि लागिहाल्थे[3] तर मार्गको दूरी उनीहरूलाई कठिन र धेरै ठूलो लाग्यो। तथा अब त यिनीहरू अल्लाहको कसम खाने छन् कि यदि हामीमा शक्ति तथा सामर्थ्य भएको भए

वसल्लमसित सोधियो। "एउटा व्यक्ति वीरताको प्रदर्शनको लागि लड्दछ, एउटा आफ्नो जातिको सम्मान तथा आदरको लागि लड्छ, तथा एउटा अन्य देखावटीपना अथवा छलकपटको लागि लड्दछ। यिनीहरूमध्ये अल्लाहको मार्गमा लड्ने कुनचाहिं हो ?" उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो, "जो यसकारण लड्छ कि अल्लाहको कथन सर्वोच्च होस्, त्यो अल्लाहको मार्गमा लड्दछ।" (सहीह बुख़ारी किताबुल इल्म र मुस्लिम किताबुल इमारः)

[1]यसका विभिन्न भावार्थ वर्णन गरिएका छन्। व्यक्तिगत रूपले अथवा सामूहिक रूपले, प्रसन्नताले अथवा अप्रसन्नताले, निर्धन होस् अथवा धनवान होस्, युवक होस् अथवा बृद्ध होस्, पैदल होस् अथवा सवार होस्, विवाहित होस् अथवा अविवाहित होस्, त्यो प्रस्थान गर्नेमध्ये होस् अथवा नजानेहरूमध्ये होस्। इमाम शौकानी भन्नुहुन्छ कि आयतको प्रभाव सबै क्षेत्रमा हुनसक्छ किनभने आयतको अर्थ यो हो कि तिमी प्रस्थान गर, चाहे आवागमन तिम्रो निम्ति बोझ होस् अथवा हलुङ्गो तथा यस भावार्थमा वर्णित सबै भावार्थ आउँछन्।

[2]यहाँबाट तिनीहरूको वर्णन भइराखेको छ जसले कारण भनी नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमबाट आज्ञा लिएका थिए। जबकि वास्तवमा उनीसित कुनै कारण थिएन। (عَرَضٌ) सित तात्पर्य जुन सांसारिक लाभ अगाडी आउँछन्, अर्थ हो युद्धमा प्राप्त धन सामग्री।

[3]अर्थात् उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमका साथमा धर्मयुद्धमा सम्मिलित हुन्थे, तर लामो यात्राले उनीहरूलाई बहाना बनाउनमा विवश गरिदियो।

أَنفُسَهُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٤٢﴾

हामी अवश्य नै तपाईंको साथमा निस्कने थियौं, यिनी आफ्ना प्राणहरुलाई स्वयं नै विनाशतिर लगिराखेका छन् ।[1] यिनीहरू झूठा हुनुको सत्य ज्ञान अल्लाहलाई छ ।

عَفَا اللَّهُ عَنكَ لِمَ أَذِنتَ لَهُمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ ﴿٤٣﴾

(४३) अल्लाहले तिमीलाई क्षमा गरोस्, तिमीले उनीहरूलाई किन अनुमति दियौ, जबकि जो साँचा छन्, उनीहरू तिम्रो सामु प्रकट हुन्थे र झूठाहरुलाई पनि तिमी जानीहाल्थ्यौ ।[2]

لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَن يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿٤٤﴾

(४४) अल्लाहमा तथा क़ेयामत (प्रलय) का दिनमा ईमान तथा विश्वास राख्नेहरू त माल तथा ज्यानसित धर्मयुद्ध गर्नुबाट रोकिइरहनुको अनुमति तिमीसित कहिल्यै पनि माग्ने छैनन्[3] र अल्लाह तआला सदाचारीहरुलाई राम्ररी जान्दछ ।

---

[1]अर्थात् झूठो कसम खाएर । किनभने झूठो सौगन्ध खानु महापाप हो ।

[2]यो नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमसित भनिंदैछ कि धर्मयुद्धमा सम्मिलित नहुनको लागि आज्ञा माग्नेहरुलाई तिमीले किन पत्ता नलगाईकन कि यिनीहरूको पासमा ठोस कारण छ पनि वा छैन आज्ञा दियो । तर यस चेतावनीमा पनि प्रेमको पक्षको वर्चस्व छ, यसकारण कि यस भूलमा क्षमाको स्पष्टीकरण पहिले नै गरिदिइयो । याद रहोस् कि यो चेतावनी यसकारण थियो कि आज्ञा दिनुमा शीघ्रता गरियो तथा पूर्णरुपले पत्ता लगाउनुको आवश्यकता महसुस गरिएन । अन्यथा खोज गर्नुका पश्चात आवश्यक मानिसहरूलाई आज्ञा प्रदान गर्नुको तपाईंलाई आज्ञा थियो जस्तो कि आदेश भयो ।

﴿ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَن لِّمَن شِئْتَ مِنْهُمْ ﴾

"जब यिनीहरू तपाईंसित आफ्ना केही कर्महरुका कारण आज्ञा माँगदछन् भने जसलाई तिमी चाहन्छौ आज्ञा प्रदान गरिदेउ ।" (सूर: अल-नूर-६२)

"जसलाई चाहन्छौ" को अर्थ यो हो कि जसको पासमा उचित कारण छ, त्यसलाई आज्ञा प्रदान गर्नुको अधिकार तिमीलाई प्राप्त छ ।

[3]यो मात्र शुद्ध ईमान्दारहरुको व्यवहारको वर्णन हो, बरु उनको त आचरण एवं व्यवहार पनि यस्तो छ कि उनी धर्मयुद्धमा अगाडी बढेर अधिक प्रसन्नताका साथ भाग लिन्छन् ।

إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ ﴿٤٥﴾

(४५) यो आज्ञा त तिमीसित तिनैले माँगदछन्, जसलाई न अल्लाहमा ईमान छ, न आख़िरतको दिनमा विश्वास छ, जसका हृदय सन्देहमा परेका छन् तथा यिनी आफ्नो सन्देहमा नै उद्विग्न (अस्थिर) छन् ।[1]

وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلَٰكِن كَرِهَ اللَّهُ انبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٤٦﴾

(४६) यदि उनीहरूको विचार धर्मयुद्ध (ज़िहाद) को लागि निस्किने भएको भए, उनी यस (यात्रा) का निम्ति संसाधनको तयारी गर्दथे ।[2] तर अल्लाहलाई उनी उठ्नु प्रिय थिएन,

---

[1]यो ती मुनाफ़िकहरु (अवसरवादी) को वर्णन हो, जसले झुठा बहाना बनाएर रसूल करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमसित धर्मयुद्धमा भाग नलिनुको आज्ञा प्राप्त गरेका थिए । उनका विषयमा भनिएको छ कि यिनीहरू अल्लाहमा तथा आख़िरतको दिनमा ईमान राख्दैनन् । यसको अर्थ यो हो कि यस ईमानको अभावले उनलाई धर्मयुद्धमा भाग नलिनुमा विवश गरिएको छ । यदि ईमान उनका हृदयमा सुदृढ भएको भए न त यिनीहरू धर्मयुद्धबाट भाग्थे तथा न यिनलाई शंका तथा सन्देहले घेरथ्यो ।

टिप्पणी:- ध्यान रहोस् कि यस धर्मयुद्धमा भाग लिने विषयमा मुसलमानहरुका चार श्रेणी थिए :

प्रथम ती मुसलमान जो बिना कुनै सोच-विचार तयार भए, द्वितीय उनीहरू जसलाई प्रारम्भमा केही उनका हृदयमा विचलन उत्पन्न भयो, तर पछि त्यस विचलनबाट उम्के, तृतीय उनीहरू जो केही बृद्धा अवस्था, रोग अथवा सवारी एवं यात्राको खर्च उठाउन वास्तवमा योग्य थिएनन् । तथा जसलाई स्वयं अल्लाह तआलाले भाग नलिनुको आज्ञा प्रदान गरेको थियो । (उनको वर्णन आयत संख्या ९१ तथा ९२ मा छ) तथा चौथो श्रेणीमा उनीहरू जो मात्र आलस्यका कारण भाग लिन सकेनन् । तथा नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम फर्केर आउनुभयो तब उनीहरूले आफ्ना पाप स्वीकार गरी आफूलाई तौबा तथा दण्डको लागि प्रस्तुत गरे । यसका अतिरिक्त शेष सबै मुनाफ़िक (भ्रष्टाचारी) तथा उनका गुप्तचर थिए । यहाँ मुसलमानहरुको प्रथम गिरोह तथा भ्रष्टाचारी (मुनाफ़िकहरु) को वर्णन छ । मुसलमानहरुका शेष तीन श्रेणीहरुको वर्णन अगाडी आउनेछ ।

[2]यो तिनै मुनाफ़िकहरुको विषयमा भनिदैछ जसले असत्य बोलेर आज्ञा प्राप्त गरेका थिए कि यदि उनीहरू धर्मयुद्धमा जानुको विचार राखेको भए त अवश्य जानको लागि प्रबन्ध गर्थे ।

यसकारण उनीहरूलाई केही गर्नुबाट रोकिदियो ।[1] तथा भनियो कि तिमी बस्नेहरुको साथमा बसिराख ।[2]

لَوْ خَرَجُوا فِيكُم مَّا زَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالًا وَلَأَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾

(४७) यदि यिनी तिमीमा मिसिएर निस्केका भएपनि तिम्रो लागि उपद्रवका अतिरिक्त अन्य कुनै कुराको अभिबृद्धि गर्दैनथे ।[3] बरु तिम्रा माँझमा घोडाहरु निकै दगुराउँथे तथा तिमीमा मतभेद पार्नुको खोजीमा रहन्थे ।[4] तथा अल्लाह तआला अत्याचारीहरुलाई राम्ररी जान्दछ ।

لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِن قَبْلُ

(४८) यिनी त यसभन्दा पूर्व पनि मतभेद उत्पन्न गर्नुको खोजीमा रही आएका छन् तथा तिम्रो लागि कार्यहरु

[1](فَثَبَّطَهُم) को अर्थ हो उनलाई रोकिदियो अर्थात् पछि रहनु उनको लागि प्रिय बनाइयो, अतः उनीहरू सुस्त भए तथा मुसलमानहरुको साथमा निस्केनन् । (ऐसरुत्तफ़ासीर) अर्थ यो हो कि अल्लाहको ज्ञानमा उनका कुविचार तथा षड्यन्त्र थिए, यसकारण अल्लाहद्वारा भाग्य लेखिएको यही थियो कि उनीहरू नजाऊन् ।

[2]यो या त अल्लाहको त्यसै इच्छाको अनुरूप छ जुन भाग्यमा लेखिएको थियो अथवा अप्रसन्नता तथा क्रोधका कारण रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको तर्फबाट भनिएको छ कि तिमी स्त्री, बच्चा, रोगी तथा बृद्धाहरुका श्रेणीमा सम्मिलित भई उनी समान घरहरुमा बसिराख ।

[3]यी मुनाफ़िक (अवसरवादी) यदि इस्लामी सेनामा सम्मिलित भएको भए आफ्ना त्रुटिपूर्ण विचार तथा परामर्शले मुसलमानहरुमा उपद्रव कै कारण बन्थे ।

[4](إِيضَاعٌ) को अर्थ हुन्छ, आफ्नो सवारी तीब्र गतिले दगुराउनु । अर्थ यो हो कि अपवाद आदिद्वारा तिमीमा उपद्रव उत्पन्न गर्नुमा कुनै कमी बाँकी राख्दैनथे तथा उपद्रवको अर्थ एकतामा फाटो पार्नु तथा उनीहरूमध्ये द्वेष तथा घृणा उत्पन्न गरिदिनु हो ।

[5]यसबाट ज्ञात हुन्छ कि मुनाफ़िकहरु (अवसरवादी) का लागि गुप्तचरको कार्य गर्ने केही व्यक्तिहरु मुसलमानहरुका साथमा सेनामा उपस्थित थिए, जो मुनाफ़िकहरुलाई मुसलमानहरुका सूचना पुऱ्याउने गर्दथे ।

وَقَلَّبُوا لَكَ الْأُمُورَ حَتَّىٰ جَاءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٤٨﴾

लाई उलट-पुलट गर्दैरहेका छन्, अनि सत्य आइपुग्यो तथा अल्लाहको आदेश प्रभावी रहयो,[1] यद्यपि उनीहरू अप्रसन्न नै रहे ।[2]

وَمِنْهُم مَّن يَقُولُ ائْذَن لِّي وَلَا تَفْتِنِّي ۚ أَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا ۗ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٤٩﴾

(४९) उनीहरूमध्ये कोही छ जो भन्दछ कि मलाई आज्ञा दिनुस्, मलाई विपदामा नपार्नुस्, सचेत रह कि उनी त आपतमा परिसकेका छन् तथा निःसन्देह नरकले काफ़िरहरुलाई घेरिहाल्नेछ ।[3]

[1]यसैकारण उसले भूत तथा भविष्यका कुराबाट तिमीलाई सूचित गरिदियो तथा यो पनि भनिदियो कि जो मुनाफ़िक (भ्रष्टाचारीहरु) साथमा गएनन्, त तिम्रो पक्षमा राम्रो नै हो यदि उनीहरू आएको भए त यी खराबीहरु (अनिष्ट) उत्पन्न हुन्थे ।

[2]अर्थात् यी मुनाफ़िक त जबदेखि उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम मदीना नगरमा आउनु भएको छ, त्यतिखेर देखि नै उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमका विरुद्ध षड्यन्त्र गर्ने, तथा सम्बन्धहरुलाई बिगार्नमा तत्पर रहिआएका छन्, अनि बद्रमा अल्लाह तआलाले मुसलमानहरुलाई विजय प्रदान गर्‍यो, जुन यिनका लागि अत्याधिक अप्रिय थियो, यसैप्रकार उहुदको युद्धको अवसरमा पनि यी मुनाफ़िकहरुले मार्गबाट नै वापस भई कठिनाई उत्पन्न गरे तथा त्यस पश्चात सबै अवसरहरुमा बिगाडको प्रयत्न गरिरहे । यहाँसम्मकि मक्का विजय भयो तथा अधिकतर अरब मुसलमान भए, जसमा उनीहरू दुखले अफसोच गरिराखेका छन् ।

[3]"मलाई आपत (भेद) मा नपार्नुस् ।" यसको एउटा अर्थ त यो हुन्छ कि तपाई मलाई आज्ञा दिनुहुन्न भने मलाई बिना आज्ञा रुक्नुमा अत्याधिक पाप हुनेछ, यस आधारमा भेद 'पाप' को अर्थमा हुनेछ । अर्थात् मलाई पापमा नपार्नुस् । भेदको दोस्रो अर्थ विनाश हो अर्थात् मलाई साथमा लगेर विनाशमा नपार्नुस् । भनिन्छ कि जद बिन कैसले निवेदन गरे कि मलाई साथमा नलग्नुस् । रोमका स्त्रीहरुलाई देखेर म धैर्य राख्नसक्ने छैन । यसमा नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले मुख फर्काउनु भयो र आज्ञा दिनुभयो । त्यस पश्चात आयत अवतरित भयो । अल्लाह तआलाको आदेश भयो, "भेदमा त उनी खसिसकेका छन् ।" अर्थात् धर्मयुद्धमा पछि रहनु तथा त्यसबाट प्राण जोगाउनु स्वयं एउटा भेद तथा महापाप हो, जसमा यिनी सम्मिलित छन् तथा मृत्यु पश्चात नरकको आगोले उनलाई घेर्दछ, जसबाट भाग्नुको कुनै मार्ग उनीहरूको लागि हुनेछैन ।

إِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ ۖ وَإِنْ تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ أَخَذْنَا أَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ ﴿٥٠﴾

(५०) तपाईंलाई यदि कुनै शुभ कुरो हुन्छ भने उनीहरूलाई नराम्रो लाग्दछ तथा कुनै विपदा आईपुग्छ भने भन्दछन्, हामीले त आफ्नो कुरो पहिले नै ठीक पारिहालेका थियौं, अनि उनीहरू बडो प्रसन्न भएर फर्कन्छन् ।[१]

قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾

(५१) (तपाईं) भनिदिनुस् कि हाम्रो पक्षमा अल्लाहले लेखेको बाहेक कुनै कुरो पुग्न सक्दैन । त्यो हाम्रो स्वामी हो, तथा (तपाईं भनिदिनुस्) ईमान भएकाहरुले अल्लाहमाथि नै पूर्ण भरोसा गर्नुपर्दछ ।[२]

قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا إِلَّا إِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ ۖ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ أَنْ يُصِيبَكُمُ اللَّهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهِ أَوْ بِأَيْدِينَا ۖ فَتَرَبَّصُوا

(५२) भनिदिनुस् कि तिमी हाम्रो विषयमा जुन कुरोको प्रतिक्षामा छौ, त्यो दुई भलाईहरुमध्ये एक हो,[३] तथा हामी तिम्रो पक्षमा यस कुराको प्रतीक्षामा छौं कि या त अल्लाह (तआला)ले तिमीलाई आफ्नो पासबाट कुनै दण्ड देओस् अथवा हाम्रा

---

[१]सम्बन्धित कथनको आधारमा (حسنة) बाट यहाँ सफलता तथा लाभ एवं (سيئة) बाट असफलता, पराजय तथा यसैप्रकारका हानिहरु जुन युद्धमा हुन्छन्, तात्पर्य छ । यसमा उनका आन्तरिक नराम्रो कुराको प्रदर्शन छ, जुन मुनाफ़िकहरु (भ्रष्टाचारी) का हृदयमा थियो । यसकारण कि कष्टमा प्रसन्न हुनु तथा राम्रो कुरा प्राप्त भएमा दुख तथा कष्टको आभास गर्नु शत्रुताका कारणहरुलाई प्रदर्शित गर्दछ ।

[२]यो मुनाफ़िकहरु (अवसरवादी) को उत्तरमा मुसलमानहरुको धैर्य, दृढता तथा साहसको लागि भनिदैछ, किनभने जब मनुष्यलाई यो ज्ञात हुन्छ कि अल्लाहको तर्फबाट भाग्यमा लेखिएको कुरो प्रत्येक अवस्थामा हुन्छ तथा जस्तोसुकै कठिनाई तथा भलाई हामीलाई पुग्दछ, त्यसै अल्लाहद्वारा लिखित भाग्यको भाग हो । तसर्थ मनुष्यका लागि कठिनाईलाई सहन गर्नु सरल हुन्छ तथा त्यसको साहस बढेर जान्छ ।

[३]अर्थात् सफलता अथवा शहादत, यी दुबैमध्ये जुन पनि हामीलाई प्राप्त हुन्छ हाम्रो लागि भलाई छ ।

إِنَّا مَعَكُم مُّتَرَبِّصُونَ ﴿٥٢﴾

हातहरुबाट ।[1] अतः एकातिर तिमी प्रतीक्षा गर, अर्कोतिर हामी तिमीसँग प्रतिक्षा गरिराखेका छौं ।

قُلْ أَنفِقُوا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا لَّن يُتَقَبَّلَ مِنكُمْ ۖ إِنَّكُمْ كُنتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٥٣﴾

(५३) भनिदिनुस् कि तिमी इच्छा पूर्वक अथवा अनिच्छाले कुनै प्रकार पनि खर्च गर, स्वीकार त कदापि गरिने छैन ।[2] निःसन्देह तिमीहरु अवज्ञाकारी मानिसहरू हौ ।

وَمَا مَنَعَهُمْ أَن تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ إِلَّا أَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ وَلَا يَأْتُونَ الصَّلَاةَ إِلَّا وَهُمْ كُسَالَىٰ وَلَا يُنفِقُونَ إِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٥٤﴾

(५४) उनका खर्च अस्वीकृत हुनुमा यस बाहेक अरु कुनै कुरो बाधक छैन कि उनले अल्लाह र त्यसका रसूलसित कुफ्र (अवज्ञा) गरे तथा नमाज़मा आलस्यले आउँछन् तथा नराम्रो हृदयले खर्च गर्दछन् ।[3]

---

[1]अर्थात् हामी तिम्रो निम्ति दुई नराम्रो कुरामध्ये एउटा नराम्रो कुराको प्रतिक्षा गरिराखेका छौं कि या त आकाशबाट अल्लाह तआलाले प्रकोप उतारोस् जसमा तिमी नष्ट भएर जाउ अथवा हाम्रै हातहरुबाट अल्लाह तआलाले तिमीलाई (वध गर्ने, अथवा बन्दी बनाउने आदि प्रकारका) दण्ड दिलाओस् । त्यो दुवै कुराको सामर्थ्य राख्दछ ।

[2](أنفقوا) आदेश हो परन्तु यहाँ यस वाक्यको अर्थ यो हो कि यदि तिमी खर्च गर्दछौ भने स्वीकार गरिने छैन । अथवा यो सूचक वाक्यको अर्थमा छ । अर्थ यो हो कि दुवै कुरा समान छन्, खर्च गर अथवा नगर । आफ्नो इच्छाले अल्लाहको मार्गमा खर्च गर्छौ भने तैपनि अस्वीकार छ । किनभने स्वीकार गर्नुको प्रथम शर्त ईमान हो र त्यही तिमीमा छैन तथा अप्रसन्नताले खर्च गरिएको माल अल्लाहकहाँ त्यसै अस्वीकृत हुन्छ, किनभने त्यहाँ उचित उद्देश्य उपस्थित छैन, जुन स्वीकार गर्नको लागि आवश्यक छ । यो आयत पनि यसैप्रकार छ जस्तो यो छ ।

﴿ اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ ﴾

"तपाईं यिनीहरूका लागि क्षमा माँग्नुस् अथवा नमाँग्नुस् ।" (सूरः अल-तौबः-८०) अर्थात् दुवै कुरा समान छन् ।

[3]यसमा उनका दानलाई अस्वीकार गरिनुका तीन कारण भनिएका छन् । प्रथम उनको अविश्वास तथा अवज्ञा, द्वितीय नमाज़मा अल्छीपना । यसकारण कि उनीहरू यसमा न पुण्यको आशा राख्दछन् तथा न उनलाई त्यसको दण्डको

(५५) अतः तपाईंलाई उनका धन तथा सन्तान आश्चर्यमा नपारुन् ।[1] अल्लाह यही चाहन्छ कि उनीहरूलाई सांसारिक जीवनमा नै दण्ड देओस् ।[2] तथा उनको अविश्वासको अवस्थामा नै उनका प्राण निस्कून् ।[3]

فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَآ أَوْلَادُهُمْ ۚ إِنَّمَا يُرِيدُ ٱللَّهُ لِيُعَذِّبَهُم بِهَا فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنفُسُهُمْ وَهُمْ كَٰفِرُونَ ۝٥٥

कुनै भय छ किनकि आशा तथा भय, यी पनि ईमानका लक्षण हुन्, जसबाट यिनीहरू बञ्चित छन् । तथा तृतीय अनिच्छाले खर्च गर्नु, तथा जुन काममा हृदयको प्रसन्नता हुँदैन, त्यो स्वीकार कुन प्रकार हुनसक्छ ? अतः यी तीनवटै कारण यस्ता छन् कि यिनीमध्ये एउटा-एउटा कारण पनि कर्मलाई अस्वीकारको लागि पर्याप्त छ । यदि यी तीनटै कारण जहाँ एकत्रित छन्, त त्यस वास्ता नगरिएको कर्मलाई अल्लाहको दरबारमा कुन प्रकार स्वीकृति प्राप्त हुनसक्छ ।

[1]यसकारण कि यी सबै परीक्षाका रूपमा छन् । जस्तो कि अल्लाहको आदेश छः

﴿وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِۦٓ أَزْوَٰجًا مِّنْهُمْ زَهْرَةَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ﴾

"तथा कैयन् प्रकारका मानिसहरूलाई जुन हामीले सांसारिक जीवनमा सुख-सुविधा वस्तुहरुबाट परिपूर्ण गरेका छौं, ताकि उनका परीक्षा लिइयोस्, उनीतिर नहेर्नुस् ।" (सूरः ताहा-१३१) तथा आदेश गऱ्यो :

﴿أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُم بِهِۦ مِن مَّالٍ وَبَنِينَ ۞ نُسَارِعُ لَهُمْ فِى ٱلْخَيْرَٰتِ ۚ بَل لَّا يَشْعُرُونَ﴾

"के यिनीहरू विचार गर्दछन् कि हामी संसारमा उनलाई जुन धन तथा पुत्रबाट सहायता दिन्छौं (त त्यसबाट) उनको भलाईमा हामी शीघ्रता गरिराखेका छौं ? (होइन) वरु यिनीहरू बुझ्दै-बुझ्दैनन् ।" (सूरः अल-मोमिनून-५५ तथा ५६)

[2]इमाम इब्ने कसीर तथा इमाम इब्ने जरीर तबरीले यसबाट ज़कात तथा अल्लाहको मार्गमा दान गर्नु तात्पर्य निकालेका छन् । अर्थात् यी मुनाफ़िकहरु (अवसरवादी) बाट ज़कात तथा दान त (जुन उनी मुसलमान प्रदर्शित गर्नको लागि दिन्छन्) संसारमा स्वीकार गरियून् ताकि यसप्रकारले उनीहरूलाई संसारमा धनको मार पनि दिइयोस् ।

[3]अन्त्यमा उनको मृत्यु अधर्मको अवस्थामा हुनेछ, यसकारण कि उनीहरू अल्लाहको पैग़म्बरलाई साँचो हृदयले स्वीकार गर्न तयार छैनन् तथा आफ्नो विश्वास तथा द्वयवादमा नै अडिग तथा दृढ छन् ।

وَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنَّهُمْ لَمِنكُمْ وَمَا هُم مِّنكُمْ وَلَٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ ﴿٥٦﴾

(५६) तथा यिनीहरू अल्लाहको कसम खाई-खाई भन्दछन् कि यिनीहरू तिम्रो समूहका व्यक्तिहरु हुन्, यद्यपि यिनीहरू तिम्रैं होइनन्, कुरो मात्र यति छ कि यिनीहरू काँतर (त्रस्त) हुन् ।[1]

لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَأً أَوْ مَغَارَاتٍ أَوْ مُدَّخَلًا لَّوَلَّوْا إِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ﴿٥٧﴾

(५७) यदि यिनीहरू कुनै सुरक्षित ठाउँ अथवा कुनै गुफा अथवा कुनै ठाउँ टाउको लुकाउन पाउँछन् भने अहिले नै त्यतैतिर सोझै फर्कि तीब्र गतिले भाग्नेछन् ।[2]

وَمِنْهُم مَّن يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَإِن لَّمْ يُعْطَوْا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ ﴿٥٨﴾

(५८) उनीहरूमध्ये ती पनि छन् जो दानको मालको बाँडफाँडको विषयमा तपाईंमथि लाञ्छना लगाउँछन् ।[3] यदि त्यसमध्येबाट उनलाई प्राप्त हुन्छ भने प्रसन्न हुन्छन् तथा यदि त्यसमध्येबाट प्राप्त भएन भने तुरुन्तै क्रोधित हुन थाल्छन् ।[4]

---

[1]यस भयका कारण मिथ्या शपथ ग्रहण गरी यो प्रमाणित गर्न चाहन्छन् कि हामी पनि तिमी मध्येका नै हौं ।

[2]अर्थात् अति तीब्र गतिले दगुरी उनी ती सुरक्षित स्थानहरुमा गईहालून्, यसकारण तिमीसित यिनको जतिपनि सम्बन्ध छ, त्यो प्रेम तथा निःस्वार्थको होइन, द्वेष, ईर्ष्या तथा घृणामा छ ।

[3]यो उनको एउटा अन्य ठूलो दोषको वर्णन हो कि उनी नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको प्रशस्त व्यक्तिलाई (نعوذ بالله) दान तथा युद्धमा प्राप्त सामग्रीको विभाजनमा अन्यायकारी भन्दथे । जुनप्रकार इब्ने जिलखुवैसरःको विषयमा वर्णित छ कि उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम एक पटक बाँडिराख्नु भएको थियो, जबकि उसले भन्यो, "न्यायसित काम लिनुस् ।" उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो, "अफसोच छ तिमीमाथि, यदि म नै न्याय गर्दिन भने अन्य कसले गर्नेछ ?" अल हदीस (सहीह बुखारी संख्या ६१६३ तथा सहीह मुस्लिम संख्या ७४४)

[4]अर्थात् यसप्रकारको अभियोग लगाउनुको उद्देश्य मात्र धनको लाभ प्राप्त गर्नु थियो कि यसप्रकार उनीहरूबाट भयका कारण उनीहरूलाई अधिक धन प्राप्त हुनेछ, अथवा उनी अधिकारी होऊन् अथवा न होऊन् परन्तु भाग उनीहरूलाई अवश्य प्राप्त हुनेछ ।

وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِن فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللَّهِ رَاغِبُونَ ﴿٥٩﴾

(५९) यदि उनीहरू अल्लाह तथा त्यसको रसूलबाट दिइएका कुरामाथि प्रसन्न रहन्थे तथा भन्थे कि अल्लाह हामीलाई पर्याप्त छ, अल्लाहले हामीलाई आफ्नो कृपाले दिनेछ तथा त्यसका रसूल पनि। हामी त अल्लाहसित नै आशा राख्नेहरू हौं।

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦٠﴾

(६०) दान मात्र भिक्षुहरुका[1] लागि हुन् तथा निर्धनहरुका लागि तथा उनीहरूका लागि जो यस काममा नियुक्त छन्। र उनका लागि जसका हृदयहरु आकृष्ट भएका हुन् (सत्यतिर) तथा दासमुक्ति एवं ऋणिहरुका लागि तथा अल्लाहको मार्गमा खर्च गर्न तथा यात्रीहरुका लागि,[2] (यो) अल्लाहको तर्फबाट अनिवार्य छ तथा अल्लाह सर्वज्ञ, विवेककारी छ।

[1]यस आयतमा त्यस अभियोगको द्वार बन्द गर्नको लागि दान पाउने योग्य मानिसहरूको वर्णन गरिदैछ। यहाँ दानसित तात्पर्य अनिवार्य दान अर्थात ज़कात हो। आयतको प्रारम्भ (إنّما) बाट गरिएको छ, जसले सीमित रूप गर्नुको अर्थ दिन्छ। तथा (الصدقات) मा अरबी भाषाको अक्षर (अलिफ़ लाम) वस्तुको साधारणताको लागि हो। अर्थात् धन, दान यिनै आठ प्रकारहरुमा सीमित छन्, जसको चर्चा आयतमा छ। यिनका अतिरिक्त ज़कातको धन कुनै अन्य प्रयोगमा ल्याउनु उचित छैन। विद्वानहरुमा यस कुरोमा मतभेद छ कि यी आठै प्रकारलाई दिनु आवश्यक छ अथवा यिनीमध्ये जुन प्रकारको लागि अति आवश्यक हुन्छ, तिनीमध्येबाट एउटा अथवा अन्यलाई जसमा इमाम अथवा विभाजनकारी उचित तथा आवश्यक ठान्दछ आवश्यकता अनुसार खर्च गरोस्। इमाम शाफई आदि पहिला मतका पक्षमा छन् कि ज़कातको राशिलाई बिना कुनै सोच-विचार गरी आठ भागहरुमा विभाजित गर्नुपर्ने छ, अनि आठै वटा ठाउँमा अलि-अलि खर्च गरियोस् तथा इमाम मालिक एवं इमाम अबू हनीफ़ा आदि दोस्रो मतका पक्षमा छन् कि आवश्यकता तथा हितलाई ध्यानमा राख्नु आवश्यक छ, जुन कार्यमा खर्च गर्नुको आवश्यकता अधिक छ तथा परिस्थितिका अनुसार जति उनको आवश्यकता अधिक छ, त्यति ज़कातको राशि तिनीमाथि व्यय गरिनेछ, चाहे अरु कार्यहरुका लागि राशि बचोस् अथवा नबचोस् यस विचारमा जुन औचित्य छ त्यो प्रथम विचारमा छैन।

[2]यी आठ प्रयोजनहरुमा खर्च गर्नुको संक्षिप्त विवरण यसप्रकार छ। (१,२) भिखारी तथा निर्धन लगभग नजीक-नजीक छ तथा एउटा अर्थ दोस्रोसित मिल्दोजुल्दो छ अर्थात

निर्धनलाई भिखारी तथा भिखारीलाई निर्धन भनिहालिन्छ। यसकारण यिनको अलग-अलग परिभाषामा धेरै मतभेद छ। तर दुबैको भावार्थमा यो कुरो त स्पष्ट छ कि जसलाई आवश्यकता छ तथा आफ्नो आवश्यकतालाई पूरा गर्नको लागि आवश्यक धन तथा साधनबाट बञ्चित छन्, तिनलाई भिखारी तथा निर्धन भनिन्छ। निर्धनको परिभाषाको निम्ति हदीसमा चर्चा छ। नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो, "निर्धन त्यो होइन जो एउटा-एउटा, दुई-दुईटा गाँस अथवा खजूरको लागि घर-घरमा जान्छ, बरु निर्धन त्यो हो जसको पासमा यति धन पनि छैन कि त्यो आफ्नो आवश्यकता पूरा गरोस्, न आफ्नो मुखमा यसप्रकारको आभास पनि उत्पन्न हुन देओस् कि मानिसहरू उसलाई निर्धन तथा आवश्यकताको योग्य ठानेर दान गरुन् तथा न अरुहरूका समक्ष हात फैलाऊन।" (सहीह बुख़ारी किताबुज़ ज़कात) हदीसमा यसप्रकार निर्धन, वर्णित व्यक्तिलाई नै बनाइएको छ। अन्यथा आदरणीय इब्ने अब्बास आदिबाट निर्धनको यो परिभाषा भनिन्छ कि जो हात फैलाउने होस्, घुमिफिरी अन्य मानिसहरूका पछि लागेर माँग्दछ तथा भिखारी त्यो हो जो निर्धन हुनुको उपरान्त छल गर्नुबाट बचोस् तथा मानिसहरूसित कुनै वस्तुको प्रश्न नगरोस्। (इब्ने कसीर) (३) कार्यकर्तासित तात्पर्य सरकारी कर्मचारी हुन्, जो ज़कात र दानको राशि वसूल गर्छन् तथा बाँड्दछन् तथा त्यसको लेखाजोखा राख्दछन्। (४) आकर्षित हृदय एक त ती काफ़िरहरु हुन्, जो अलि-अलि इस्लामतिर आकृष्ट हुन्छन् तथा उनको सहायता गर्नुमा यो आशा होस् कि उनी मुसलमान भइहाल्ने छन्। दोस्रो नयाँ मुसलमानहरू हुन् जसलाई इस्लाममा दृढताले स्थित रहनुको लागि सहायताको आवश्यकता होस्। तेस्रो ती मानिसहरू पनि हुन् जसको सहायता गर्नाले यो आशा होस् कि उनी आफ्ना क्षेत्रका व्यक्तिहरुलाई मुसलमानहरुमाथि आक्रमण गर्नबाट रोक्नेछन् तथा यसप्रकार उनी निकटवर्ती कमजोर मुसलमानहरुको रक्षा गर्नेछन्। यो र यसप्रकारका अन्य अवस्थाहरु हृदय आकृष्ट गर्नेलाई हुन्, जसमा ज़कातको राशि खर्च गर्न सकिन्छ, चाहे वर्णित व्यक्तिहरु धनवान् नै किन नहोऊन्। केही मानिसहरूका अनुसार यो प्रयोग समाप्त भइसकेको छ तर यो कुरो ठिक होइन। परिस्थितिहरु तथा समय अनुसार हर कालमा यस कर्तब्यमा ज़कातको राशि खर्च गर्नु उचित छ। (५) गर्दनहरु स्वतन्त्र गराउनको लागि। केही विद्वानहरुले केवल सम्बन्धित दासलाई लिएका छन्। तथा अन्य विद्वानहरुले सम्बन्धित तथा असम्बन्धित दुबै प्रकारका दास लिएका छन्, इमाम शौकानीले यसै विचारलाई प्रधानता दिएका छन्। (६) ऋणीबाट एक त ती ऋणीहरुको तात्पर्य हो जो आफ्ना परिवारको जीवन-यापन तथा जीवनका आवश्यकताको पूर्ति गर्दा अन्य मानिसहरूका ऋणका बोझमा थिचिएका हुन्छन् तथा उनीसित धन राशि पनि छैन तथा यस्तो सामान पनि छैन जसलाई बेचेर त्यस ऋणलाई चुकाउन सकन्। अर्का ती जिम्मेवार जसले कुनै अन्यको जमानत दिएका हुन् तथा त्यस पश्चात उनी त्यसको भक्तानीका लागि जिम्मेवार बनाइएका होऊन् अथवा कसैको फसल नष्ट भएको होस् अथवा व्यापारमा हानि भएको होस् र यसकारण हुन गएको होस् यी सबैलाइ

وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ ۚ قُلْ أُذُنُ خَيْرٍ لَّكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِّلَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ ۚ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦١﴾

(६१) तथा उनीहरूमध्ये यस्ता पनि छन् जो पैग़म्बर (सन्देशवाहक) लाई कष्ट दिन्छन् तथा भन्दछन् कि त्यो निरा कान छ । (तपाईं) भनिदिनुस् कि ती कान तिम्रो भलोका निम्ति हुन् ।[1] त्यो अल्लाहमा ईमान राख्दछ तथा मुसलमानहरुका कुराको विश्वास गर्दछ तथा तिमीमध्ये जो ईमान भएका हुन् यो उनका लागि कृपा हो, र रसूलुल्लाह (अल्लाहका दूत) लाई जो कष्ट दिन्छन् उनका लागि दुखदायी यातना छ ।

يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْ وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَقُّ أَن يُرْضُوهُ إِن كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾

(६२) उनीहरू मात्र तिमीलाई प्रसन्न गर्नका लागि तिम्रो समक्ष अल्लाहको कसम खान्छन् यदि यिनी ईमान्दार भएको भए अल्लाह तथा त्यसको रसूललाई प्रसन्न गरिनुका अधिक अधिकारी हुन्थे ।

ज़कातको राशिबाट सहायता गर्नु उचित छ । (७) अल्लाहको मार्गबाट तात्पर्य धर्मयुद्ध हो अर्थात् युद्धको सामग्री तथा आवश्यकताहरु एवं मुजाहिद (चाहे त्यो मालदार नै किन नहोस्) माथि ज़कातको राशि खर्च गर्न उचित छ । तथा हदीसहरुमा वर्णित छ कि हज तथा उमरः पनि अल्लाहको मार्गमा नै आउँछ । यसैप्रकार केही विद्वानहरुका निकट तबलीग़ (निमन्त्रण तथा आमन्त्रण) पनि अल्लाहको मार्गमा सम्मिलित छ किनकि यसको पनि उद्देश्य अल्लाहको कथनलाई जन-जन सम्म पुऱ्याउनु हो । (८) मार्गका मानिसहरूसित तात्पर्य यात्री हुन् अर्थात् कोही पनि व्यक्ति यात्राको समय सहायताको पात्र भएको छ भने चाहे त्यो आफ्नो देशमा धनवान नै किन नहोस्, उसको सहायता ज़कातको राशिबाट गर्न सकिन्छ ।

[1]यहाँबाट पुनः मुनाफ़िकहरु (द्वयवादिहरु) को चर्चा भइरहेको छ । नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमका विरुद्ध एउटा लाञ्छना उनीहरूले यो लगाए कि यो कानको कच्चा (अथवा हल्का) छ । अर्थ यो हो कि यो हर व्यक्तिको कुरा सुन्दछ (अर्थात् यो उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको ज्ञान तथा कृपा एवं क्षमा गर्नुका विशेषताहरुबाट उनीहरूलाई धोका भयो) । अल्लाहबाट आदेश भयो कि होइन, हाम्रो पैग़म्बर उपद्रव तथा अशान्तिको कुनै कुरा सुन्दैन, जे पनि सुन्दछ, तिम्रो त्यसमा हित, पुण्य तथा भलाई छ ।

أَلَمْ يَعْلَمُوٓا۟ أَنَّهُۥ مَن يُحَادِدِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَأَنَّ لَهُۥ نَارَ جَهَنَّمَ خَـٰلِدًا فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ ٱلْخِزْىُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٦٣﴾

(६३) के उनीहरूलाई थाहा छैन कि जो पनि अल्लाहको तथा त्यसका रसूलको विरोध गर्नेछ त्यसको लागि निःसन्देह नरकको अग्नि छ, जसमा उनीहरू सधैं रहनेछन्, यो साह्रै ठूलो अपमान हो ।

يَحْذَرُ ٱلْمُنَـٰفِقُونَ أَن تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُم بِمَا فِى قُلُوبِهِمْ ۚ قُلِ ٱسْتَهْزِءُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ مُخْرِجٌ مَّا تَحْذَرُونَ ﴿٦٤﴾

(६४) अवसरवादिहरुलाई (हरेक समय) यो डर लागिरहन्छ कि कहीं (मुसलमानहरू) माथि कुनै आयत नउत्रोस्, जसले उनका हृदयका कुरा उनलाई भनिदेओस् । भनिदिनुस् कि तिमी उपहास गर्दै गर । निःसन्देह अल्लाह तआला त्यसलाई व्यक्त गर्नेछ जसबाट तिमी भयभीत छौ ।

وَلَئِن سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ ۚ قُلْ أَبِٱللَّهِ وَءَايَـٰتِهِۦ وَرَسُولِهِۦ كُنتُمْ تَسْتَهْزِءُونَ ﴿٦٥﴾

(६५) यदि तपाईं उनीसित सोध्नुहुन्छ भने त स्पष्ट भनिदिनेछन् कि हामी त त्यतिकै आपसमा हाँसो-मज़ाक गरिराखेका थियौं । भन्नुस् कि अल्लाह, त्यसका आयत तथा त्यसको रसूल नै तिम्रो हाँसो उपहासको लागि शेष रहेका छन् ?[1]

[1]मुनाफ़िक (अवसरवादी) अल्लाहका आयतको उपहास गर्दथे, निष्ठावानहरुको अपमान गर्दथे, यहाँसम्मकि रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको विषयमा अपशब्दको प्रयोग गर्नमा संकोच गर्दैनथे, जसको सूचना कुनै प्रकारले मोमिनहरु तथा रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमलाई हुने गर्दथ्यो, तर यदि उनीसित सोधिन्थ्यो भने प्रष्टरुपले इन्कार गरिदिन्थे तथा भन्थे कि हामी त आपसमा यसरी हाँसो-ख्याल गरिराखेका थियौं । अल्लाह तआलाले भन्नुभयो, "हाँसो-ख्यालको लागि तिम्रा समक्ष अल्लाह तथा त्यसका आयत एवं त्यसका रसूल नै शेष रहेका छन् ?" अर्थ यो हो कि यदि तिम्रो उद्देश्य आपसमा हाँसो-ख्यालको भएको भए त्यसमा अल्लाह, त्यसका आयत तथा रसूलमध्येमा किन आउँथे ? यो निःसन्देह त्यस द्वेष तथा ईर्ष्याको संकेत हो, जुन अल्लाहका आयतहरु तथा हाम्रा पैग़म्बरका विरुद्ध तिम्रा हृदयमा स्थित छन् ।

لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ ۚ إِن نَّعْفُ عَن طَائِفَةٍ مِّنكُمْ نُعَذِّبْ طَائِفَةً بِأَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٦٦﴾

(६६) तिमी बहाना नबनाउ, निःसन्देह तिमी आफ्नो ईमान ल्याए पश्चात बेईमान भयौ ।[१] यदि हामी तिमीमध्ये केही व्यक्तिहरुलाई क्षमा पनि गरिदिन्छौं भने,[२] केहीलाई उनको अपराधको कठोर दण्ड पनि दिनेछौं ।[३]

الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُم مِّن بَعْضٍ ۚ يَأْمُرُونَ بِالْمُنكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ ۚ نَسُوا اللَّهَ

(६७) सबै मुनाफ़िक़ (अवसरवादी) पुरुष तथा स्त्रीहरू एक समान नै हुन् ।[४] यी नराम्रा कुराको आदेश दिन्छन् तथा राम्रा कुराबाट रोक्दछन् तथा आफ्ना मुठ्ठी बन्द राख्दछन् ।[५] यिनीहरूले अल्लाहलाई बिर्सिदिए

[१]अर्थात् तिमीहरू जुन ईमान प्रदर्शित गर्दै आएका छौ, अल्लाह तथा त्यसको रसूलको उपहास पश्चात त्यसको कुनै महत्व छैन । प्रथम त त्यो पनि भ्रष्टाचार मै आधारित थियो । त्यसैकारण तिम्रो गणना मुसलमानहरूमध्ये हुन्थ्यो, परन्तु अब त्यसको पनि स्थान समाप्त भयो ।

[२]यसबाट तात्पर्य यस्ता व्यक्ति हुन्, जसलाई आफ्नो त्रुटिको आभास भयो तथा उनीहरूले क्षमा-याचना गरे एवं निःस्वार्थी मुसलमान बने ।

[३]यी यस्ता मानिसहरू हुन् जसलाई तौबाको सौभाग्य प्राप्त भएन तथा अधर्म एवं भ्रष्टाचारमा लिप्त रहे । यसैले त्यस यातनाको कारण पनि भनिएको छ कि उनी अपराधी हुन् ।

[४]स्वार्थी जो कसम खाएर मुसलमानहरूलाई विश्वास दिलाउने गर्दथे कि "हामी तिमी मध्येका नै हौं ।" अल्लाह तआलाले यसको खण्डन गर्‍यो कि ईमानहुनेहरुसित उनको के सम्बन्ध ? तर यी सबै अवसरवादी चाहे पुरुष होऊन् अथवा स्त्रीहरु एक समान नै छन् अर्थात् कुफ्र तथा भ्रष्टाचारमा एक-अर्काभन्दा कम छैनन् । अगाडी उनका दुर्गुणहरुलाई व्यक्त गरिंदैछ, जुन ईमान भएकाहरुका गुणहरूको बिल्कुलै प्रतिकूल तथा विपरीत छन् ।

[५]यसबाट तात्पर्य कन्जुसी हो अर्थात निष्ठावानहरूको विशेषता अल्लाहको मार्गमा खर्च गर्नु हो तथा यसको विपरीत पाखण्डीको कन्जुसी हो अर्थात् अल्लाहको मार्गमा खर्च गर्न संकोच गर्नु हो ।

فَنَسِيَهُمْ ۗ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٦٧﴾

अल्लाहले पनि यिनीहरूलाई बिर्सिदियो।[1] निःसन्देह मुनाफ़िक (द्वयवादी) नै भ्रष्टाचारी हुन्।

وَعَدَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ هِيَ حَسْبُهُمْ ۚ وَلَعَنَهُمُ اللَّهُ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٦٨﴾

(६८) अल्लाह तआ़लाले यी मुनाफ़िक (अवसरवादी) पुरुष, स्त्री तथा काफ़िरहरुसित नरकको आगोको वायदा (वचन) गरिसकेको छ, जहाँ यिनीहरू सधैं रहनेछन्, त्यही उनीहरूका लागि पर्याप्त छ, उनीमाथि अल्लाहको धिक्कार छ। तथा उनका लागि स्थाई यातना छ।

كَالَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنكُمْ قُوَّةً وَأَكْثَرَ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَاقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُم بِخَلَاقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ

(६९) तिमीभन्दा पूर्वजनहरुका[2] समान जो तिमीभन्दा बलवान् तथा धन, सन्तानमा तिमीभन्दा अत्याधिक थिए त उनीहरूले आफ्नो धार्मिक भागको आनन्द लिए अनि तिमीले पनि आफ्नो भागको आनन्द लऊ।[3] जस्तो तिमीभन्दा

---

[1]अर्थात् अल्लाहले पनि उनीसित यस्तो नै व्यवहार गर्नेछ जस्तो कि उसले उनीहरूलाई बिर्सिदियो। यसप्रकार अन्य ठाउँमा आदेश गऱ्यो :

﴿ الْيَوْمَ نَنسَاكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا ﴾

"आज हामीले तिमीलाई त्यसैप्रकार बिर्सिदिनेछौं, जसरी तिमीले हाम्रो साक्षातकारको यस दिनलाई बिर्सेका थियौ।" (सुरः अल-जासियः-३४)

अर्थ यो हो कि जसरी संसारमा उनीहरूले अल्लाहलाई छोडेका थिए। क़ेयामतका दिन अल्लाह तआ़लाले आफ्नो दया तथा कृपाबाट बञ्चित राख्नेछ। अतः (نسيان) (निस्यान) का सम्बन्ध अल्लाह तआ़लातिर ज्ञान शास्त्रमा नियमहरुका अनुसार समानताको रूपमा छ। अपितु अल्लाह तआ़ला बिर्सनुको दोषबाट पवित्र छ, अर्थात् त्यसको यो विशेषता हो कि त्यो कुनै पनि प्रकारले बिर्सन्न।

[2]अर्थात तिम्रो दशा पनि कर्म तथा परिणामहरुको आधारमा पूर्वका समुदायका काफ़िरहरु जस्तो नै छ। अहिले अनुपस्थितिको सट्टा, मुनाफ़िकहरुलाई सम्बोधित गरिदैछ।

[3](خلاق) को अन्य अनुवाद सांसारिक भाग पनि गरिएको छ। अर्थात् तिम्रो भाग्यमा दुनियाँको जति भाग लेखिदिएको छ, त्यसको आनन्द चाख जसरी तिमीभन्दा पूर्वका मानिसहरूले आफ्ना भागको स्वाद लिएका थिए। तथा पछि मरण अथवा यातनाबाट अलिङ्गित भए।

ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ بِخَلَٰقِهِمۡ وَخُضۡتُمۡ كَٱلَّذِي خَاضُوٓاْۚ أُوْلَٰٓئِكَ حَبِطَتۡ أَعۡمَٰلُهُمۡ فِي ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأٓخِرَةِۖ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡخَٰسِرُونَ ٦٩

पूर्व मानिसहरू आफ्ना भागबाट लाभान्वित भएका थिए तथा तिमीले पनि त्यसैप्रकार हाँसो-ठट्टाको गफ गर्‍यौ जस्तो उनीहरूले गरेका थिए ।[1] उनका कार्य लोक-परलोकमा नष्ट भए तथा यिनै क्षतिग्रस्त हुन् ।[2]

أَلَمۡ يَأۡتِهِمۡ نَبَأُ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ قَوۡمِ نُوحٖ وَعَادٖ وَثَمُودَ وَقَوۡمِ إِبۡرَٰهِيمَ وَأَصۡحَٰبِ مَدۡيَنَ وَٱلۡمُؤۡتَفِكَٰتِۚ أَتَتۡهُمۡ رُسُلُهُم

(७०) के उनीहरूलाई आफूभन्दा पूर्वका मानिसहरूको समाचार पुगेन । नूह तथा आद एवं समूदका समुदाय तथा इब्राहीमका समुदाय एवं मदयनका निवासी र (उथल-पुथल गरिएका वस्तीहरुका) मानिसहरूका ?[3] तिनीहरू

[1]अर्थात अल्लाहका आयत तथा अल्लाहका पैग़म्बरहरुलाई झुठ्लाउनको लागि । अथवा अन्य भावार्थ यो हो कि संसारका साधनहरु तथा आनन्द एवं खेलकूदमा जुनप्रकार मग्न रहे, तिम्रो पनि त्यही दशा छ । आयतमा पूर्वका मानिसहरूसित तात्पर्य अहले किताब अर्थात् यहूदी तथा ईसाई हुन् । जस्तो कि एक हदीसमा नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो, "सौगन्ध छ त्यस अस्तित्वको जसका हातमा मेरो प्राण छ, तिमी आफूभन्दा पूर्वका मानिसहरूको अनुसरण अवश्य गर्नेछौ । पन्जासित पन्जा, बाहुसित बाहु तथा हातसित हात, यहाँसम्मकि यदि उनीहरू कुनै गोहीको गुफामा पसेका छन् भने तिमी पनि अवश्य पस्नेछौ ।" मानिसहरूले सोधे, "के यसबाट तपाईं सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको तात्पर्य अहले किताब हुन् ।" उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो,"अन्य को त ?" (सहीह बुख़ारी)

[2](أولئك) सित तात्पर्य ती मानिसहरू हुन् जो उपरोक्त दोष तथा दुर्गुणहरुबाट युक्त हुन्छन् । जसरी उनीहरू हानियुक्त तथा असफल रहे, तिमी पनि उसैप्रकार रहनेछौ । यद्यपि शक्तिमा उनी तिमीभन्दा अधिक शक्तिशाली तथा धन तथा सन्तानमा पनि अधिक थिए । त्यसको उपरान्त पनि अल्लाहको प्रकोपबाट सुरक्षित रहन सकेनन्, त तिमी जो उनीभन्दा प्रत्येक क्षेत्रमा कम छौ, कसरी अल्लाहको पकडबाट बच्न सक्छौ ।

[3]यहाँ ती ६ समुदायहरुको वर्णन गरिएको छ, जसका स्थान सीरियामा रहेको छ । यो अरब क्षेत्रको निकट छ तथा उनका केही कुराहरु संभवतः उनीहरूले आफ्ना पूर्वजहरुबाट सुनेको पनि हुनसक्छ । नूहको समुदाय जुन जल प्रलयमा डुबाइयो, आदको समुदाय जुन सामर्थ्य तथा शक्तिमा श्रेष्ठमा हुनुका उपरान्त, तीव्र हावाहरुका गतिबाट नष्ट गरिए । समूदको समुदाय जसलाई आकाशको चित्कारले नष्ट गरिदियो, इब्राहीमको समुदाय जसको राजा नमरूद बिन कनआन बिन कोशलाई लामखुट्टेबाट मारियो । मदयनका निवासी (आदरणीय शुऐबका

بِالْبَيِّنٰتِ ۚ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ۝

छेउ रसूल (ईशदूत) प्रमाणहरु लिएर पुगेका थिए,[1] अनि अल्लाह तआला यस्तो थिएन कि उनीमथि अत्याचार गर्दथ्यो, बरु उनीहरूले स्वयं नै आफूमाथि अत्याचार गरे ।[2]

وَالْمُؤْمِنُوْنَ وَالْمُؤْمِنٰتُ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۘ يَاْمُرُوْنَ

(७१) मुसलमान पुरुष र स्त्रीहरू आपसमा एक-अर्काका (पक्षपाती सहायक तथा) मित्र हुन् ।[3] उनीहरू राम्रा कुराको

समुदाय) जसलाई चीत्कार, भूकम्प तथा बादलहरुका छायाँको प्रकोपले नष्ट गरियो । तथा तहस-नहस (उथल-पुथल) गरिएका मानिसहरूसित तात्पर्य लूतको समुदाय हो, जसका वस्तीको नाम "सदूम" थियो । (ائتكاف) को अर्थ हो तहस-नहस गरिदिनु । उनीमाथि एक त आकाशबाट ढुङ्गा बर्साइए, दोस्रो उनको वस्तीलाई माथि उठाएर तल फ्याँकियो, जसबाट सम्पूर्ण बस्ती तलमाथि भयो । यस आधारमा ती तलमाथि पारिएका मानिसहरुलाई "असहाब मुताफ़िक़ात" भनिन्छ ।

[1]यी सबै समुदायहरुको पासमा उनका पैग़म्बर, जो उनैको समुदायको एउटा पुरुष हुने गर्थ्यो, आए । परन्तु उनीहरूले तिनका कुरालाई कुनै महत्व दिएनन् । बरु झुठ्लाउने तथा द्वेषका मार्ग अपनाए, जसको परिणाम अन्त्यमा अल्लाहको प्रकोपका सामु आयो ।

[2]अर्थात् यो प्रकोप उनको निरन्तर अत्याचारको प्रतिफल हो । अकारण अल्लाहको प्रकोपका शिकार भएन ।

[3]मुनाफ़िक (द्वयवादी) का दुर्गुणहरुको तुलनामा मुसलमानहरूको सद्‌गुणहरुको चर्चा भइराखेको छ । प्रथम विशेषता उनीहरू एक-अर्काका मित्र, सहायक तथा दुखका साथीहरु हुन्, जुनप्रकार हदीसमा वर्णन छ ।

(اَلْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ، يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضاً)

"मोमिन, मोमिनको लागि एक भित्ता समान छ जसको एक ईंट दोस्रो ईंटको मजबुतीको साधन हो ।" (सहीह बुखारी किताबुस्सलात बाब तश्बीकिल असाबेअ फ़िल मस्जिदे व गैरेही र मुस्लिम बाब तराहुमुल मोमिनीन)

अर्को हदीसमा वर्णन छ ।

مَثَلُ الْمُؤْمِنِيْنَ فِى تَوَادِّهِمْ، وَتَرَاحُمِهِمْ، كَمَثَلِ الْجَسَدِ الْوَاحِدِ اِذَا اشْتَكٰى مِنْهُ عُضْوٌ، تَدَاعٰى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالْحُمّٰى وَالسَّهَرِ

بِالْمَعْرُوْفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَيُطِيْعُوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ۭ اُولٰۗىِٕكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ۝

आदेश दिन्छन् तथा नराम्रा कुराहरुबाट रोक्दछन्,[1] नमाज़हरु नियमित रूपले पढ्दछन्, ज़कात दिन्छन्, अल्लाह तथा त्यसको रसूलको कुरा मान्दछन्,[2] यिनै मानिसहरू हुन्, जसमाथि अल्लाह (तआ़ला) अति शीघ्र कृपा गर्नेछ, नि:सन्देह अल्लाह विवेकी प्रभावी छ ।

وَعَدَ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا وَمَسٰكِنَ طَيِّبَةً فِيْ جَنّٰتِ عَدْنٍ ۭ وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللّٰهِ اَكْبَرُ ۭ

(७२) यी ईमान्दार पुरुष तथा स्त्रीहरुसँग अल्लाह (तआ़ला) ले ती स्वर्गहरुको वायदा (वाचा) गरेको छ जसमा नहरहरु बगिराखेका छन्, जहाँ उनी सधैं बास गर्नेछन्, तथा ती स्वच्छ पवित्र भवनको,[3] जुन ती अनन्त स्वर्गमा छन्, तथा

"मोमिनको उदाहरण आपसमा एक-अर्कासँग प्रेम गर्नु तथा कृपा गर्नुमा एक शरीरको समान छ कि जब शरीरको एक अङ्गलाई दुख हुन्छ त सम्पूर्ण शरीरलाई ज्वरो हुन आँउछ तथा सजग रहन्छ ।" (सहीह मुस्लिम बाब मज़कूर तथा अल-बुखारी किताबुल आदाब बाब रहमतुन्नास वल बहाएम)

[1]यो मोमिनहरूको दोस्रो विशेष गुण हो (معروف) (मारूफ) त्यो हो जसलाई धर्म विधानले मारूफ (अर्थात् नेकी, पुण्य तथा भलाई) भनेको छ (مُنكر) (मुनकर) त्यो हो जसलाई धर्मविधानले मुनकर (अर्थात् नराम्रो) मानेको छ न कि त्यो जसलाई मानिसहरूले राम्रा वा नराम्रा भनून् ।

[2]नमाज़ अल्लाहका अधिकारहरुमा परम आराधना हो तथा ज़कात अन्य मानिसहरूको अधिकारमा विशेष स्थान राख्दछ, यसैकारण यी दुबैलाई विशेषरूपले वर्णन गरी भनिएको छ कि उनी प्रत्येक विषयमा अल्लाह तथा त्यसका रसूलका आदेशको पालना गर्दछन् ।

[3]जुन मोती तथा याकूत (पुलक) बाट तयार गरिएका हुनेछन् (عدن) का कैयन् अर्थ गरिएका छन् । एउटा अर्थ सधैं को हो ।

ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٧٢﴾

अल्लाहको प्रसन्नता सबभन्दा महान छ,[1] यही सबभन्दा ठूलो सफलता हो ।

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۚ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٣﴾

(७३) हे नबी ! काफ़िर तथा पाखण्डीहरूसित धर्मयुद्ध जारी राख ।[2] तथा उनीहरूमाथि कडाई गर ।[3] उनको मूल स्थान नरक हो, जुन अत्याधिक नराम्रो ठाउँ हो ।[4]

---

[1]हदीस (रसूलको कथन) मा पनि वर्णित छ कि स्वर्गका सबै प्रदानहरुको पश्चात स्वर्गवासीहरुलाई सर्वोत्तम प्रदान अल्लाहको प्रसन्नताको रूपमा प्रदान हुनेछ । (सहीह बुख़ारी तथा मुस्लिम किताबुल रिकाक तथा किताबुल जन्न:)

[2]यस आयतमा नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमलाई काफ़िर तथा अवसरवादीहरुसित धर्मयुद्ध तथा उनीमाथि कडाई गर्नको आदेश दिईदैछ, नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको पश्चात यससँग सम्बन्धित उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमका अनुयायी हुन् । काफ़िरहरूको साथ द्वयवादीहरुसित पनि जुन धर्मयुद्ध गर्ने आदेश छ, यसको विषयमा मतभेद छ । एक मत त यही छ कि यदि अवसरवादीको द्वयवाद तथा भ्रष्टता स्पष्ट हुन्छ भने उनीसित पनि त्यसैप्रकार धर्मयुद्ध गरियोस्, जुनप्रकारले काफ़िरहरुसित गरिन्छ । दोस्रो मत यो हो कि अवसरवादीहरुसित धर्मयुद्ध गर्नु यो हो कि उनीसित शिक्षा, भाषण तथा मुखले सम्झाइयोस् । अथवा उनीहरू सभ्यताका विरुद्ध अपराध गर्दछन् भने उनलाई दण्डित गरियोस् । तेस्रो मत यो हो कि धर्मयुद्धको आदेश काफ़िरहरुसित सम्बन्धित छ तथा कठोरता गर्नु पाखण्डीहरुको लागि । इमाम इब्ने कसीर भन्नुहुन्छ कि यी विचारहरुमा आपसमा कुनै भेद तथा विरोध छैन, यसकारण समय तथा परिस्थितिका अनुसार यिनीहरूमध्ये कुनै पनि मतको आधारमा काम गर्नुपर्दछ ।

[3](غِلْظَة) को विलोम (رأفة) हो, जसको अर्थ कोमलता तथा प्रेम गर्नु हो । यस आधारबाट (غِلْظَة) को अर्थ कडाई तथा बलपूर्वक शत्रुहरुको विरुद्ध कारवाही हो । मात्र मुखको कडा भाषणको तात्पर्य होइन । यसकारण कि त्यो त नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको सद्व्यवहारको नै विरुद्ध हो, त्यसलाई उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम स्वयं नगर्न सक्थे न अल्लाहको तर्फबाट नै वहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमलाई आदेश प्राप्त हुनसक्थ्यो ।

[4]धर्मयुद्ध तथा कठोरताको आदेशको सम्बन्ध संसारसित छ । आख़िरतमा उनका लागि नरक छ जुन सबैभन्दा नराम्रो ठाउँ हो ।

يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا ۖ وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا ۚ وَمَا نَقَمُوا إِلَّا أَنْ أَغْنَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ ۚ فَإِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا لَهُمْ ۖ وَإِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللَّهُ عَذَابًا أَلِيمًا

(७४) यिनीहरू अल्लाहको सौगन्ध खाएर भन्दछन् कि उनीहरूले भनेनन्, यद्यपि निःसन्देह कुफ्रको शब्द यिनका मुखबाट निस्किसकेको छ। तथा यिनीहरू इस्लाम स्वीकार गरे उपरान्त पनि नास्तिक भए।[१] तथा यिनीहरूले त्यस कार्यका निश्चय पनि गरेका छन्, जसलाई प्राप्त गर्न सकेनन्।[२] यिनीहरू केवल यसै कुराको बदला लिइराखेका छन् कि यिनीहरूलाई अल्लाहले आफ्नो कृपाले तथा यसका रसूलले धनवान बनाइदिए।[३] यदि यिनी अहिले

[१]व्याख्याकारहरुले यसको ब्याख्यामा विभिन्न घटनाहरुको वर्णन गरेका छन्, जसमा अवसरवादिहरुल रसूल सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको शानमा (मर्यादा) अपशब्द भने, जसलाई मुसलमानहरूले सुने तथा आएर रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम (सित भने परन्तु उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमबाट सोध्दा साफ इन्कार गरिहाले, बरु सौगन्धसम्म खाए कि उनीहरूले यस्ता कुरा गरेनन् जस पश्चात यो आयत अवतरित भयो। यसबाट यो पनि ज्ञात भयो कि नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको शानमा अपमान गर्नु कुफ्र हो। नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको शानमा अपशब्द भन्ने मानिस मुसलमान रहन सक्दैन।

[२]यसको विषयमा पनि केही घटनाहरुको वर्णन पाईन्छ जस्तै तबूकबाट फिर्ता हुँदाखेरि अवसरवादिहरुले रसूलुल्लाह स.अ.व.स.(सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) का विरुद्ध षड्यन्त्र रचे जसमा उनी सफल हुन सकेनन् कि दस, बाह्र अवसरवादी एउटा घाटी (बेंसी) मा उहाँको पछि लागे जहाँ रसूलुल्लाह स.अ.व.स.(सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) शेष सेनाबाट अलग्ग लगभग एक्लै गुज्रिराख्नु भएको थियो। उनीहरूको योजना यो थियो कि उहाँ स.अ.व.स.माथि आक्रमण गरी उहाँ स.अ.व.स.शेष सेनाबाट अलग लगभग एक्लै गुज्रिराख्नु भएको थियो। उनीहरूको योजना यो थियो कि उहाँ स.अ.व.स.माथि आक्रमण गरी उहाँ स.अ.व.स.को जीवनलाई नै समाप्त गरिदेऊन्। यसको सूचना प्रकाशना (वह्यी) द्वारा उहाँ स.अ.व.स.लाई अल्लाहले दियो, जसले गर्दा उहाँ स.अ.व.स.ले आफ्नो बचाव गर्नुभयो।

[३]मुसलमानहरूको हिज्रतका पश्चात मदीना नगरलाई केन्द्रीय अस्तित्व प्राप्त भयो, जसको कारणले त्यहाँ व्यापारको पनि उन्नति भयो, तथा मदिनाका निवासीहरुका आर्थिक परिस्थितिहरुमा प्रगति भयो। मदीनाका द्वयवादीहरुलाई पनि यसबाट लाभ भयो। अल्लाह तआला यस आयतमा यही भनिराख्नु भएको छ कि के ती मानिसहरूलाई यस कुराको अप्रसन्नता छ कि अल्लाहले उनलाई आफ्नो कृपाले धनवान बनाइदिएको छ? अर्थात् यी

فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۚ وَمَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٧٤﴾

पनि क्षमा-याचना गर्छन् भने यो उनको पक्षमा राम्रो छ तथा यदि विमुख रहन्छन् भने अल्लाह (तआला) उनीहरूलाई लोक-परलोकमा दुखदायी यातना दिनेछ। तथा समस्त धर्तीमा उनको कोही पक्षधर तथा सहायक भई उभिने छैन।

وَمِنْهُم مَّنْ عَاهَدَ اللَّهَ لَئِنْ آتَانَا مِن فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٧٥﴾

(७५) यिनीहरूमध्ये ती पनि छन् जसले अल्लाहसित वाचा गरेका थिए कि यदि त्यसले हामीलाई आफ्नो कृपाले धन प्रदान गर्नेछ भने हामी अवश्य सत्कार गर्नेछौं तथा पूर्णरूपले पुनीतहरुमा हुनेछौं।

فَلَمَّا آتَاهُم مِّن فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوا وَّهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٧٦﴾

(७६) तर जब अल्लाहले आफ्नो कृपाले उनीहरूलाई प्रदान गऱ्यो त उनीहरू त्यसमा कन्जुसी गर्नथाले तथा आलटाल गरी मुख फर्काए।[1]

فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَىٰ يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا أَخْلَفُوا اللَّهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿٧٧﴾

(७७) त यसको दण्डस्वरूप अल्लाहले उनका हृदयमा द्वयवाद (कपट) हालिदियो, अल्लाहसित भेटका दिनहरुसम्म। यसकारण कि उनीहरूले अल्लाहसित गरिएका वाचाहरुको विरोध गरे तथा झूठो बोल्दै गरे।

अप्रसन्नता तथा क्रोधका कुरा होइनन्, बरु उनले त अल्लाहको कृतज्ञता व्यक्त गर्नु पर्दछ कि त्यसले उनीहरूलाई निर्धनताबाट निकाली सुसम्पन्न बनायो।

नोट :-अल्लाह तआलाको साथमा रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको वर्णन यसकारण छ कि यस उन्नतिका स्पष्ट कारण तथा साधन रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम नै बन्नुभएको थियो अन्यथा वास्तवमा धनवान बनाउने त अल्लाह नै थियो। यसैकारण आयत (من فضله) मा एक वचन सर्वनाम छ कि अल्लाहले आफ्नो कृपाले उसलाई धनवान बनाइदियो।

[1]यस आयतलाई केही व्याख्याकारहरू एउटा सहाबी आदरणीय साअलबा बिन हातिब अन्सारीको विषयमा भन्दछन् तर प्रमाणको आधारमा यो सही छैन। सही कुरो यो हो कि यसमा पनि अवसरवादीहरुले एक अन्य कर्मको वर्णन गरेका छन्।

أَلَمْ يَعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَىٰهُمْ وَأَنَّ ٱللَّهَ عَلَّٰمُ ٱلْغُيُوبِ ﴿٧٨﴾

(७८) के यिनीहरू यो जान्दैनन् कि अल्लाह (तआ़ला) लाई उनका हृदयको रहस्य तथा उनका कानेखुसी सबैको ज्ञान छ तथा अल्लाह (तआ़ला) सबै गुप्त कुराहरुको जानकार छ ?[1]

ٱلَّذِينَ يَلْمِزُونَ ٱلْمُطَّوِّعِينَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ فِى ٱلصَّدَقَٰتِ وَٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ ۙ سَخِرَ ٱللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٩﴾

(७९) जुन व्यक्तिले ती मुसलमानहरूमाथि आक्षेप गर्छन्, जो हृदय खोलेर दान गर्छन् तथा ती व्यक्तिहरुमाथि जसलाई आफ्ना मेहनत-मजदूरीका अतिरिक्त केही प्राप्त नै छैन, त यिनीहरू उनका उपहास गर्दछन्।[2] अल्लाह पनि उनीसित उपहास गर्दछ।[3] र उनीहरूका लागि दुखदायी यातना छ।

[1]यसमा ती अवसरवादीहरुका लागि कडा चेतावनी छ जो अल्लाह तआ़लासित (वाचा) गर्दछन् अनि त्यसको चिन्ता गर्दैनन्। जस्तो कि उनीहरू यो ठान्दछन् कि अल्लाह उनका गुप्त कुरा तथा रहस्यहरुलाई जान्दैन। यद्यपि कि अल्लाह सबै कुरो जान्दछ किनभने त्यो त अन्तर्यामी छ। सबै अप्रत्यक्ष कुराहरुलाई जान्दछ।

[2](الْمُطَّوِّعِينَ) को अर्थ हो जो आवश्यक दानका अतिरिक्त स्वेच्छाले अल्लाहको मार्गमा अधिक खर्च गर्दछन् (جُهْدَ) को अर्थ परिश्रम तथा प्रयत्न हो। अर्थात् ती व्यक्तिहरु जो धनवान त छैनन, तर यसको उपरान्त पनि आफ्नो परिश्रम तथा प्रयासको कमाई थोरै भएपनि अल्लाहको मार्गमा खर्च गर्दछन्। आयतमा पाखण्डीहरुको एउटा अन्य अत्यन्त कुरूप कर्मको वर्णन छ कि जब रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम युद्ध आदिको अवसरमा मुसलमानहरूसित चन्दाको लागि अपील गर्नुहुन्थ्यो त मुसलमान उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको अपीलमा आफ्ना सामर्थ्य अनुसार त्यसमा भाग लिन्थे। कसैको पासमा अधिक माल हुन्थ्यो, त्यसले अधिक दान दिन्थ्यो, जसको पासमा थोरै हुन्थ्यो, त्यसले थोरै दिन्थ्यो। पाखण्डी दुबै प्रकारको मुसलमानहरुको आलोचना गर्दथे। अधिक दिनेहरुको विषयमा भन्थे कि यो देखावटीपना हो तथा अभिमान हो तथा थोरै दिनेहरुलाई भन्थे कि तिम्रो यस मालबाट के बन्नेछ ? अथवा अल्लाह तआ़ला तिम्रो यस दानबाट निस्पृह छ। (सहीह बुख़ारी-१४१५ तथा मुस्लिम-७०६) यसप्रकार उनी मुसलमानहरूको उपहास गर्दथे।

[3]अर्थात् ईमान भएकाहरूसित उपहास गर्नुको प्रतिफल उनीहरूलाई यसप्रकार दिन्छ कि उनलाई अपमानित तथा निरादर गर्दछ। यो साहित्य शास्त्रको नियम हो कि कुनै अर्थको लागि त्यही शब्द प्रयोग गरिन्छ जुन पहिला आइसकेको छ। यस विधिलाई अरबी भाषामा "मुशाकलत" भनिन्छ, जस्तो यहाँ उपहासको प्रतिफलको

اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ اَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ ؕ اِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِيْنَ مَرَّةً فَلَنْ يَّغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ؕ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ؕ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ﴿٨٠﴾

(८०) तपाईं यिनीहरूका लागि क्षमा-याचना गर्नुस् अथवा नगर्नुस् । यदि तपाईं सत्तरी पटक पनि यिनका लागि क्षमा-याचना गर्नुहुन्छ तैपनि अल्लाहले यिनीहरूलाई कदापि क्षमा गर्ने छैन ।[1] यो यसकारण कि उनीहरूले अल्लाह तथा त्यसका रसूलप्रति कुफ्र गरेका छन् ।[2] र यस्ता भ्रष्टाचारीहरुलाई कृपालु अल्लाह मार्गदर्शन दिंदैन ।[3]

فَرِحَ الْمُخَلَّفُوْنَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلٰفَ رَسُوْلِ اللّٰهِ وَكَرِهُوْٓا اَنْ يُّجَاهِدُوْا

(८१) पछाडी पर्नेवालाहरु रसूलुल्लाह (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) जानुभए पश्चात

लागि उपहास (इस्तेहजा) को शब्द प्रयोग गरिएको छ । अथवा यो श्राप हो कि अल्लाह तआलाले उनीहरूसित पनि यसैप्रकार उपहास गर्नेछ जुनप्रकार यिनीहरू मुसलमानहरुसँग उपहास गर्दछन् । (फ़तहुल क़दीर)

[1]सत्तरीको संख्या अतिश्योक्ति तथा अधिकताको लागि छ, कि चाहे जति अधिक उनको दोषमुक्तिको लागि विन्ती गर्नुहुन्छ, अल्लाह तआलाले उनलाई कदापि क्षमा गर्नेछैन । यसको अर्थ यो होइन कि यदि सत्तरीभन्दा अधिक पटक दोषमुक्तिका लागि विनय गरियो भने उनलाई क्षमा गरिदिइनेछ ।

[2]यहाँ क्षमाबाट बञ्चित गर्नुको कारण भनिएको छ, ताकि मानिसहरू कसैको सिफारिशको आशामा नरहून् बरु ईमान तथा पुण्य कर्मको धन लिएर अल्लाहका सदनमा उपस्थित होऊन् । यदि प्रलय सामग्री कसैको पासमा हुनेछैन भने यस्ता नास्तिक तथा अवज्ञाकारीहरुको कसैले सिफारिस पनि गर्नेछैन, यसकारण कि अल्लाह तआला यस्ता मानिसहरूका लागि सिफारिशको आज्ञा नै प्रदान गर्नेछैन ।

[3]यस मार्गदर्शनसित तात्पर्य त्यो मार्गदर्शन हो, जसले मनुष्यलाई लक्ष्य (ईमान) सम्म पुर्याइदिन्छ अन्यथा मार्गदर्शनको वास्तविक अर्थ मार्ग देखाइदिनु हो । यसको प्रबन्ध त संसारमा प्रत्येक मुसलमान तथा काफ़िरको लागि गरिदिइएको छ

﴿ اِنَّا هَدَيْنٰهُ السَّبِيْلَ اِمَّا شَاكِرًا وَّاِمَّا كَفُوْرًا ﴾

"तथा हामीले त्यस (मानवगण) लाई सन्मार्ग देखाइ दिएका छौं या त कृतज्ञ होस् अथवा कृतघ्न बनोस् ।" (सूर: अल-दहर)

﴿ وَهَدَيْنٰهُ النَّجْدَيْنِ ﴾

"हामीले त्यस (मानव) लाई (राम्रो, नराम्रो) का दुबै मार्ग देखाइदिएका छौं ।" (सूर: अल-बलद-१०)

بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَالُوا لَا تَنفِرُوا فِي الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾

आफूहरू बसिराखेको कुरोमा प्रसन्न छन् ।[1] उनीहरूले अल्लाहको मार्गमा आफ्नो धन तथा आफ्नो प्राणले धर्मयुद्ध गर्न अप्रिय माने तथा उनीहरूले भने कि यस गर्मीमा ननिस्क । भनिदिनुस् कि नर्कको आगो अत्याधिक गरम छ, काश, उनीहरूले बुझ्केको भए ।[2]

فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾

(८२) अतः उनीहरू निकै कम हाँसून् तथा अधिक रोऊन्,[3] त्यसको प्रतिफल स्वरुप जुन यिनीहरूले गर्दथे ।

فَإِن رَّجَعَكَ اللَّهُ إِلَىٰ طَائِفَةٍ مِّنْهُمْ فَاسْتَأْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُل لَّن تَخْرُجُوا مَعِيَ أَبَدًا وَلَن تُقَاتِلُوا مَعِيَ عَدُوًّا

(८३) त यदि अल्लाह तआलाले तपाईंलाई उनका कुनै गुट[4] तिर फर्काएर वापस ल्याओस्, अनि यिनीहरू तपाईंसित युद्धको मैदानमा निस्कनको लागि आज्ञा माँगून्,[5] तब तपाईं भनिदिनुस् कि तिमीहरू मसँग कदापि हिंड्न सक्दैनौ तथा न मेरो

---

[1]यो ती द्वयवादीहरुको चर्चा हो जो तबूकमा गएका थिएनन् तथा झूठा कारण भनेर रोक्नको लागि अनुमति लिइहाले । (خِلَافَ) को अर्थ हो, पछाडी अथवा विरोध अर्थात् उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम जानु भए पश्चात उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको पछाडी अथवा उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको विरोधमा मदीनामा बसिरहे ।

[2]अर्थात् यदि यिनलाई ज्ञात भएको भए कि नरकको अग्निको गर्मीको समक्ष संसारको गर्मी कुनै महत्व राख्दैन, त उनी कहिले पनि पछाडी रहँदैनथे । हदीसमा वर्णित छ कि संसारको यो आगो नरकको आगोको सत्तरीऔं भाग हो । अर्थात नरकको आगोको गर्मी संसारको आगोको गर्मीभन्दा ६९ गुना अधिक छ । (सहीह बुख़ारी, बदउल ख़ल्क) (اللَّهُمَّ احفظنا منها)

[3]अर्थ यो हो कि यिनीहरू थोरै हाँस्नेछन् तथा धेरै रुनेछन् ।

[4]यसबाट तात्पर्य द्वयवादिहरुको गुट हो । अर्थात यदि अल्लाह तआला तपाई सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमलाई तबूकबाट मदीना वापस ल्याओस्, जहाँ यी पछाडी रहने मुनाफिक़हरु पनि छन् ।

[5]अर्थात् कुनै अन्य युद्धका लागि सँगै जानको लागि इच्छा व्यक्त गरुन् ।

إِنَّكُمْ رَضِيتُم بِالْقُعُودِ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوا مَعَ الْخَالِفِينَ

साथमा शत्रुसित लडाईं गर्न सक्दछौ । तिमीहरूले प्रथम पटक नै बसिरहनुलाई प्रिय ठानेका थियौ[1] तसर्थ तिमीहरू पछाडी परिराख्नेहरुमा नै बसिराख ।[2]

وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰ أَحَدٍ مِّنْهُم مَّاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَىٰ قَبْرِهِ ۖ إِنَّهُمْ

(८४) तथा यिनीहरूमध्ये कसैको देहान्त हुन्छ भने त्यसको जनाज़ाको नमाज़ (अन्तिम संस्कारको) तपाईं कदापि नपढ्नुस् तथा न त्यसको कब्र (समाधि) निर उभिनुस् ।[3] यिनी

[1]यो भविष्यमा साथ नलैजानको कारण हो कि तिमी प्रथम पटक साथमा गएनौं, अतः अब तिमी यस योग्य छैनौं कि तिमीलाई कुनै युद्धमा संगै लगियोस् ।

[2]अर्थात् अब तिम्रो दशा यही छ कि तिमी स्त्री, बच्चा तथा बृद्धाहरूको साथमा बसिराख, जो युद्ध गर्नुको साटो घरैमा बसिरहन्छन् । नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमलाई यो निर्देश यसकारण दिइएको छ ताकि उनका त्यस दुख तथा छोभ एवं पश्चातापमा अरु तीब्रता आओस्, जुन उनीहरू पछि पर्नुको कारण थियो ।

[3]यो आयत यद्यपि द्वयवादीहरुको प्रमुख अब्दुल्लाह बिन उबैयको विषयमा उत्रेको छ । परन्तु यसको आदेश सामान्य छ । प्रत्येक व्यक्ति जसको मृत्यु कुफ्र तथा द्वयवादको अवस्थामा भएको छ, त्यो त्यसमा सम्मिलित छ । यसको अवतरणको कारण यो हो कि अब्दुल्लाह बिन उबैयको मृत्यु भयो, त त्यसको पुत्र अब्दुल्लाह (जो मुसलमान तथा आफ्नो पिताको समनाम थिए) रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको सेवामा उपस्थित भए तथा भने कि एक त तपाईं सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम (प्रसाद स्वरूप) आफ्नो कमीज प्रदान गरिदिनुस् ताकि यसमा म आफ्नो पिताको कफन (शव वस्त्र) बनाइदिउँ । दोस्रो यो कि तपाईं सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम त्यसको नमाज जनाज़ा पढाइदिनुस् । उहाँ स.अ.व.स.ले कमीज प्रदान गर्नुभयो तथा नमाज़ पढाउनको लागि पनि जानुभयो । आदरणीय उमर (رضى الله عنه) ले उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमसित भन्नुभयो कि अल्लाह तआ़लाले तपाईं स.अ.व.स.लाई यस्ता मानिसहरूको नमाज़ पढाउनुबाट रोकेको छ, तपाईं सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम उसको पक्षमा दोष मुक्तिको प्रार्थना किन गर्नुहुन्छ ? उहाँ स.अ.व.स.ले भन्नुभयो, "अल्लाह तआ़लाले मलाई अधिकार दिएको छ अर्थात् रोकेको छैन । अल्लाह तआ़लाले भन्नुभएको छ कि यदि तिमी सत्तरी पटक पनि उनको दोष मुक्तिको लागि प्रार्थना गर्नेछौ भने अल्लाह तआ़ला उनलाई क्षमा गर्ने छैन, त म उनको लागि सत्तरी पटकभन्दा बढी दोष मुक्तिको प्रार्थना गर्नेछु ।" अतः उहाँ स.अ.व.स.ले नमाज़ पढाउनुभयो जसमा अल्लाह तआ़लाले यो आयत उतारेर भविष्यमा मुनाफ़िकहरुको पक्षमा पूर्णतः निषेध

كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَمَاتُوا وَهُمْ فٰسِقُونَ ﴿٨٤﴾

अल्लाह तथा त्यसको रसूललाई अस्वीकार गर्नेहरू हुन् तथा मर्नेबेलासम्म कुकर्मी तथा अवज्ञाकारी रहँदै आएका छन् ।[1]

وَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَاَوْلَادُهُمْ ؕ اِنَّمَا يُرِيْدُ اللّٰهُ اَنْ يُّعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كٰفِرُوْنَ ﴿٨٥﴾

(८५) तथा तपाईंलाई यिनका धन तथा सन्तान अलिकति पनि मोहित नपारुन् । अल्लाह तआला यही चाहन्छ कि उनीहरूलाई यी कुराहरुबाट संसारिक दण्ड देओस् तथा यी आफ्ना प्राण निस्कुनजेलसम्म काफ़िर (कृतघ्न) नै रहून् ।

وَاِذَآ اُنْزِلَتْ سُوْرَةٌ اَنْ اٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَجَاهِدُوْا مَعَ رَسُوْلِهِ اسْتَاْذَنَكَ اُولُوا الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوْا ذَرْنَا نَكُنْ مَّعَ الْقٰعِدِيْنَ ﴿٨٦﴾

(८६) तथा जब कुनै सूरत (कुर्आन करीमको अध्याय) अवतरित गरिन्छ कि अल्लाहमाथि ईमान स्थापित गर तथा त्यसको रसूलका साथ मिलेर धर्मयुद्ध गर, त उनीहरूमध्ये धनवानहरुको एक गुट तपाईंको पासमा आएर यो भनेर अनुमति लिन्छ कि हामीलाई त बसिरहनेहरुमा नै छाडिदिनुस् ।[2]

गरिदियो । (सहीह बुख़ारी तफ़सीर सूरः बराअत तथा मुस्लिम किताबु सिफ़तिल मुनाफिक़ीन व अहकामिहि)

[1]यो नमाज़ जनाज़ा तथा दोष मुक्तिको प्रार्थना नगर्नुको कारण हो जसको अर्थ यो हो कि जसको मृत्यु अधर्म तथा कुकर्ममा हुन्छ, उनका लागि न नमाज़ पढ्नुपर्छ तथा न उनको लागि दोष मुक्तिको प्रार्थना गर्नु मान्य छ । एउटा हदीसमा वर्णित छ कि जब नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम कब्रस्तान (समाधि स्थल) पुग्नुभयो त थाहा भयो कि अब्दुल्लाह बिन उबैयलाई गाडिसकिएको छ । अतः उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले त्यसलाई कब्रबाट निकाल्न लगाउनुभयो तथा आफ्ना घुँडामा राखेर त्यसमाथि आफ्नो र्‍याल (सालिभा) चुहाउनुभयो । आफ्नो कमीज उसलाई पहिराउनु भयो । (सहीह बुख़ारी किताबुल लिबास र सहीह मुस्लिम किताबुल मुनाफ़िक़िन) जसबाट विदित हुन्छ कि जो ईमानबाट बञ्चित हुनेछ, त्यसलाई संसारको महानभन्दा महान व्यक्तिको दोषमुक्तिको प्रार्थना तथा त्यसको सिफारिश पनि कुनै लाभ पुर्‍याउन सक्ने छैन ।

[2]यो तिनै नै अवसरवादीहरुको वर्णन हो जसले भूठा बहाना बनाएर पछाडी बसिराख्नु नै राम्रो ठानेका थिए (أولو الطول) सित तात्पर्य हो धनवान अर्थात् यिनीहरूको पछाडी रहनु हुन्नथ्यो ।

رَضُوْا بِاَنْ يَّكُوْنُوْا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُوْنَ ﴿٨٧﴾

(८७) उनी यसैमा प्रसन्न भए कि पछाडि पर्ने स्त्रीहरुका साथमा रहून्,र उनका हृदयहरुमा मोहर (छाप) लगाइसकिएको छ । अतः उनी बुभ्दैनन् ।[1]

لٰكِنِ الرَّسُوْلُ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ جٰهَدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ ؕ وَاُولٰٓئِكَ لَهُمُ الْخَيْرٰتُ ز وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿٨٨﴾

(८८) परन्तु स्वयं रसूल (ईशदूत) सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम तथा त्यसका साथका ईमान भएकाहरु आफ्ना धन एवं प्राणले धर्मयुद्ध (जिहाद) गर्दछन्, उनीहरूकै लागि भलाई छ तथा यिनीहरू सफलता प्राप्त गर्नेहरू हुन् ।

اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ؕ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿٨٩﴾

(८९) उनीहरूकै लागि अल्लाह (तआला) ले ती स्वर्ग तयार गरेको छ, जसमा नहरहरु बगिराखेका छन्, जसमा उनी नित्यनिवासी हुनेछन् । यही बहुत ठूलो सफलता हो ।[2]

وَجَآءَ الْمُعَذِّرُوْنَ مِنَ الْاَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذِيْنَ كَذَبُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ؕ

(९०) गँवारहरु (बद्दु) मध्येबाट बहाना बनाउने व्यक्तिहरु उपस्थित भए कि उनीहरूलाई अनुमति दिइयोस् तथा उनी बसिरहून् जसले अल्लाहसित तथा त्यसका

किनभने उनको पासमा अल्लाहबाट प्रदान गरिएका सबै कुरा थिए । (قاعدين) को तात्पर्य केही मजबूरीका कारण घरमा बसिरहनेवाला आदि हुन्, जस्तो कि आउने आयतमा उनलाई (خوالف) सित तुलना गरिएको छ, जुन (خالفة) को बहुवचन हो, अर्थात् "पछि रहने स्त्रीहरु ।"

[1]हृदयहरुमा मोहर (छाप) लाग्नु, यो निरन्तर पाप गर्नाको कारण हुन्छ जसको स्पष्टीकरण अघि गरिसकिएको छ, यसको उपरान्त मनुष्य सोच्ने, बुझ्ने शक्तिबाट बञ्चित हुन्छ ।

[2]ती पाखण्डीहरुका विपरीत ईमान भएकाहरुको व्यवहार यो हो कि उनी आफ्ना तन-मन-धनले अल्लाहको मार्गमा धर्मयुद्ध गर्दछन् । अल्लाहको मार्गमा उनीहरूलाई आफ्ना प्राणको चिन्ता पनि छैन तथा न धनको । उनका निकट अल्लाहको आदेश सर्वोपरि छ । उनैको लागि भलाई छ अर्थात् परलोकको भलाई तथा स्वर्गको सुख । तथा केही ज्ञाताहरूका निकट लोक-परलोक दुबै स्थानहरुको लाभ, तथा यिनै व्यक्तिहरु सफल तथा उच्च पदहरुमा आसीन हुने योग्य हुनेछन् ।

سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٩٠﴾

रसूलसित झूठा कुरा रचेका थिए । अब त उनीहरूमा जति पनि काफिरहरू छन्, उनलाई दुखदायी यातना पुगेर नै छाड्नेछ।[1]

لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَىٰ وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِن سَبِيلٍ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٩١﴾

(९१) कमजोरहरुका लागि र बिरामीहरुका लागि तथा उनीहरूका लागि जसलाई खर्च गर्नको निम्ति केही प्राप्त छैन, कुनै दोष छैन, जबकि उनीहरू अल्लाह र त्यसको रसूलप्रति निष्ठावान छन् । उत्तमकारहरुलाई कुनै दोषको कुनै मार्ग छैन तथा अल्लाह क्षमावान दयालु छ ।[2]

[1]यी (مُعذِّرِين) को विषयमा व्याख्याकारहरुको बीच मतभेद छ । केही विद्वानहरूका निकट नगरबाट टाढा बस्ने ती ग्रामीण थिए जसले झूठा कारण भनेर आज्ञा प्राप्त गरेका थिए । दोस्रो, उनीहरूमा तिनी पनि थिए जसले आएर कारण भन्नु पनि उचित ठानेनन् तथा बसिरहे । यसप्रकार यस आयतमा पाखण्डीहरुका दुई गुटहरुको वर्णन छ । (مِنهُم) बाट झूठा कारण प्रस्तुत गर्ने तथा बसिरहने दुबै गुटहरुको वर्णन छ । अन्य व्याख्याकारहरुले (مُعذِّرُون) सित तात्पर्य यस्ता ग्रामीण मुसलमानलाई लिएका छन्, जसले उचित कारण प्रस्तुत गर्नको आज्ञा प्राप्त गरेका थिए । र (مُعذِّرُون) उनका निकट वास्तवमा (مُعذِّرُون) हुन् । अरबीको अक्षर 'त' लाई अक्षर जालमा सन्धि गरिएको छ । तथा (معتذر) को अर्थ हो, वास्तविक कारण राख्नेवाला । यस आधारमा आयतको आउँदो वाक्यमा पाखण्डीहरुको वर्णन छ । तथा आयतमा दुई गुटहरुको वर्णन छ । पहिलो वाक्यमा ती मुसलमानहरुको, जोसित वास्तवमा कारणहरू थिए तथा अर्का पाखण्डी, जो बिना कारण भनी बसिरहे तथा आयतको अन्त्यमा जुन चेतावनी छ, यसै दोस्रो गुटको लागि छ । (والله أعلم)

[2]यस आयतमा ती मानिसहरूको वर्णन छ जो वास्तवमा विवश थिए तथा उनको कारण पनि स्पष्ट थियो । जस्तो कि (१) निर्बल तथा कमजोर अर्थात बूढा तथा अन्धा लँगडा आदि असमर्थ यसै परिधिमा आउँछन् । केही ज्ञाताहरूले उनलाई रोगीहरुमा सम्मिलित गरेका छन् । (२) रोगी (३) जोसित धर्मयुद्धको खर्च उठाउन शक्ति थिएन तथा बैतुल माल (धार्मिक कोष) मा पनि तिनका खर्च उठाउने शक्ति थिएन । अल्लाह तथा त्यसका रसूल सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमका हितसित तात्पर्य छ, धर्मयुद्धको लागि उनीहरूका हृदयमा तडप, मुजाहिदीन (धर्मयुद्धका सैनिकहरु) सित प्रेम राख्दछन् तथा अल्लाह एवं त्यसका रसूल सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमका आदेशहरुको पालना गर्दछन् । यस्ता मोहसिनीन (परोपकारी) यदि धर्मयुद्धमा सम्मिलित हुन अयोग्य छन् भने उनलाई कुनै पाप छैन ।

وَّلَا عَلَى الَّذِيْنَ اِذَا مَآ اَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَآ اَجِدُ مَآ اَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ ص تَوَلَّوْا وَّاَعْيُنُهُمْ تَفِيْضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا اَلَّا يَجِدُوْا مَا يُنْفِقُوْنَ ﴿٩٢﴾

(९२) हो उनीमाथि पनि कुनै दोष छैन जो तपाईंको पासमा आउँछन् ताकि तपाईं उनीहरूका लागि सवारीको प्रबन्ध मिलाउनुस् तब तपाईं उत्तर दिनुहुन्छ कि म तिम्रो वाहनको निम्ति केही नपाएको भए त उनी दुखले अश्रु बगाउँदै फर्कन्छन् कि उनीहरूलाई खर्च गर्नका लागि केही पनि प्राप्त छैन ।[1]

اِنَّمَا السَّبِيْلُ عَلَى الَّذِيْنَ يَسْتَاْذِنُوْنَكَ وَهُمْ اَغْنِيَآءُ ج رَضُوْا بِاَنْ يَّكُوْنُوْا مَعَ الْخَوَالِفِ لا وَطَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٩٣﴾

(९३) निश्चय उनीमाथि मार्ग (आक्षेप) छ, जो धनी भएर पनि तपाईंसित अनुमति माग्दछन् । यिनी नारीहरुसँग रहिरहने कुरोमा प्रसन्न छन् एवं अल्लाहले उनको हृदयमा मोहर (छाप) लगाइदिएको छ, जसको कारण उनी अज्ञान भइसकेका छन् ।[2]

[1]यी मुसलमानहरुको एउटा गुटको वर्णन हो, जोसित आफ्ना सवारी पनि थिएनन् तथा नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले पनि उनीहरूलाई सवारी उपलब्ध गराउनमा असमर्थता व्यक्त गर्नुभयो जसपश्चात उनलाई यति दुख भयो कि आँखाहरुबाट आँसु बग्नथाले । (رضی الله عنهم) अर्थात् नि:स्वार्थी मुसलमान, जो कुनै पनि प्रकारको उचित कारण राख्दथे ।" अल्लाह तआलाले जो प्रत्येक प्रत्यक्ष तथा लुकेका कुराको ज्ञाता छ, उनीहरूलाई धर्मयुद्धमा सम्मिलित हुनबाट अलग्ग गरिदियो । बरु हदीसमा वर्णन छ कि नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले ती असमर्थ मानिसहरूका विषयमा धर्मयुद्धमा सम्मिलित हुने व्यक्तिहरुसित भन्नुभयो कि, "तिम्रा पछाडी मदीनामा केही मानिसहरू यस्ता पनि छन् कि तिमी जुन घाटी (बेंसी) लाई पार गर्दछौ, तथा जुन मार्गमा हिंड्दछौ तिम्रो साथमा उनी प्रतिफल पाउनमा समान रूपले सम्मिलित छन् ।" सहाबा करामले सोधे, यो कुन प्रकारले हुनसक्छ, जबकि उनी मदीनामा बसेका छन् ? उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो (حَبَسَهم العُذْرُ) "असमर्थताको कारणले उनीहरूलाई त्यहाँ रोकिदिइएको छ ।" (सहीह बुख़ारी जिहाद तथा सहीह मुस्लिम संख्या-१५१८)

[2]यी पाखण्डी हुन् जसको वर्णन आयत संख्या ८६ तथा ८७ मा भइसकेको छ यहाँ पुन: उनको वर्णन नि:स्वार्थ मुसलमानहरूको तुलनामा भएको छ । (خوالف) बहुवचन (خالفة) को हो । (पछि रहेका) तात्पर्य स्त्री, बच्चा, असमर्थ तथा अत्याधिक रोगले पीडित एवं बृद्ध हुन्, जो युद्धमा सम्मिलित हुनबाट असमर्थ छन् । (لا يعلمون) को अर्थ हो, उनीहरू जान्दैनन् कि पछि रहनु कति ठूलो अपराध हो, अन्यथा संभवत: उनी रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमबाट पछि रहँदैनथे ।